

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

P L A T O N

DEVLET
III-IV

Çevirenler:
Azra Erhat
Türkân Tunga

Cumhuriyet

Bu kitabın hazırlanmasında DEVLET III ve DEVLET IV'ün MEB Yunan Klasikleri Dizisindeki 1. baskıları temel alınmış ve çeviri dili günümüz Türkçesine uyarlanmıştır.

**Yayına hazırlayan : Egemen Berköz
Dizgi : Yenigün Haber Ajansı Basın ve Yayıncılık A.Ş.
Baskı : Çağdaş Matbaacılık Yayıncılık Ltd. Şti.
Ağustos 1998**

P L A T O N

DEVLET

III-IV

Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Klasik Filoloji
Profesörü Dr. George Rohde'nin yönetiminde,
DEVLET III Klasik Filoloji Doçenti Azra Erhat,
DEVLET IV Klasik Filoloji Asistanı Türkan Tunga
tarafından Yunanca asıllarından çevrilmiştir.

Cumhuriyet

Cumhuriyetimizin 75. yılı
coşkusuyla...

SOKRATES (anlatmayı sürdürüyor) :

“İşte tanrılar hakkında söylediğimiz sözler arasında, insanların tanrılara ve ana babalarına saygı göstermeleri, birbirleriyle dost olmayı hiçe saymamaları için, çocukluktan beri duymaları ve duymamaları gereken şeyler aşağı yukarı bunlardır.” (1)

“Bence bu görüşlerin doğrudur” dedi.

“Peki, bu adamların gözüpek olmaları gerekiyor, onlara bu sözleri, bir de ölümden olabildiğince az korkmalarını sağlayacak sözleri söylemeli değil mi? Yoksa içinde ölüm korkusu olan bir adamın gözüpek olabileceğini mi sanıyorsun?”

“Zeus hakkı için, hayır” dedi.

“Peki, Hades için söylenenlerin gerçekliğine inanan ve korkunç olduğunu düşünen birinin ölümden korkmayacağını, savaşlarda yenilmekten, esir düşmektense ölmeyi seçeceğini sanır mısın?”

“Hiç de sanmam.”

“Demek ki, bu masalları anlatmaya kalkışanları gözetim altında tutmalıyız ; Hades’te olup bitenleri böyle gelişigüzel kötülememelerini, aksine, övmelerini rica etmeliyiz; çünkü söyledikleri gerçek olmadığı gibi, savaş katılacak olanlara yararlı da değil.”

“Evet, öyle yapmalı” dedi.

“Öyleyse, şu sözden başlayıp bütün benzerlerini sıralamalı,” dedim: ‘El kapısında ırgat olup, yoksul, yiyeceği kıt bir adama hizmet etmeyi, gelmiş geçmiş bütün ölümlere kıral olmaktan daha çok isterim.’(2) Bir de şunu: ‘Tanrıların bile nefret ettiği korkunç, küflü konut-

larölümlülere de ölümsüzlere de görünmesin.’(3) ‘Heyhat! Hades konutlarında da bir ruh, bir tayf var, ama içinde can yoktur.’(4)

“Yalnızca o kendini bilir, ötekiler uçuşan gölgelerdir’.(5)

ve:

‘Ruh, gücünü, gençliğini bırakıp yazgısına ağlayıp sızlayarak vücuttan uçtu, Hades’e gitti.’(6)

ve:

‘Ruh yeraltında bir duman gibi cırlayarak gidiyordu.’(7)

ya şu:

‘Dehşet verici bir mağaranın dibinde yarasalar, aralarından biri kayadan sıyrılıp aşağı düşünce nasıl bağrışarak uçuşur, birbirlerine asılırlarsa, onlar (ruhlar) da hep birlikte ‘bağrışarak gidiyorlardı.’(8)

Bunları ve buna benzer bütün sözleri silmemize, Homeros’un ve öbür şairlerin kızmamasını dileriz ; bu sözler şiirsiz ve çoğu insanın duyup da hoşlanmayaacağı şeyler midir? Hayır; ama şiirli oldukları ölçüde, özgür yaşamaları, ölümden çok tutsaklıktan korkmaları gereken çocukların, insanların kulakları için uygunsuzdur da.”

“Çok doğru.”

“Öyleyse Hades dünyasına verilen o korkunç, o ürpertici adları, Kokyos, inilti ırmağı, Styks dehşet ırmağı,(9)hortlaklar, kansızlar ve bu gibi daha bir sürü, duyanların tüylerini diken diken eden adları da atmalı. Bunların başka bakımdan bir değeri olabilir.(10) Ama biz, bekçilerimiz böyle bir ürpermeden sonra gereğinden fazla heyecanlı ve gevşek olur diye korkarız.”

“Korkmakta da haklıyız” dedi.

“Öyleyse kaldırmalı mı bu adları?”

“Evet.”

“Konuşmada da, şiirde de bunun tam tersini söylemeli.”

“Tabii.”

“Ünlü adamlara söylenen şikâyetleri, iniltileri de kaldırmalı.”

“Önce söylediklerimize bakılırsa, öyle olmalı.”

“Bak bakalım kaldırmakta haklı mıyız, değil miyiz. Akıllı uslu bir adam, dostu olan akıllı uslu başka bir adam için ölümü korkulu birşey saymaz deriz.”

“Öyle deriz.”

“O halde dostunun başına feci birşey gelmiş gibi ona ağlayıp durmayacak.”

“Hayır.”

“Ama şunu da söyleriz : akıllı uslu adam, iyi yaşamak için kendi kendine yeter. O öbür insanlardan farklı olarak başkalarına pek az muhtaçtır.”

“Sahi” dedi.

“Demek ki oğlundan, kardeşinden, servetinden ya da bunun gibi başka bir şeyden yoksun bırakılmak onu pek az etkileyecektir.”

“Şüphesiz pek az.”

“Demek oluyor ki başına böyle bir felaket geldiği zaman, pek az ağlayıp sızlayacak, ona herkesten kolay katlanacak.”

“Evet, öyle.”

“Öyleyse bu ağlamaları ünlü adamlara değil kadınlara, hem de sıradan kadınlara ve en bayağı erkeklere

birakmakta haklıyız. Böylece memleketin bekçiliğine yetiştirmeye kalkıştığımız kimseler bu gibi zayıflıklara düşmekten iğreneceklerdir.”

“Doğru” dedi.

“Gene Homeros’tan ve öbür şairlerden, bir tanrı-
çanın oğlu Akhilleus’un

‘kâh yana dönüp, kâh sırt üstü, kâh yüz üstü yata-
rak’

sonra da ayağa kalkıp, durmadan dalgalanan deni-
zin kıyısında kendinden geçmiş bir halde yürüdüğünü,

‘iki eliyle kurumlu toprakları yerden kaldırıp başı-
na döktüğünü’ (11)

söylememesini dileyeceğiz. Şairin onu ağlar ve in-
ler gösterdiği başka daha ne kadar yer varsa atmasını is-
teyeceğiz; soyu tanrılara yakın olan Priamos’un da, ‘Yal-
vardığını ve gübre üzerinde yuvarlanarak, askerlerin her
birini adıyla çağırdığını’ (12) söylemesinler. Daha da ısı-
rarla rica edelim de, şiirlerinde tanrıları: ‘Eyvah, zaval-
lı ben, felaketli kahraman anası!’ (13) gibi sözlerle ağ-
laşır göstermesinler. Öbür tanrıları böyle anlatacaklar-
sa da, hiç olmazsa tanrıların en büyüğünü yalan yanlış
taklit edip, ona şu sözleri söyletmeye dilleri varmasın:

‘Eyvah! sevdiğim bir insanın kent çevresinde ko-
valandığını gözlerimle görüyorum, yüreğim sızlıyor’
(14) ve ‘Vah, vah bana! Yazgı, insanlar arasında en çok
sevdiğim Sarpedon’un, Menoitios’un oğlu Patroklos ta-
rafından alt edileceğini belirledi.’(15).

Öyleyse, sevgili Adeimantos, gençlerimiz bu gibi
sözleri ciddi ciddi dinler, yakışık almadığını görüp, gü-
lüp geçmezlerse, Tanrı değil de insan olan kendilerine

bu hallerin yakışmadığını anlamaları ve böyle bir şey söyleyecek ya da yapacak olurlarsa, kendi kendilerini ayıplamaları zor olacaktır. Tersine, hiç utanmaksızın, kendini toparlamaksızın, en ufak dertler karşısında uzun uzadıya ağlayacak, inleyecekler.”

“Tam gerçeği söylüyorsun” dedi.

“Ama, deminki düşüncelerimize göre böyle olmamalıdır; biri bizi daha güzel bir düşünceye inandırmadıkça, buna bağlı kalmalıyız.

“Evet, olmamalıdır.”

“Ama bekçilerimiz gülmeye düşkün de olmamalı. Çünkü insan güçlü bir gülmeye kapıldı mı, ruhunda da güçlü bir değişim olur.”

“Bence öyle” dedi.

“Öyleyse saygın adamların kahkahaya kapılmış gibi gösterilmeleri kabul edilemez, hele Tanrı iseler, o zaman hiç olmaz.”

‘ “Olmaz, tabii” dedi.

“Homeros’un Tanrılar hakkındaki şu sözlerini de kabul etmeyeceğiz, değil mi? ‘Hephaistos’u sarayda bir baştan bir başa koşar görünce, mutlu tanrılar arasında bitmez tükenmez bir kahkaha koptu’(16).”

“Senin sözüne göre kabul edilmesi olanaksız.”

“Peki, istersen benim sözüm olsun, ama herhalde kabul edilemez.”

“Fakat gerçeğe de değer vermeli. Demin yanılmadıksa ve gerçekten ayrılmak tanrılar için yararsız da,(17) ancak insanlara bir ilaç gibi(18) yararlıysa, belli ki böyle bir ilacı hekimlere teslim etmeli, fakat sıradan kişiler ona dokunmamalıdır.”

“Öyle” dedi.

“O halde gerçekten ayrılmanın yakıştığı kimseler varsa, bunlar devleti yönetenlerdir; devletin iyiliği için, ya düşmanlar ya da yurttaşları yüzünden gerçekten ayrılabilirler. Ama öbür insanların hiçbirisi böyle bir yola baş vuramaz. Fakat, sıradan bir adamın yönetenlere yalan söylemesi, hastanın hekime, beden eğitimi öğrencisinin öğretmene vücudunun durumu hakkında doğruyu söylememesi kadar (19); ya da kaptanın dümenciye gemi ve tayfa hakkındaki gerçeği söylememesi yani kendisinin ve yoldaşlarının ne durumda olduklarını gizlemesi kadar büyük, hatta bundan daha da büyük bir suçtur.”

“Çok doğru” dedi.

“Öyleyse, yönetici, kentte bir başkasını yalan söylerken yakalarsa; ‘Sanatçıların sınıfından, falcı olsun, hekim olsun, doğramacı olsun’ (20) devleti, fırtınaya kapılmış bir gemi gibi devirecek, yok edecek bir yol gösterdiği için onu cezalandıracaktır.”

“Evet, eğer bu sözleri eylemle de tamamlarsa” dedi .

“Peki, gençlerimizin ölçülü, akıllı uslu olmaları gerekmeyecek mi?”

“Gerekecek kuşkusuz.”

“İnsanların çoğuna göre ölçülü, akıllı uslu olmanın özü şu değil midir? Egemenlere başeğmek; içki, aşk ve yemek gibi hazlarda da kendi nefesine hâkim olmak.” (21)

“Bence öyle” dedi.

“Homeros’ta Diomedes’in söylediği şu sözleri ve

benzerlerini beğeneceğiz: 'Babacığım, sessizce otur, benim sözümü dinle', (22) ve buna bağlı olan şu dizeleri: 'Savaş hırsı saçan Akhai'ler önderlerinden çekinerek sessizce ilerliyorlardı' (23) ve buna benzer daha ne varsa beğeneceğiz."

"Güzel."

"Ama şuna ne dersin: 'Seni köpek gözlü, geyik yürekli şarap tulumu! (24) Ya sonra gelen mısralar güzel mi? Düzyazıda, şiirde halktan herhangi birinin yönetenlere karşı söylediği bütün küstahça sözler güzel midir?"

"Hiç değil."

"Bunlar, bence, gençlere ölçülülüğü öğretmeye uygun değildir.Başka bakımdan hoşla gitmelerine hiç şaşmam. Sen ne düşünüyorsun?"

"Senin gibi" dedi.

"Ya şiirde; 'ekmekle, etlerle dolu bir masadan, sakinin Krater'den aldığı şarabı getirip kadehlere doldurması'(25) dünyada en güzel şeydir, gibi sözlerin en ölçülü, en uslu bir adamın ağzına konmasına ne dersin? Bunlar, sence, gencin kendine egemen olmasına yarayacak sözler mi? bir de şu: 'En feci ölüm açlıktan yok olup gitmektir', (26) ya şunlar: 'Zeus öbür tanrıların da, insanların da uyuduğu bir saatte, yalnız başına uyanık kalarak verdiği bütün kararları aşk arzusu yüzünden hemen unutmuş; Hera'yı görünce de o kadar ateşlenmiş ki, yatak odasına gitmeye bile katlanmaksızın, oracıkta yerde onunla birleşmek istemiş ve onu hiçbir zaman o anda olduğu kadar şiddetle arzulanmadığını, hatta ilk defa ana babalarından gizli buluştukları zaman bile bu kadar arzuyla yanıp tutuşmadığını söylemiş'(27). Ya buna ben-

zer nedenlerle Ares ile Aphrodite'nin Hephaistos tarafından zincire vurulmasına (28) ne dersin?"

"Evet, Zeus hakkı için," dedi, "bunlar bence yakışık alır şeyler değil."

"Ama ünlü adamların hem sözlerinde, hem davranışlarında her bakımdan gözüpeklik ve dayanma gücü görülürse, onları seyretmeli, dinlemeli, örneğin şunu: 'Göğsüne vurarak, kendi kendine şu sözlerle çıkıştı: 'Dayan kalbim, bir zamanlar daha da kötüsüne dayanmıştın'(29)."

"Herhalde" dedi.

"Adamlarımızın rüşvet ve para düşkünü olmalarına da izin vermeyeceğiz. "

"Asla."

"Armağanlarla tanrılar da, saygıdeğer krallar da kandırılır'(30) gibi teraneler duymamalıdır. Akhilleus'un eğitmeni Phoiniks, öğrencisine, 'Armağan alacak olursa, Akhalara yardım etsin, yoksa öfkesinden dönmessin' diye öğüt vermekle(31) akıllıca söz söyledi dememeli, onu övmemeliyiz. Akhilleus'un da Agamemnon'dan armağan alacak,(32) bir ölüyü ancak kurtulmalığı ödendikten sonra teslim edecek, başka türlü onu bırakmak istemeyecek kadar kazanç düşkünü olduğunu(33) kabul etmeyeceğiz, bu davranışları ona layık görmeyeceğiz."

"Evet, bunları övmek doğru değil" dedi.

"Homeros'a olan saygımdan dolayı," dedim, "Akhilleus için bu sözleri söylemenin ve söyleyenlere inanmanın günah olduğunu ileri sürmekten çekiniyorum. Hem de onu Apollon'a şöyle söyletmek: 'Bana kötülük

ettin, ey güçlü okçu, tanrıların en zalimi olan sen! Öc alırdım senden kuşkusuz, elimde güç olsaydı',(34)

Bir tanrı olan ırmağa karşı itaatsız davrandığını, onunla savaşmaya hazır olduğunu(35) öbür ırmağa, yeni Sperkheios'a adanmış olan saçlarına gelince, öldüğü için 'Yiğit Patroklos'a saçlarımı bağışlamak istiyorum.'(36) dediğini söylemek günah değil de nedir? Bunları yaptığına inanmamalı. Hektor'u Patroklos'un anıtı etrafında sürüklemesi, (37) esirleri odun yığınının önünde boğazlaması, (38) bütün bunların gerçeğe uygun olduğunu kabul etmeyeceğiz; bekçilerimizin, bir tanrıçanın ve Zeus'un bir torunu olan (39) uslu akıllı Peleus'un oğlu ve bilge Kheiron'un yetiştirdiği Akhilleus'un, içinde birbirine karşıt iki hastalık, yani alçaklık ile para düşkünlüğü, üstelik de tanrılara, insanlara karşı yaman bir gurur taşıyacak kadar karma karışık bir ruhu olduğuna inanmalarına müsaade etmeyeceğiz."

"Doğru söylüyorsun" dedi.

"O halde," dedim, "ne Poseidon'un oğlu Theseus'un ve Zeus'un oğlu Perithous'un ahlaksızca kız kaçırmaya kalkıştıklarına (40) inanacağız, ne de başka bir tanrı oğlunun ya da yiğitin, onlara şimdi yalan yere yüklenen ahlaksızca, dinsizce işleri gördüklerinin anlatılmasına izin vereceğiz. Tersine şairleri, yiğitlerin ya bu işleri görmediğini ya da Tanrı oğulları olmadığını itiraf etmeye zorlayacağız. İkisini birden ileri sürüp de gençlerimizi tanrılardan kötü şeyler doğduğuna, yiğitlerin insanlardan hiç de iyi olmadıklarına kandırmaya kalkışmasınlar. Çünkü demin de dediğimiz gibi,(41) bu sözler ne dine uygundur, ne de gerçektir, tanrılardan kötülük gelmesine de olanak yoktur, bunu da gösterdik."

“Yoktur, tabii.”

“Üstelik dinleyenlere zararlıdır bu sözler; çünkü insan kötü olur da, eğer: ‘Rüzgarlı İda tepelerinde babaları Zeus’a adanmış bir sunakları olan ve damarlarında tanrıların kanı durmadan akan, tanrıların Zeus soyundan yakın akrabalarının’ (42) aynı şeyleri yaptıklarına ve yapmış olduklarına inanırsa, bunda kendisinin suçu olmadığını düşünmez mi ? Bu nedenle, bu gibi masalları susturmalı ki, gençlerimizde, kötülüğe büyük bir kolaylıkla atılmak hevesini doğurmasınlar.”

“Şüphesiz susturmalı.”

“Peki, dedim, madem ki söylenecek ve söylenmeyecek sözleri sınırlamaktayız, acaba ele alınacak başka bir tür kaldı mı? Tanrılardan, daimonlardan, yiğitlerden ve Hades’te olup bitenlerden nasıl söz etmek gerektiğini saydık.”

“Saydık.”

“İnsanlar hakkında nasıl söz söylemeli, bu kaldı, değil mi?”

“Besbelli.”

“Ama konuyu şu anda ele alıp irdelememize olanak yok dostum.”

“Neden?”

“Çünkü ele alırsak, şairler de yazarlar da insanlardan söz ederken, birçok eğri adamın talihli, doğruların ise talihsiz olduklarını; haksızlığın gizli kalırsa, yararlı birşey olduğunu, doğruluğun da başkasına yarar, kendine zarar verdiğini (43) söylemekle, bence en önemli noktalar üzerinde yanılıyorlar demeliyiz. Böyle şeyler söylemelerini yasak etmeli, şiirlerinde, masallarında

bunların tersini anlatmalarını buyurmalıyız. Bu düşüncede değil misin?”

“Evet, evet, bu düşüncedeyim.”

“Haklı olduğumu kabul ediyorsan, öteden beri incelediğimiz konular üzerinde de benimle aynı düşüncede olduğunu kabul edebilirim, değil mi?”

“Haklı olarak, kabul edebilirsin” dedi.

“İnsanlardan demin dediğimiz gibi söz etmek gerektiği sorunu üzerinde, doğruluğun ne olduğunu, onun, doğru kişiye, doğru görünsün görünmesin, yarar getirdiğini araştırıp bulduğumuz zaman uyuşuruz.” (44)

“Çok doğru” dedi.

“O halde söylenen sözler hakkındaki konuşmamız burada bitsin. Bundan sonra söyleme biçimini incelemeli. Sanırım böylece, ne söylemeli ve nasıl söylemeli konusunu tümüyle gözden geçirmiş oluruz.”

Bunun üzerine Adeimantos “Ne demek istediğini anlayamıyorum” dedi.

“Oysa anlaman gerek,” dedim; “belki şöyle daha iyi anlarsın: Masalcıların, şairlerin bütün söyledikleri geçmişte, günümüzde ya da gelecekteki olayların anlatılmasından ibaret değil midir?”

“Tabii, başka ne olabilir?” dedi.

“Peki, bunları ya basit anlatma, ya taklit yöntemiyle ya da her iki yönleme de baş vurarak anlatabilir, değil mi?” (45)

“Bunu daha açık söylemeni dilerim” dedi.

“Amma da gülünç bir hocaymışım, meramımı anlatamıyorum. Öyleyse sorunun bütününü değil de konuşmasını bilmeyenler gibi, bir parçasını ele alarak ne

istediğimi bir örnekle göstermeye çalışacağım. Söyle bana: İlyada'nın başlangıcını (46) bilirsin; şair orada, Khryses'in Agamemnon'a, kızını serbest bıraksın diye yalvardığını anlatır, Agamemnon'un kızdığını, Khryses'in de istediğini elde edemeyince, tanrıdan, Akhaların başına felaket getirmesini dilediğini. Öyle değil mi?"

"Evet."

"O halde şunu da bilirsin ki, 'bütün Akhalara, en çok da ordu önderleri iki Atreusoğullarına yalvarıyordu' sözlerine kadar olan parçayı şair kendi söyler ve bizde, bunları bir başkası söylüyormuş gibi bir izlenim uyandırmaya çalışmaz bile. Ama sonrası için, kendisi Khryses imiş gibi konuşur ve bize konuşanın Homeros değil de, yaşlı rahip olduğu duygusunu vermeye uğraşır. İlion'da, İthaka'da, bütün Odysseus destanında olup bitenlerin hepsini aşağı yukarı bu biçimde anlatır."

"Evet" dedi.

"Kişilerin her fırsatta söyledikleri sözler ve bu sözler arasındaki olup bitenlerin aktarılması birer anlatma değil midir?"

"Öyledir tabii."

"Bir başkası imiş gibi söz söylediği zaman, konuşmasını, söz alacağını önceden bildirdiği kimseninkine mümkün olduğu kadar benzetir diyemez miyiz?"(47)

"Deriz, elbette."

"Kendini, sesiyle, davranışlarıyla bir başkasına benzetmek, kendisine benzemek istediği kişiye öykünmek değil midir?"

"Şüphesiz."

"Öyleyse, görülüyor ki, İlmeros da, öbür şairler de anlatmalarında öykünmeye başvururlar."

“Öyle.”

“Ama şair kendini hiç gizlemeseydi, şiirlerinde, hikâyelerinde öykünme olmazdı. Ama gene ‘nasıl olur, anlamıyorum’ dememen için, ben anlatayım. Homeros, Khryses’in kızı için kurtulmalık getirerek, Akhaların, en başta da kralların ayaklarına kapanmaya geldiğini söyledikten sonra, kendisi Khryses olmuş gibi değil de, Homeros olarak konuşmayı sürdürseydi, bil ki öykünme olmaz, basit anlatım olurdu. Şöyle bir şey olurdu. Ama vezinsiz söyleyeceğim, şair değilim ki. ‘Rahip geldi ve tanrılardan Akhaların sağ salim kalarak Troia’yı almalarını diledi, kurtulmalığı kabul ederek, tanrıya saygı gereği kızını serbest bırakmalarını istedi. Bunları söyleyince, Akhaların hepsi razı olduklarını saygıyla bildirdiler, yalnızca Agamemnon öfkelenerek derhal çekilmesini ve bir daha oralara ayak basmamasını buyurdu, yoksa asasıyla tanrının yünden çelenkleri bir daha kendisini kurtarmaya yaramayacakmış, kızını bırakmak şöyle dursun, Argos’ta kendisiyle birlikte yaşlanacakmış. Evine sağ salim dönmek isterse, onu kızdırmadan çekilip gitmesini buyurdu. Yaşlı adam da bunu duyunca korktu, sessizce gitti. Karargâhtan uzaklaştıktan sonra, Apollon’a, onu bütün ek adlarıyla çağırarak ve rahibinin yaptığı tapınaklardan ya da sunduğu kurbanlardan bir gün zevk almışsa, anımsamasını ve bu hizmetlerine karşılık, Akhaları ona döktürdükleri göz yaşları için oklarıyla cezalandırmasını yalvardı. İşte, dostum, dedim, öykünmesiz, basit anlatma böyle olur.”

“Anladım” dedi.

“Öyleyse şunu da anla ki, şairin konuşmalar arasındaki sözleri kaldırılır da yalnızca kişilerin karşılıklı konuşması kalırsa, yukarda saydığımız türün karşıtı olur.”

“Bunu da anlıyorum,” dedi, “bu biçim tragedyada görülür.”

“Çok doğru düşünüyorsun,” dedim, “demin (48) anlayamadığını, şimdi sanırım açıkça kavrayabiliyorsun, görüyorsun ki, şiirin ve masalın bir türü baştan aşağı öykünmedir, örneğin dediğin gibi tragedyaya ile komedyaya; başka biri ise şairin anlatmasından ibarettir: bunu en çok dithyramboslarda (49) görebilirsin. İki türün karışmasından oluşan üçüncü türe destan şiirinde ve daha birçok anlatım biçimlerinde raslanız. Anlatabildim mi?”

“Demin ne demek istediğini şimdi anlıyorum” dedi.

“Bundan önce de, neler söylemek gerektiğini söyledik, şimdiyse nasıl söylemek gerektiğini incelemek ‘kaldı demiştik, anımsıyor musun?’” (50).

“Evet.”

“İşte dediğim de şuydu: Şairlerin, anlatırken öykünmeye başvurmalarına izin verecek miyiz? Yoksa anlatmalarının bazılarında öykünme olsun, bazılarında olmasın mı diyeceğiz, ve ne zaman ve hangilerinde? Yoksa öykünmeyi toptan yasak mı edeceğiz?”

“Devletimize tragedyayı, komedyayı kabul edip etmeyeceğimizi incelemek niyetinde olduğunu şimdiden seziyorum.”

“Belki,” dedim, “ama belki de daha başka şeyleri; şimdilik daha bilmiyorum; sözün gidişi bizi bir rüzgâr gibi nereye atarsa, oraya gitmeli.”

“İyi söylüyorsun” dedi.

“Bir bak bakalım, Adeimantos (51), bekçilerimiz öykünmeci olmalı mı, olmamalı mıdır? Yoksa demin

söylediklerimizden, bir adamın bir tek işi iyi başarabileceği, ama birçok işe birden girişirse, hiç birini ün kazanacak kadar başaramayacağı sonucu çıkmıyor mu?”

“Çaresiz, öyle.”

“Öykünme için aynı şey söylenemez mi? Bir insan her şeye, bir tek şeye öykündüğü kadar iyi öykünemez.”

“Yapamaz, elbette.”

“Ohalde önemli bir görevi olan bir adamın birden birçok şeye öykünmesi zordur, nitekim birbirine yakın görünen iki öykünme türünde, yani tragedya ile komedyada da aynı kişiler başarılı olamazlar (52). Yoksa, demin bunların birer öykünme türü olduğunu söylememiş miydin?”

“Söyledim, aynı kişiler ikisini birden başaramaz demekte haklısın.”

“Demek hem rhapsod, hem oyuncu olunamaz.”

“Hayır.”

“Ama aynı oyuncular hem tragedya, hem komedyada oynamaz; oysa her ikisi de öykünme türündendir, değil mi?”

“Öyle.”

“Hatta bence, Adeimantos, insan doğası daha da çok bölümlüdür öyle ki, bir insanın birçok şeylere iyi öykünmesine yahut öykünmeyle bir benzeri verilen şeyleri yapmasına olanak yoktur.”

“Çok doğru” dedi.

“Öyleyse ilk düşüncemizi koruyup, bekçilerimiz öbür bütün işlerle uğraşmayarak ancak devlet özgürlüğünü kuran çok dikkatli işçiler olmalı ve bu sonuca varmayan başka hiç bir işe bakmamalıdır, demiştik; demek oluyor ki onlar başka hiçbir şey yapmayacaklar,

hiçbir şeye öykünmeyecekler. Yok eğer öykünürlerse, kendilerine yakışacak üstün özellikleri olan, gözüpek, uslu akıllı, dini bütün, özgür kişilere ve bütün bu gibi güzel örneklerle ta çocukluktan öykünmelidirler; ama alçakça işlere girişmeyecekleri gibi, alçaklığa da, başka herhangi bir kusura da öykünmekte hünerli olmamalıdır, ki öyküne öyküne sonunda gerçekten öyle olmasınlar (53). Yoksa farkına varmadın mı ki, gençken başlanan ve bir hayli sürdürülen öykünmeler insanda bir alışkanlık, vücudu, sesi görüşleri değiştiren ikinci bir doğa olur?”

“Evet, öyle” dedi.

“Kendileriyle uğraştığımız, iyi insan olmalarını istediğimiz kişilerin, erkek oldukları halde, kadın gibi giyinip, kocasına çıkışan, yok gururlanarak mutlu olduğunu sanıp da tanrılarla boy ölçüşen (54), yahut felaket içinde yas tutan, gözyaşı döken genç ya da yaşlı kadınlara öykünmelerine izin vermeyeceğiz; kaldı ki hasta, âşık veya doğum sancıları çeken bir kadını temsil etmelerini büsbütün yasak edeceğiz(55).”

“Elbette” dedi.

“Köle işleri gören kadın ya da erkeklere(56) de öykünmeyecekler.”

“Öykünmeyecekler.”

“Doğal olarak, kötü insanlara da öykünmemeleri gerek: Korkaklara, demin söylediğimiz şeylerin aksini yapanlara, birbirine hakaret eden, birbirleriyle alay eden, sarhoşken (57), ayıkken ağızlarını bozanlara; bu gibilerinin kendilerine karşı da, öbür insanlara karşı da sözleriyle, davranışlarıyla işledikleri kabahatlerin hiç biri-

ne öykünmemelidirler. Ayrıca sanırım, sözleriyle de, davranışlarıyla da delilere benzemeye alışmamalıdır (58). Çünkü kadın erkek deli ve kötü insanları tanımalı, fakat yaptıklarının hiç birini yapmamalı, onlara öykünmemeli.”

“Çok doğru” dedi.

“Peki, demircilere ve öbür sanatçılara, trierleri ilertelen ya da onları yönetenlere ve bu alanda daha başka şeylere öykünmeleri doğru mudur?”

“Nasıl doğru olur,” dedi, “bu işlerle ilgilenmelerine bile izin verilmeyecek (59).” “Ya atın kişnemesine, boğaların böğürmesine, akan suların mırıltısına, denizin uğultusuna, gök gürlemesine ve bütün bu gibi gürültülere öykünecekler mi (60)?”

“Hayır,” dedi, “onların deli olmaya, deli olanlara öykünmelerini yasakladık ya!”

“Dediklerini iyi anlıyorsam,” dedim, “gerçekten iyi ve güzel insanın söyleyecek bir şeyi olduğu zaman, kullandığı bir söyleme, bir anlatma biçimi vardır; öte yandan da doğası, eğitimi tam tersi olan insanın anlattıklarında daima görülen, birinciden çok farklı başka bir biçim vardır.”(61).

“Nedir bu ?” diye sordu.

“Bence,” dedim, “akıllı bir adam, iyi bir adanın söylediklerini veya yaptıklarını anlatmak zorunda kalınca, kendisi o adammış gibi onu temsil etmeye razı olacak ve bu öykünmeden utanmayacak, hele o adamın metin, akıllıca bir davranışına öykünmekteyse. Yok hastalık, aşk, sarhoşluk ya da başka bir zayıflık yüzünden sendelediğini görürse, ona daha az öykünecek. Ama

kendine layık olmayan bir adama öykünmesi gerekirse, kendini, kendinden kötü olan bir adama ciddiyetle benzetmek istemeyecek, yoksa ancak kısa bir zaman için, öyküneceği kimse iyi bir şey yaparsa buna razı olacak; gene de utanacak, çünkü bu gibilerine öykünmeye alışık değildir, hem de kendinden kötü insanların kılığına kıyafetine girmekten hoşlanmaz; ruhunda da bunları küçük görür, yalnızca şaka olsun diye öykünür.”

“Tabii” dedi.

“Az önce Homeros’un destanlarından konuşurken sözünü ettiğim anlatış biçimine başvuracak, değil mi, yani sözlerinde her ikisi hem öykünme, hem basit anlatış olacaktır, fakat uzun anlatış parçaları arasında küçük bir parça öykünme bulunacak. Yoksa yanılıyor muyum?”

“Hayır,” dedi, “istediğimiz anlatışın böyle olması gerektir.”

“O halde böyle olmayan hikâyeci ne kadar kötüyse, o kadar her şeye öykünecek, kendine layık görmediği bir şey olmayacak; öyle ki büyük bir kalabalığın karşısında bile ciddiyetle her şeye öykünmeye kalkışacak, söz gelişi, demin saydığımız gök gürültülerine, rüzgârların, dolunun, dingillerin, makaraların, boruların, zurnaların, çoban flavtalarının ve bütün sazların sesine; üstelik köpeklerin havlamasına, kuzuların melemesine, kuşların ötmesine de. Sözü ya baştan başa ses ve jest öykünmelerinden ibaret olacak, yahut da anlatma pek az yer alacak. Öyle değil mi?”

“Öyle olsa gerek” dedi.

“İşte,” dedim, “saydığımız iki söyleyiş biçimi bunlardır.”

“Evet, bunlar” dedi.

“İkisinden birinde biraz değişiklik olur; insan söyleyişine uygun makam ve ritm de katarsa, iyi söyleyenin hemen hemen hep aynı makama göre ve değişiklikler ufak olduğu için hep bir tek makamda ve ona uygun bir ritimde söylemesi mümkündür.”

“Şüphesiz, öyledir” dedi.

“Peki, ama ötekini söyleyiş biçimi tam tersine; kendine has anlatımı bulmak için makamların, ritmlerin hepsine gereksinimi vardır çünkü onda her türlü değişiklik bulunur.”

“Çok doğru.”

“O halde, şairlerin, söz söyleyen insanların hepsi, bu anlatma biçimlerinin ya birini, ya ötekini, yahut da ikisinden karma bir biçimi kullanırlar, değil mi?”

“Öyle olsa gerek” dedi.

“Peki, ne yapacağız,” dedim, “bütün bu biçimleri devletimize alacak mıyız? Yoksa basit biçimlerin yalnızca birini mi, veya karma biçimi mi, hangisini alacağız?”

“Benim düşüncem üstün gelirse,” dedi, “uslu akıllı adama öykünen ve karma olmayan anlatma biçimini alınız.”

“Ama karma biçim de tatlıdır, Adeimantos, çocukların, lalaların ve çoğu insanların en çok hoşuna giden biçim. senin seçtiğinin karşıtıdır.”

“Hoştur da ondan.”

“Ama belki bizim devlete uymaz, diyeceksin, çünkü bizde her insan bir iş gördüğü için iki veya bir çok yönlü olamaz.”

“Evet, uymaz devletimize.”

“Bunun için değil midir ki, yalnızca böyle bir kentte kunduracı kunduracıdır, kunduracılığından başka bir de kaptanlık yapmaz, çiftçi çiftçidir, çiftçilikten başka bir de yargıçlık yapmaz, asker askerdir, askerlikten başka ticaretle uğraşmaz, hepsi de aynen öyledir.”

“Doğru” dedi.

“Öyleyse, belli ki her kılığa girmesini, her şeye öykünmesini ustalıkla bilen bir adam kentimize gelip de şiirlerini temsil etmek isteseydi, şaşılacak, hoş, kutsal bir varlık gibi önünde secde ederdik, fakat kentimizde onun gibi adam bulunmadığını, bulunmasının da yasak olduğunu söyler, başına kokular sürdükten, yün şeritlerden bir taç koyduktan sonra,(62) onu başka bir kente gönderirdik. Biz ise selametimiz için daha sert, daha az hoş bir şairi, bir hikâyeciyi dinleriz. O bizim için yalnızca akli başında adamın söyleyişine öykünsün, sözlerini, askerlerimizin eğitimini ele aldığımız zaman yasa olarak koyduğumuz biçimlere uydursun.”

“Evet,” dedi, “elimizde olsaydı, öyle yapardık.”

“Şimdi, dostum,” dedim, “musikinin sözler ve masallar hakkındaki kısmını sona erdirdik sanıyorum. Çünkü ne söylemeli ve nasıl söylemeli sorununu inceledik.”

“Ben de öyle sanıyorum” dedi.

“Bundan sonra şarkı söyleme biçimi ve şarkılar kaldı, değil mi?” dedim.

“Peki, önce koyduğumuz kurallara uymamız için, bunların nasıl olması gerektiği hakkında neler söyleyeceğimizi herkes şimdiden bulabilir, değil mi?”

Ama Glaukon (63)~ gülerek: “Ben, Sokrates,” de-

di, “bu herkesin içinde olmasam gerek. Herhalde şu anda, neler söyleyeceğimizi bulacak durumda değilim ama aklımdan bir şeyler geçmiyor değil.”

“Herhalde,” dedim, “en başta şunu diyebilecek durumdasın ya: Şarkı üç şeyden oluşur: Söz, makam, ritim.(64).

“Evet, bu kadarını ben de biliyorum” dedi.

“Şarkının sözlerine gelince, onlar da demin saydığımız söyleyiş biçimlerine girdiklerine göre, şarkısız sözlerden hiç farklı değildir.”

“Doğru” dedi.

“Makam ve ritme gelince, sözlere uymalıdır.”

“Elbette.”

“Fakat sözlerden konuşurken, ağlaşmalara, inlemelere hiç gereksinimimiz yoktur, dedik.”

“Hiç yok tabii.”

“Hüzünlü makamlar hangileridir? (65) söyle bakalım, madem ki müzikten anlarsın.”

“Karışık Lydia, tiz perdeden Lydia makamları ve bunlar gibi birkaçı daha.”

“Onları ortadan kaldırmamalı mı?” dedim; “erkek-
lere şöyle dursun, akli başında olması gereken kadınlara bile yararsızlar.”

“Çok doğru.”

“Ama bekçilerimize sarhoşluk, gevşeklik, tembel-
lik özellikle yakışmaz.”

“Hiç şüphesiz.”

“Makamlar arasında gevşek olanlar, içki sofrasına
yakışanlar hangileridir?”

“Çözük denilen İonia ve Lydia makamları da vardır.”

“Bunlar, dostum, savaşçı adamların ağzına uygun mudur sence?”

“Asla değil,” dedi. “Demek ki senin için yalnızca Dor ve Phrygia makamları kaldı.”

“Makamları bilmem,” dedim, “ama öyle bir makam kalsın ki, savaşa veya zorlu bir harekete girişmiş olan bir adamın sesine, anlatımına uygun bir biçimde öykünebilsin; bu adama talihi yardım etmez de yaralanacak, ölecek ya da başka bir felaketle karşılaşacak olursa, bütün bu durumlarda gerilemeden dayanacak, kaderin darbelerine karşı koyacak. Bir makam daha gerekir ki, kendi isteğiyle sakın ve zor olmayan bir işe girişmiş, hedefine ulaşmak için ya bir tanrıyı yalvarışlarla kendine kazanmak, ya bir insanı, ona akıl öğretmek, öğüt vermekle, ikna etmeye uğraşan, yahut da başkasının ricalarını, azarlarını dinleyen ve bu sayede istediğini elde ettikten sonra gurura kapılmayan, aksine her işte akılla, ölçüyle hareket eden ve olayları hoş karşılayan bir adama öykünmeye uysun. Bu ikisini, yani felaketle karşılaşanların, mutluluğa erenlerin, uslu akıllı, gözüpek adamların sesine en iyi öykünecek bu zorlu ile zorluktan makamlar bırak kalsın.”

“Bırakmak istediklerin de zaten demin saydığım iki makamdır” dedi.

“Bundan böyle,” dedim, “şarkılarımız, havalarımız için çok telli ve her türden makamlı sazlara gereksinimimiz olmayacak.”

“Belli ki olmayacak” dedi.

“O halde devletimizde üçgen, mızrap ve öbür çok telli, çok makamlı bütün sazları yapan sanatçıları beslemeyeceğiz.”

“Dediğimizden bu çıkar.”

“Ya flâvta yapanları, flâvta çalanları kente kabul edecek misin? Flâvta en çok sesi olan saz değil mi, öbür bütün telli sazlar flâvtanın bir taklidinden ibaret değil mi?(66)”

“Öyle besbelli” dedi.

“O halde lyra ile kithara kalıyor, (67) onlar kentimiz için yararlıdır; bir de kırlarda çobanlar için kaval.”

“Düşüncemiz bunu gösteriyor.”

“A dostum,” dedim, “Apollon ve Apollon” un sazlarıyla Marsyas ve Marsyasinkiler arasında karar verip ilkini seçmekle bir yenilik yapmış olmayız. (68)”

“Evet, Zeus hakkı için, bence de pek yeni değil.”

“Köpek hakkı için” dedim, “baksana hiç farkına varmadan, demin (70) zevke, eğlenceye düşmüş olduğunu söylediğimiz kenti temizledik.

“Akıllıca iş gördük” dedi.

“Haydi öyleyse,” dedim, “temizliği sürdürelim. Makamlardan söz ettikten sonra, ritimleri ele alalım: Ne çok çeşitli ritimler, ne de türlü türlü vezinler olmalı, fakat düzenli, cesur bir adamın yaşamını anlatacak ritimler hangileridir diye bakmalı. Bunları bulduktan sonra da böyle bir adamın sözlerini vezinle melodiye değil, vezinle melodiyi sözlerine uydurmalı. Makamları saydığın gibi, bu ritimlerin de hangileri olduğunu söylemek sana düşer.”

“Zeus hakkı için,” dedi, “söyleyecek sözüm yok! Uğraştığım için biliyorum ki, vezinlerin meydana geldiği üç türlü ritm (71) vardır, şarkılarda ise, bütün makamların çıktığı dört türlü (72). Ama hangisinin şu veya bu yaşama öykünmeye uygun olduğunu söyleyemem.”

“Bu sorunu Damon’la (73) görüşürüz,” dedim, “hangi vezinlerin alçaklığa, taşkınlığa, deliliğe ve daha başka kötülöklere uyduğunu, hangi ritmlerin de karşıtlarına kaldığını ondan sorarız. Onun, karma bir enhopoliostan, bir daktylos ile bir heroostan söz ettiğini şöyle bir duydum; bu vezinleri iyice anlamadığım bir biçimde bölüp arsis ile thesiste bir eşitlik oluşturunyordu; bunlar ya kısa ya uzun bir heceyle bitiyordu; bir de sanırım ki, başka bir vezne iambos, bir başkasına da trokhaios diyordu; bunlar da uzun ile kısıları bir düzene sokuyordu ve yanılmıyorsam, bunların bazılarında vezinlerin temposunu ritm kadar doğru veya yanlış buluyordu veya ritmle tempodan katışık bir şeyi... iyice bilmiyorum; fakat dediğim gibi bu konuyu Damon’a bırakalım (74). Çünkü bizim bir karara varmamız için uzun uzadıya tartışmamız gerekecek. Öyle değil mi?”

“Zeus hakkı için öyle.”

“Ama hiç olmazsa şu nokta hakkında karar verebilirsin: uygunluk veya uygunsuzluk (75) ritimlilik veya ritimsizliğe bağlıdır.”

“Şüphesiz.”

“Ama ritimlilik güzel söyleme biçimine bağlıdır ve ona benzer, ritimsizlik ise karşıtına, uyumluluk ve uyumsuzluk için de böyledir; tabii ancak demin dediğimiz gibi söz ritim ve makama değil de, makamla ritim söze uyarsa.”

“Doğru tabii,” dedi, “onların söze uyması gerekir.”

“Ya söyleme biçimi ve söylenen söz,” dedim. “insanın huyuna bağlı değil midir?”

“Şüphesiz.”

“Daha da ne varsa söyleme biçimine bağlı değil mi?”

“Evet.”

“Demek ki güzel söz söyleme, uyumluluk, uygunluk, ritimlilik iyi huyluluğa bağlıdır, ama iyi huylulukla, kendisine hiç layık olmadığı halde bu adı verdiğimiz saflığı değil, insan doğasını gerçekten iyilik ve güzellikle süsleyen bir anlayışı söylemek istiyorum.” (76).

“Çok doğru söylüyorsun” dedi.

“Öyleyse kendine düşen görevi yapmak isteyen bir gençlik her zaman bu ülkülere ulaşmaya çaba göstermelidir, değil mi?”

“Elbette.”

“Bunlar resim ve ona benzer bütün sanatlarda görülür, dokumacılıkta, nakışçılıkta, mimarlıkta ve her türlü eşya yapan bütün sanatlarda, hatta canlıların ve öbür bitkilerin doğasında da görülür; çünkü hepsinde uygunluk veya uygunsuzluk vardır-ve uygunsuzluk, ritimsizlik, uyumsuzluk söz ve huy çirkinliğiyle kardeşler; karşıtları da uslu akıllı ve iyi bir huyun kardeşleri, öykünmeleridir.”

“Aynen böyledir” dedi.

“Peki yalnızca, şairleri gözaltında tutup şiirlerinde iyi huyları betimlemeye mi, yoksa hiç şiir yazmamaya mı zorlamalıyız? Öbür sanatçıları da gözaltında tutup onların, kötü huyları, dizginsizliği, alçaklığı, uygunsuzluğu ya canlıların betimlenmesinde, ya yapılar da yahut da başka bir sanat yapıtında göstermelerine engel olmamalı mıyız? Yok bu ellerinden gelmezse, biz de iş görmelerini yasak etmeliyiz ki, bekçilerimiz kötü-

l k betimlemeleri içinde, tıpkı bir kötü besinle beslenir-
mi  gibi yeti mesinler, her gün bir çok zehirli bitkiyi ko-
parıp azar azar fakat durmadan yiyip zehirlenerek, far-
kına varmaksızın ruhlarında büyük bir kötülük oluşma-
sın. Tersine güzelin, uygunun özünü sezmeye doğası
gereği yetenekli olan sanatçıları (77) aramalıyız ki,
gençler bir sağlık ülkesinde ya ıyormu  gibi her şeyden
yarar görsünler, güzel yapıtlardan gözlerine veya kulak-
larına de en her şey, dünyanın en güzel ülkelerinden sa -
lık getiren bir rüzgâr gibi, onları diriltsin, ta çocukluk-
tan güzeli sevmeye, güzele benzemeye, güzelle uyum
içinde yaşamaya doğru onları usulca götürsün.” (78).

“O halde Glaukon,” dedim “bu nedenlerden dolayı
müzikle eğitim en üstün e itimdir, çünkü ritim ve uyum,
ruhun ta içine girer ve ona uyum kazandırarak her şey-
den çok kavrar. Böylece ruhu uyumlu kılar, yeter ki in-
san doğru dürüst eğitim görmüş olsun. Yoksa bunun tam
tersi olur, değil mi? Öte yandan da doğada ya da insan
eliyle yapılanlardaki eksikler, gereğince e itilmi  bir ada-
mın derhal gözüne ili ir; o haklı olarak  irkinliklere, ek-
siklere kızar, güzeli  ver, çünkü güzelden hoşlanır ve onu
ruhunda sindirip, onunla beslenir. Böylece güzel ve iyi
bir insan olur,  irkinini de haklı olarak ayıplar. Gençken da-
ha henüz akıl yürütecek  a da olmadığı halde güzel ol-
mayandan nefret eder. Ardından akıl yürütmeye de ba -
ladı mı (79), müzikle eğitim gördüğünden, düşünmeye
yatkinli ını farkederek ve bu yetisini sevinçle karşılar.”

“Bu nedenlerle eğitim hence m zi e dayanmalıdır.”

“Okumaya gelince, ancak harflerin, bütün durum-

larda belirli sayıda olup daima yinelandığını bildiğimiz zaman, okuma yazma biliyoruz. diyebildik. O zamandan beri ister küçük, ister büyük yazılmış olsun hiçbir harfi dikkate değmez diye yabana atmadık; tersine nerede olursa olsun ayırmaya çalıştık, çünkü bu düzeye gelmeden okuma yazmada bilgi sahibi olamayacağımızı biliyorduk, öyle değil mi?” (80)

“Doğru.”

“Suda olsun, aynada olsun harflerin terslerini görssek, harflerin kendilerini bilmeden yansılarını tanıyamayız; bilmeliyiz ki bunların ikisi de aynı sanatın (81), aynı çalışmanın konusudur.”

“Şüphesiz öyle.”

“O halde tanrılar hakkı için, ben de diyorum ki, kendimiz de, yetiştirmek istediğimiz bekçiler de usluluğu, yararlılığı, ruh yüksekliğini, soyluluğu ve bunlara kardeş olan iyi huyları , aynı zamanda bunların karşıtları olan kötü huyların biçimlerini bütün durumlarda tanımadıkça, nerede olursa olsun onları veya terslerini fark etmedikçe, tuttuğu yer küçük olsun, büyük olsun birini yabana attıkça, müzik eğitimi gördük diyemeyiz, çünkü bunların hepsi aynı sanatın, aynı çalışmanın konusudur.”

“Böyle olması şarttır” dedi.

“O halde.” dedim, “birinin ruhunda güzel huylar, görünüşünde de aynı örnekten ve bu huylara uyan ve yakışan nitelikler birleşmişse, bu insan, görmesini bilen için, dünyada görülecek en güzel şey değil midir?” (82)

“En güzel şeydir doğrusu.”

“Peki en güzel şey de en çok sevilir değil mi?”

“Şüphesiz.”

“Müzik eğitimi görmüş adam en çok böyle uyumlu insanları sevecek. Yok uyumlu değilseler sevmeyecek.”

“Ruhlarında bir eksiklik varsa, tabii sevmeyecek; yok vücutlarında bir eksiklik varsa, buna katlanacak, sevmeye razı olacak.”

“Anlıyorum,” dedim. “Senin böyle bir sevgin var veya oldu da ondan böyle söylüyorsun; bir diyeceğim yok. Yalnız şuna yanıt ver: Sınırını aşmış bir zevkin akılla alıp vereceği var mıdır?”

“Olur mu hiç,” dedi, “acı kadar zevk de insanı çılgına çevirir.”

“Ya öteki iyiliklerle alıp vereceği var mıdır?”

“Asla yoktur.”

“Peki taşkınlıkla, aşırılıkla?”

“Onlarla hiç yoktur.”

“Ama aşkın verdiği zevkten daha büyük bir zevk bilir misin?”

“Bilmem,” dedi, “ondan delicesi de zaten yoktur.”

“Gerçek aşk ise düzenliyi ve güzeli akla ve musiki eğitimine uygun bir biçimde sevinectir.”

“Tam öyledir” dedi.

“O halde ne delice bir şeyi, ne de aşırılığa yakın olanı gerçek aşkın yanına yaklaştırmalı.”

“Yaklaştırmamalı.”

“Öyleyse, zevkin de yanına yaklaştırmamalı; gerçek bir aşkla birbirine bağlanmış olan sevenle sevilen ondan uzak kalmalı.”

“Zeus hakkı için, evet Sokrates,” dedi, “yanlarına yaklaştırmamalı onu.”

“O halde anlaşılıyor ki, kurmakta olduğumuz kentte konacak yasaya göre, seven sevdiğine kendini sevdirebilirse, güzellik uğruna onu kendi oğlu gibi öpebilir, onunla görüşebilir, ona dokunabilir. Gönlünü kazanmaya çabaladığı gençle ilişkileri öyle olmalıdır ki, hiçbir zaman daha ileri gittiği duygusunu uyandırmaz. Yoksa müzikten ve güzellikten anlamaz bir adam diye eleştirilir(83).

“Öyle” dedi.”

“Öyleyse,” dedim, “benim gibi sen de müzik hakkındaki konuşmamızın hedefine vardığı fikrinde misin?”

“Herhalde nereye varması gerekiyor idiyse, oraya vardı: Müzik, güzellik sevgisiyle sonuçlanmalıdır galiba.”

“Ben de bu fikirdeyim” dedi.

“Gençlerin yetişmesinde müzikten sonra beden eğitimi gelir.”

“Tabii.”

“Bu işte de çocukluktan başlayıp bütün yaşamları boyunca ciddi bir eğitim görmeleri gerek. Kanımca şu yoldan gitmeli ve sorunu sen de incele. Bence her ne kadar iyi bir durumda olsa da beden kendi iyiliğiyle ruhu iyi etmenin üstesinden gelemez. Tersine iyi bir ruh, kendi iyiliğiyle bedeni olabildiği kadar iyileştirir (84). Sen bunu nasıl görüyorsun?

“Ben de senin gibi” dedi.

“Kafaları yeterince eğittikten sonra, beden hakkındaki sorunları inceden inceye saptamayı onlara bırakıp, uzun uzadıya söz etmemek için yalnızca temelleri öğretmekle iyi etmiş olmaz mıyız.”

“Oluruz, şüphesiz.”

“Bekçiler sarhoşluktan sakınmalıdırlar, dedik (85), sarhoş olup da nerede olduğunu bilmemek, kendinden geçmek herkesten az bekçiye yakışır.”

“Evet, bekçi olanın bir bekçiye gereksinimi olması gülünçtür.”

“Peki, beslenmelerine gelem: Bekçilerimiz en büyük yarışın atletleridir, öyle değil mi?”

“Evet.”

“Peki şu atletlerin yaşayışı bekçilerimize uyar mı?”

“Belki de uyar.”

“Ama bu yaşayış uyuşturucu ve sağlık için tehlikelidir. Görmüyor musun ki hayatlarını uykuda geçiriyorlar. Kendileri için düzenlenen perhizi biraz bozacak olurlarsa, bu atletler büyük ve şiddetli hastalıklara tutulurlar.”

“Görüyorum.”

“Savaşçı atletlere daha iyi düşünülmüş bir spor ve yaşayış gerek; onların uyanık köpekler gibi iyi görmeleri ve işitmeleri, seferde sık sık suyu, yemeği değiştirdikleri, bazen güneş çarptığı, bazen de kış fırtınalarına tutulduklarında sağlıklarının hiç sarsılmaması gerektir.”

“Bence de öyle.”

“O halde en iyi beden eğitimi, biraz önce gözden geçirdiğimiz müzik eğitiminin bir kardeşi gibi olmaya-
cak mı?”

.. “Bundan ne anlıyorsun?”. . .

“Her şeyden önce savaşa bir hazırlık olacak sade, akıllıca bir beden eğitimi.”

“Bu eğitimi nasıl sağlamalı?”

“Bu gibi şeyler Homeros’tan bile öğrenilir. Bilirsin ki Hellespontos. savaşta askerleri, deniz kıyısında olduk-

ları halde ne balıkla besler, ne haşlanmış etle. Askerlere, daha kolay olduğundan yalnızca kızarmış et yedirir; çünkü hemen hemen her yerde doğrudan doğruya ateşi kullanmak, yanında tencere getirmekten kolaydır.”

“Şüphesiz.”

“Sanırım Homeros baharattan da hiç söz etmez. Atletler de bilmez mi ki bedenlerinin iyi durumda olması için, bunların hiçbirini ağızlarına koymamalıdır.”

“Haklı olarak bilirler, ağızlarına da koymazlar.”

“Söylediklerimizi doğru buluyorsan, Siracusa yemeklerini, Sicilya’nın çeşitli katıklarını (86) herhalde beğenmeyeceksin, dostum.”

“Hayır, sanırım.”

“Bedenlerinin iyi bir durumda olmasını isteyen erkeklerin Korinthoslu bir sevgili (87) edinmelerini de doğru bulmayacaksın.”

“Asla.”

“Ne de Attika’nın ün salmış tatlılarına düşkün olmalarını.”

“Şüphesiz.”

“Bence böyle bir yeme içme biçimini, var olan bütün makamları, bütün ritimleri içine alan bir havaya, bir şarkıya benzetmekle, doğru benzetmiş oluruz.”

“Elbette.”

“Çeşitlilik ruhta aşırılık doğurur, bedende ise hastalık; oysa müzikte sadelik, ruhlara ağırbaşlılık, beden eğitiminde ise vücutlara sağlık yerir.”

“Çok doğru” dedi.

“Ama, kentte aşırılıklar, hastalıklar artıyorsa, birçok mahkeme, hastane açılacak, hatta birçok kişi, bu

işlere hevesle atılacakları için, avukatlık ve hekimlik önemsenecektir, değil mi?"

"Tabii, başka türlü olamaz."

"Devlette eğitimin kötü ve kusurlu olduğuna dair, yalnızca halk kesiminin ve zanaatkarların değil, özgür yaşayan ve iyi eğitim görmüş gibi tavırlar takınan kim-selerin de usta hekim ve yargıçlara gereksinimleri olmaları-ndan daha güçlü kanıt olabilir mi? Kişinin hakları çok sınırlı olduğundan, hakem ve yargıç saydığı başka-larından hak istemek zorunda kalmaları sence ayıp ve kötü eğitime büyük bir kanıt değil mi?"

"Dünyanın en ayıp şeyi, doğrusu" dedi.

"Peki ya şu, deminkinden de daha ayıp değil mi: İnsanlar, yaşamlarının büyük bir bölümünü, mahkemelerde sanık ya da davacı olarak geçirmekle kalmayıp, gü-zellikten anlamadığı için, 'haksızlık etmekte ustayım, her türlü dolaba aklım erer, ceza giymemek için kaçmakların hepsine başvurup bir yılan gibi sıyrılarak savunmasını bilirim' diye böbürlenirler. Hem de bütün bunlar ufacık, değersiz sorunlar için olur; böyle bir adam, hayatını uyuklayan bir yargıca muhtaç etmemek üzere düzenlemenin ne kadar daha güzel, ne kadar daha iyi olduğunu bilmez."

"Evet bu dediğin deminkinden de ayıp" dedi.

"Hekime, yaraları yahut şu veya bu mevsimlik hastalıklar için başvurmakla kalmayıp, tembellik ya da az önce gözden geçirdiğimiz yaşayış yüzünden vücudumuzu akıntılar ve yellerle doldurup da sivri akıllı Ask-lepios oğullarını (88), bu hastalıklara şişkinlik veya kat-har gibi adlar vermeye zorlarsak, sence ayıp olmaz mı?"

“Çok ayıp olur, dedi, gerçekten de bunlar yepyeni ve tuhaf hastalık adlarıdır.”

“Böyleleri Asklepios zamanında yoktu, sanırım; ben-
ce kanıtı da şu: Troia önünde yaralanan Eurypylos’a bir ka-
dın, bol un ve öğülmüş peynirle karışmış Pramnos şarabı
içirmiş (89). Bize bu ilaç, peklik söktürücü gibi göründü-
ğü halde, Asklepios oğulları (90) içireni ayıplamamışlar ve
hastayı tedavi eden Patroklos’a (91) da itiraz etmemişler.”

“Bu durumda bir adam için tuhaf bir ilaç doğrusu!”

“Hiç de tuhaf değil, düşün ki dendiğine göre Ask-
lepios oğulları şimdiki hekimliği, yani hastalıklarla uğ-
raşma yöntemlerini, Herodikos’tan (92) önce uygula-
mazlardı. Herodikos ise önce beden eğitimi öğretmeniy-
di; hastalıklı bir adam olunca, sporla hekimliği birbiri-
ne katmak istemiş, derken ilkin ve herkesten çok ken-
disine, sonra da daha birçok kimseye eziyet etmiştir.”

“Nasıl?” diye sordu.

“Ölümünü uzatarak,” dedim. “Ölüme yol açan has-
talığının seyrini adım adım izledi, ama kendini iyileş-
tirmek elinden gelmedi; her işten elini çekip yaşamı bo-
yunca kendine bakarak, alışık olduğu perhizi biraz boz-
du mu, içini yiyerek yaşadı. Bilgisi sayesinde de can çe-
kişe çekişe yaşlandı.”

“Sanatından amma da güzel kazanç çıkarmış!”

“Hak ettiği kazancı,” dedim, “çünkü anlamamış ki,
Asklepios’un, oğullarına hekimliğin bu biçimini göster-
memiş olması, bilgisizliğinden, görgüsüzlüğünden de-
ğil, tersine iyi yönetilen devletlerin hepsinde her adama
bir iş verildiği, onun bu işi görmek zorunda olduğu, hiç
kimsenin işsiz kalarak yaşamını, hastalığını tedavi et-

tirmekle geçiremediğini anlamış olmasındandır. Ne tuhaf ki biz bu gerçeğin, ancak zanaatkârlardan söz edildiği zaman farkına varırız, zenginler ve mutlu görünenler söz konusu olunca hiç farkına varmayız.”

“Ne demek istiyorsun?” diye sordu.

“Bir doğramacı hastalandığı zaman,” dedim, “hekimden, onu kusturarak hastalığından kurtaracak bir ilaç ister, ya içini temizleyecek bir müshille yahut da yakmakla, kesmekle tedavi edilerek kurtulmak ister. ma hekim, ona uzun bir tedavi uygulamaya kalktığında, başına yün takkeler sarılır ve daha bir sürü şey yapılırsa, hemen ‘Hasta olmaya vaktim yok, elimdeki işi bırakıp da hastalıkla uğraşarak yaşamak hiçbir kazanç getirmiyor’ diyecek. Hekime, ‘Haydi, güle güle!’ deyip alışık olduğu yaşayışa dönecek, iyileşirse işine gücüne bakarak yaşayacak, yok vücudu hastalığa karşı koyacak kadar güçlü değilse ölecek, dertlerinden de kurtulmuş olacak.”

“Evet, onun gibi bir adama böyle bir tedavi yakışır” dedi.

“Neden? Çünkü işi gücü var ve işine bakmazsa, yaşaması mümkün olmaz.”

“Öyle besbelli.”

“Ama zengine gelince, onun, yarım bırakmak zorunda kalırsa yaşamasını önleyecek hiç bir işi yoktur, diyebiliriz.”

“Yoktur herhalde.”

“Duymadın mı, Phokylides’in şu sözünü (93) anlatırlar: ‘İnsan geçimini sağladı mı, erdemle uğraşmalıdır.’

“Bana kalırsa, daha önce de uğraşmalı” dedi.

“Bu hususta Phokylides ile tartışmaya girişmeye-
lim, dedim. Ama biz, zenginin erdemle uğraşması ge-
rekli mi, uğraşmazsa yaşayamaz mı, yoksa doğramacı-
yı ve öbür sanat sahiplerini işlerine bakmaktan alıkoyan
bu hastalık illeti, zengini de Phokylides’in kuralına uy-
maktan alıkoyar mı, koymaz mı? Bu sorun üstüne ken-
dimizi aydınlatalım.”

“Zeus hakkı için, evet,” dedi, “beden eğitimini de
geçen bu aşırı bakım, erdemli olmaya en büyük engel-
dir, denebilir. Çünkü ev yönetiminde, seferde, kentte,
önemli devlet görevlerinde de insana engel olur.”

“Ama en kötü yanı, öğrenme, düşünme ve kendi
kendine çalışmaya engel olmasıdır: Çünkü insanlar, fel-
sefeyle uğraşırlarsa başları ağrıyacak, başları dönecek
diye hep korktukları için, felsefe bu dertlere neden olu-
yor, felsefeden uzak durmalı, der. Böylece bu aşırı ba-
kım, nerede olursa olsun erdemle uğraşmaya, erdemi
araştırmaya her bakımdan engel olur. Çünkü insana da-
ima hastaymış duygusu verir, vücutta durmadan ağrılar
sızılar duyurur.”

“Tabii öyle,” dedi.

“Diyebiliriz ki, Asklepios da bunları bildiği için
hekimliği, vücutları yaradılıştan ve yaşayışlarından sağ-
lam olan, ancak geçici bir hastalığa tutulmuş olan insan-
lar ve onların bünyeleri için öğretmiştir; onların hasta-
lıklarını ilaçlarla, ameliyatlara iyi etti, ama devlet işle-
rinin zarar görmemesi için, insanların alışık oldukları ya-
şayışı değiştirmeyi, içi her bakımdan hasta olan vücut-
lara uzun süreli tedaviler uygulayıp yaşamlarını uzatıp
kötüleştirmeye girişmedi. Doğallıkla kendileri gibi has-

talıklı olacak çocuklar meydana getirmelerini doğru bulmadı. Doğanın saptadığı süre kadar yaşamaya gücü yetmeyen kişileri tedavi etmenin gerekmediğini düşündü. Çünkü bu tedaviden ne adamın kendisi, ne devlet yarar görebilirdi.”

“Asklepios’u devletin yararını düşünen bir adam yaptın gitti” dedi.

“Besbelli ki öyleydi,” dedim, “görmüyor musun, çocukları Troia önünde savaşırken ne büyük yararlılık gösterdiler ve aynı zamanda da hekimliği anlattığım gibi uyguladılar. Anımsamıyor musun ki Pandaros, Menelaos’u vurup yaralayınca ‘yaradan kanı emdiler, üzerine yatıştıncı ilaçlar döktüler’ (94) Eurypylos’un bundan sonra ne yiyip ne içeceğini saptamaya gerek duymadıkları gibi, Menelaos için de buna gerek görmediler. Çünkü yaralanmadan önce sağlıklı ve yaşayışı düzenli olan adamlara ilaçlar şifa vermeye yeter, o anda karmakarışık bir içki (95) bile içseler gene yeter, diye düşünüyorlardı. Ama yaradılıştan hasta ve kötü şeylere bağımlı olmaya yatkın bir adamın yaşamasının kendine de, öbür insanlara da yarar sağlamadığını, hekimlik sanatının onlar için yaratılmadığını ve Midas’tan (96) daha zengin olsalar bile, onlara bakmak gerekmediğini düşünüyorlardı.”

“Asklepios oğullarını pek de zeki buluyorsun” dedi.

“Bu onlara yakışır,” dedim. “Fakat gerek tragedya şairleri (97), gerekse Pindaros (98) bizi dinlemeyerek ‘Asklepios, Apollon’un oğluymuş’ derler. Paraya tamah etmiş, artık ölmek üzere olan zengin bir adamı iyi etmek istemiş de o anda yıldırımla vurulmuş. Ama biz az önce söylediklerimize (99) uyarak bu iki sava da inan-

mayacağız; diyeceğiz ki, tanrıoğlu olsaydı, paraya düşkün olmazdı, paraya düşkün idiyse, tanrıoğlu değildi.”

“Bu dediklerin gerçi çok doğrudur,” dedi, “ama şuna ne dersin, Sokrates: Devletimizde iyi hekim bulundurmamalı mıyız? Herhalde en iyi hekimler, en çok hasta görmüş hekimlerdir; nitekim en iyi yargıçlar da her türlü insanla işi olmuş adamlardır.”

“Elbette iyilerini isteriz, ama hangilerini iyi sayıyorum biliyor musun?”

“Söyle de öğreneyim” dedi.

“Haydi deneyeyim” dedim. “Ama sen bir soruda iki ayrı şeyi sordun (100).”

“Nasıl?”

“Hekimleri ele alalım,” dedim, “çok güçlü hekim olabilmeleri için, sanatı ta çocukluktan öğrenmeye başlamış, olabildiği kadar çok ağır hasta görmüş, hatta kendileri de bütün hastalıkları çekmiş olmaları ve yaradılıştan çok sağlıklı olmamaları gerekir. Çünkü hasta bir bedeni kendi bedenleriyle tedavi etmezler. Yoksa sağlıklı olmaları, bir hastalığa tutulmaları olanaksız olurdu. Hayır, onlar hasta bir bedeni, ruhlarıyla iyileştirirler, ruh kötüyse iyileştirmesi de olanaksızdır.”

“Doğru” dedi.

“Yargıç da, dostum, ruha ruhuyla hükmeder; ruhun, genç yaşından beri kötü ruhlar arasında büyümesi, onlarla birlikte yaşaması ve her türlü haksızlığı kendi denemiş olması; böylelikle hekim kendi hastalıklarından hastalarınkileri anladığı gibi, yargıcın da ötekilerin işlediği kötülükleri kendinden pay biçerek çabucak ortaya koyabilmesi doğru değildir. Yok, güzel ve iyi

bir ruh olarak, doğru olup olmayana ilişkin sağlıklı kararlar verecekse, gençken kötü huylardan uzak ve temiz kalmış olması gerekir. Bu yüzden de soylu kişiler gençken saf görünürler(101). Kötü yollara sapmış kişiler tarafından kolayca aldatılırlar; çünkü ruhlarında kötülerini anlamalarına olanak sağlayacak örnek yoktur.”

“Evet,” dedi. “soyluların başına gelen şey işte budur.”

“Demek ki iyi yargıcın genç değil, yaşlı olması, eğriliğin doğruluğun ne olduğunu geç öğrenmesi gerek, dedim, eğriliği, ruhunda bulunan kendine özgü bir nitelik olarak tanımamış olması, uzun uzun deneylerden sonra onu tanıyıp ne büyük bir kötülük olduğunu anlaması, bunu da kendi yaşam deneyimleriyle değil, bilgiyle öğrenmesi gerektir.”

“Hiç kuşkusuz,” dedim. “böyle bir yargıç, gerçekten yargıçtır.”

“Üstelik de iyidir, zaten sorduğun da buydu. İyidir, çünkü ruhu iyi olan iyidir. Ama o güçlü, o her şeyden kuşkulanan, eskiden birçok haksızlık işlediği için kendini kurnaz, becerikli sanan yargıcın kendine benzer insanlarla işi oldu mu, kendi ruhundaki örneklerle baktığı için, sakınmasını bilir, güçlü görünür. Yaşı ilerlemiş (102) iyi insanlarla işi olduğu zaman, budala görünür, çünkü yersiz kuşkulara kapılır, sağlam bir karakter nedir bilmez. Çünkü ruhunda böyle örnekler yoktur. Ama iyi insanlardan çok kötülere rasladığı içindir ki, kendi kendine de, öbür insanlara da bilgisiz değil, bilgili görünür.”

“Evet söylediğin her bakımdan gerçektir” dedi.

“Öyleyse,” dedim, “aradığımız iyi ve bilgili yargıç

bu değil, daha önce sözünü ettiğimiz adamdır; çünkü k-
tlk hiçbir zaman hem iyiliği, hem kendini tanıyamaz;
iyilikse, eğitildike zamanla hem kendine hem de k-
tlğe ilişkin bilgilerle donanır . Bu yüzden benim an-
layışıma göre bilgili olmak, kötü adama değil, bu iyi ada-
ma vergidir.”

“Bence de öyledir” dedi.

“Devletinizde böyle yargıçlar ve onların yanı sıra,
az önce konuştuğumuz gibi hekimler bulunduracaksın;
bunlar yurttaşlar arasında bedenleri ve ruhları yaradı-
lıştan iyi olanlara bakacaktır, iyi olmayanlara gelince,
bedenleri sağlıksız olanları lme terk edecekler (103),
ruhları yaradılıştan kötü ve düzelmez olanlarıysa ken-
dileri öldürecekler, değil mi?”

“Evet, bu durumdakiler için de, devlet için de bu
en iyi çare gibi görünüyor.”

“Gençlere gelince,” dedim, “besbelli ki, onlar sağ-
duyu doğurduğunu söylediğimiz o sade müzikle eğitil-
mişlerse, yargıyla bir ilişkide bulunmaktan sakınacak-
lar.”

“şüphesiz” dedi.

“Müzik eğitimi görmüş kişi, beden eğitimi de alır-
sa , zorunlu durumlar dışında , hekimlere muhtaç olma-
mak isterse, bunu sağlayamaz mı?”

“Sağlar, bence.”

“O halde beden eğitiminde, sporda da beden g-
cnden çok ruhun gücünü geliştirmeye bakacak, öbür
atletler gibi besinlerini, sporlarını yalnızca bedeninin
gücünü göz önünde tutarak dzenlemeyecek.” -

“ok doğru” dedi.

“Peki öyleyse, Glaukon,” dedim, “eğitimi müzik ve spor üzerine kuranlar kimilerinin sandığı gibi (104), biriyle bedeni, ötekiyle ruhu geliştirmeyi amaçlamadılar değil mi?”

“Ya ne için?”

“Her ikisini de ruhu geliştirmek için ortaya koydular.”

“Nasıl olur?”

“Farkına varmadın mı,” dedim. “Yaşamları boyunca sporla uğraşıp da müziğe uzak duranlar hangi karakterdeki insanlardır? Ya bunun tersini yapanları bilmez misin?”

“Neden söz ediyorsun?” diye sordu.

“Bir yandan haşinlik ve sertlikten, öte yandan gevşeklik ve yumuşaklıktan” dedim. (105)

“Ben de görüyorsunuz ki, sadece sporla uğraşanlar fazlasıyla haşin, sadece müzikle uğraşanlar ise kendilerine yakışmayacak derecede gevşek oluyorlar.”

“Halbuki,” dedim, “haşinlik ruhun gücünden gelir, ama bu ruh gücü doğru geliştirilirse cesaret doğurur, yok bir yay gibi gereğinden çok gerilirse, doğal olarak katlanılmaz bir sertlik çıkar ortaya.”

“İnanırım” dedi.

“Peki yumuşaklık filozofca bir yaradılışa özgü değil midir? Gereğinden çok gevşetilirse, gereksiz bir gevşeklik doğurur, yok güzelce geliştirilirse, ölçülü bir yumuşaklık yaratır.”

“Öyledir.”

“Ama bekçilerimiz bu huyların ikisine de sahip olmalı diyoruz (106).”

“Evet, olmalı.”

“Bunların birbiriyle uyumlu olması gerekmez mi?Ü”

“Gerekir elbette.”

“Uyumlu olanın ruhu uslu ve yiğit olur.”

“Şüphesiz.”

“Uyumsuz olanınsa korkak ve kaba.”

“Tabii.”

“Biri müziğin, onu flüt sesleriyle mest etmesine, demin saydığımız tatlı, yumuşak, hüzünlü ezgileri kulaklarından bir huni gibi ruhuna akıtmasına izin verir de, bütün yaşamını türkü mırıldanmakla, türkülerin tadını almakla geçirirse, en önce, içindeki ruh gücü, demirin ateşte yumuşadığı gibi yumuşar, işe yaramaz kaba bir şeyken, kullanılır bir hale gelir. Ama bıkmaz sürdürür, tersine mest olursa, ruhunun gücü büsbütün yumuşar, erir, sonunda da cesareti eriyip yiter; bir sinir gibi ruhandan kopar, o artık ‘yumuşak bir asker’ (107) olur.”

“Tam öyle olur” dedi.

“Ve doğa ona doğuşundan korkak bir ruh vermişse, çabucak etki altında kalır, ama güçlü bir ruha sahipse, cesareti kınılır, ruh fazla hassas olur, küçücük nedenlerle çabucak ateşlenir ama gene söner. Cesaret kaybolur, alıngan, öfkeli, hırçın olur.”

“Tabii öyle.”

“Peki, tersine bütün çabasını spora ve iyi yemeye içmeye verir de, müzik ve felsefeye hiç ilişmezse, ne olur? İlk beden güçlü olduğundan, kendine güven duyup cesareti artmayacak mı?”

“Herhalde.”

“Peki ama spordan başka şey yapmaz da, hiç bir zaman Musa (108) ile ilişkiye geçmezse? Ruhunda, bir öğrenme isteği olsa da, öğrenmenin tadını almadığı, hiç bir araştırmaya dalmadığı için, ne düşünceden, ne de müzikten pay aldığı için, bu istek gitgide zayıflar, körleşir, susar; çünkü uyandırılmıyor, beslenmiyor, duyumları da aydınlanmıyor.”

“Öyle” dedi.

“Böylece bu adam söze düşman, müziğe yabancı biri olur; sözle inandırma yoluna artık hiç baş vurmaz, bir hayvan gibi her şeyi zorla, kaba güçle elde eder ve yaşamını bilgisizlik ve sapkınlık içinde uyum ve inceliklerden yoksun olarak geçirir.”

“Tam böyle olur” dedi.

“O halde anlaşılıyor ki tanrı insanlara bu iki sanatı, müzik ve beden eğitimini iki hedefle, yani ruh gücü ve bilim sevgisi için verdi denebilir; ruh ile vücut için değil, ruh gücüyle bilim sevgisi için verdi ki, iki saz teli gibi gerilip gevşetilerek bir uyum oluşturacak kadar denkleşsinler.”

“Böyle anlaşılıyor, doğrusu” dedi.

“Demek ki, bir sazın tellerini akort eden adama değil de, sporla müziği güzel bir şekilde birbirine katıp ruhuna en mükemmel ölçülerle sindiren kişiye müzik ve uyum ustası adını haklı olarak verebiliriz.”

“Tabii verebiliriz, Sokrates” dedi.

“Öyleyse, Glaukon, kurduğumuz devletin korunması gerekliyse kentimizde, böyle bir adamı her zaman gözetmen olarak bulundurmalıyız (109), değil mi?”

“Bulundurmalı, tabii, son derece gerekli bu .”

“Eğitimimizin, yetiştirme yöntemimizin temelleri işte bunlardır. Ama yetiştirdiğimiz gençlerin danslarından, avlarından, sürekli avlarından, spor yarışmalarından, at yarışlarından söz etmek gerekir mi? Aşağı yukarı belli ki bu etkinlikler de koyduğumuz ilkelere uymalı. Bunun nasıl olacağını bulmak da artık zor değildir. (110)

“Belki zor değil” dedi.

“Peki,” dedim, “bundan sonra inceleyecek daha ne kalıyor? Herhalde bunlar arasında kimlerin yöneteceği ni, kimlerin yönetileceğini saptamak, değil mi?”

“Kuşkusuz evet.”

“Yaşlıların yönetmesi, gençlerin de yönetilmesi gerek besbelli.”

“Tabii.”

“Yaşlılar arasında da en iyilerinin.”

“Öyle.”

“Çiftçiler arasında en iyiler, çiftçilikte en üstün olanlar değil midir?”

“Evet.”

“Peki, madem ki yöneticilerimiz bekçilerin en iyileri olmalıdır. Bunlar aynı zamanda kentin bekçileri olarak da en üstün olanlardır, değil mi?”

“Evet.”

“Bu iş için akıllı, yetenekli, üstelik de kentle ilgili olmaları gerek, değil mi?”

“Öyle gerekir.”

“Ama insan en çok sevdiği şeylerle ilgilenir.”

“Şüphesiz.”

“Peki ama insan en çok kimi sever? Biriyle kendi

arasında çıkar birliğı var diye düşünüyorsa, onun gönen-
cini kendi gönenci, yoksunluğunu kendi yoksunluğu sa-
yıyorsa, en çok onu sever (111)."

"Bekçiler arasından, yaşananları boyunca devletin çı-
karna olacağını bildikleri işlere sarılan, zararına ola-
cakları asla yapmak istemeyecekleri sınanarak kesinle-
şenleri seçmeliyiz."

"İşte en uygun adamlar bunlardır" dedi.

"Öyleyse onları her yaşlarında denemeli, bu kura-
lı ruhlarında tutabiliyorlar mı, bir büyü ya da bir zor on-
lara, devlete en yararlı olanı yapmak gerektiğı düşünce-
sini unutturup bıraktıyor mu diye bakmalı bence."

"Bırakmadan ne anlıyorsun?"

"Sana söylüyeyim," dedim. "Görüyorum ki, bir dü-
şünce ya isteyerek ya istemeyerek zihnimizden çıkar;
yanlış düşünceden, yanlış olduğu bize gösterilince iste-
yerek vazgeçeriz, bütün doğru düşüncelerden de isteme-
yerek."

"İsteğimizle olanı anlıyorum," dedi, "istemeyerek
olanı çıkaramıyorum."

"Ne," dedim, "benim gibi sen de insanların iyi şey-
lerden istemeyerek, kötü şeylerden isteyerek ayrıldıkla-
rını düşünmüyor musun? Gerçek üzerinde yanılmak kö-
tü bir şey, gerçeğı tanımak iyi bir şey değil midir? Ger-
çeğe uygun düşünmek sence gerçeğı tanımak değil mi?"

"Evet, hakkın var," dedi, "bence de insanlar doğru
düşünceden istemeyerek yoksun kılınırlar (112)."

"İnsanlar ya aldatıldıklarında, ya gözleri kamaştı-
ğı zaman ya da zorlandıkları zaman buna uğrarlar, de-
ğil mi? (113)."

“Gene anlamıyorum” dedi.

“Anlaşılan tragedya şairleri gibi konuşuyorum,” (114) dedim. “Düşüncesini değiştiren ve unutan adama aldatılmış diyorum, çünkü birinde zaman, ötekinde akıl yürütmesi, onu hiç farkına varmadan düşüncesinden döndürür. Anlıyor musun şimdi?”

“Evet.”

“Bir ağrı ya da bir acı onlara düşünce değiştirtirse, bir zorun etkisi altında kalmışlardır diyorum.”

“Bunu da anladım,” dedi, “doğru söylüyorsun.”

“Gözleri kamaşmış olanlara gelince, kanımca, bir zevkin sihri ya da bir korkunun etkisi altında düşünce değiştirenlere sen de öyle dersin.”

“Gerçekten,” dedi, “aldatan her şey insanın gözlerini kamaştırır.”

“O halde demin de dediğim gibi ruhlarındaki kuralların, yani daima devlete en yararlı olanı yapmak gerektiği kuralının en iyi bekçileri hangileridir diye araştırmalı (115).

Demek ki onları daha çocukken denemeli, bu kuralı unutturmaya, gençleri aldatmaya en elverişli sorunlarla karşı karşıya bırakmalı ve aralarından unutmayanı, aldatılamayanı seçmeli, unutanı, aldananı da seçmeli, değil mi?”

“Evet.”

“Onları zorluklarla, acılarla, savaşımlarla karşı karşıya bırakmalı ve bu koşullarda da gene aynı denemeleri yapmalı.”

“Doğru” dedi.

“Üçüncü türden, yani onları birbiriyle karşılaştıra-

rak gözlerini kamaştırıcı şeyler karşısında bırakma denemesi de yapmalı ve korkak olup olmadıklarını denemek için, onları da daha gençken korkunç şeylerle karşılaştırmalı, sonra da zevke daldırmalı, böylelikle altının ateşle sınanmasında gösterilen dikkatten daha büyük bir dikkatle, her türlü baştan çıkarıcılığa dayanabiliyor mu, uygun davranıyor mu, kendi kendine ve gördüğü müzik eğitime bağlı kalıyor, kente bekçilik ediyor mu, bütün bu denemelerde ritim ve uyum kurallarına bağlılığını koruyor mu, kısacası hem kendilerine, hem devlete en yararlı olabilecekler mi, diye bakmalı. Çocukken, delikanlıyken, olgun adamken denenmiş ve bu sınavları sarsılmadan başarmış olanı devletin önderliğine, koruyuculuğuna getirmeliyiz. Onu yaşarken de onurlandırmalı, ölümünden sonra da onun için gömütler, anıtlar diktirerek en büyük armağanları sunmalıyız. Ama sınavı başaramayanları atmalıyız. İşte, Glaukon,” dedim, “ayrıntıya girişmeden ilke olarak önderlerin ve devletin koruyucularının seçimi ve saptanması böyle olacaktır.”

“Bence de böyle olmalıdır” dedi.

“Peki, devleti dışarda düşmanlara karşı, içerde dostlara karşı tam anlamıyla korumasını bilen, böylece dostlarda kötülük etmek isteğini uyandırmayan, düşmanlara kötülük etmek olanağını vermeyen kimselere, örneğin demin koruyucu adını verdiğimiz gençlere, önderlerin koyduğu kuralların korunmasında yardımcı demek gerçekten doğru değil midir? (116)”

“Bence doğrudur” dedi.

“Demin sözünü ettiğimiz gerekli yalanlar (117) ara-

sında bir güzel yalan bulup, bu yalana bizzat önderleri ya da salt öteki yurttaşları inandırmak için bir çare var mıdır acaba?”

“Nasıl bir yalan olacak bu?” dedi.

“Hiç yeni bir şey değil,” dedim, “bir Fenike masalı (118). Şairlerin dediğine göre aslında çok yerde olmuş, ama bizde olmamış ve belki de hiç olmayacak; zaten insanları buna inandırmak için de büyük bir hüner gerek .”

“Anlaşılan bunu açıkça söylemekten çekiniyorsun,” dedi.

“Söyledikten sonra, çekinmekte haklı olduğumu göreceksin” dedim.

“Korkmadan söyle” dedi.

“İşte söylüyorum; söylemeye nasıl cüret edeceğimi, hangi sözlerle anlatacağımı bilmediğim halde söylemeye başlıyorum: En önce önderleri ve askerleri, sonra da geri kalan yurttaşları; bizim onlara okuttuklarımızın, öğrettiklerimizin etkisi altında olduklarına, aslında içinde yaşadıkları her şeyin bir düş olduğuna, gerçekte bir zamanlar, daha çocukken silahlarıyla ve bütün kişisel eşyalarıyla birlikte kendilerinin de yerin altında biçimlendirildiklerini, sonra baştan aşağı işlendikten sonra, toprak ananın onları yeryüzüne çıkardığına, şimdi de içinde yaşadıkları ülkeyi anaları ve sütnineleri saymaları ve ona saldıran olursa, onu savunmaları, yurttaşlarına da aynı anadan, yani topraktan doğma kardeşler gibi bakmaları gerektiğine inandırmaya girişeceğim.”

“Bu yalanı söylemeye öteden beri çekinmen boşuna değilmiş,” dedi.

“Pek tabii,” dedim. “Ama ne olursa olsun masalın sonunu da dinle. Anlatmayı sürdüreceğiz ve kentteki bütün insanlar kardeştir, diyeceğiz. Ama tanrı sizi yaratırken önder olmak için yarattıklarına, doğdukları zaman altın katmıştır; bu yüzden en değerlileridir; yardımcılara gümüş, çiftçilere ve öbür zanaatkârlara da demir ve tunç karıştırmıştır. Hepiniz aynı soydan olduğunuz için, çoğu zaman kendinize benzer çocuklar yapacaksınız. Ama ola ki altından gümüş, gümüşten altın doğar, öbür madenler arasında da böyle değişmeler olabilir. Bu yüzden tanrı, önderlere her şeyden önce ve büyük bir ısrarla, doğan çocuklara iyice bekçilik etmelerini, ruhlarına bu madenlerden hangisinin katılmış olduğunu büyük bir dikkatle araştırmalarını buyurur; kendi çocukları tunçla veya demirle karışmış olarak doğarlarsa, onlara asla acımayıp bedenlerine uyan görevler seçerek, onları ya zanaatkârlar ya çiftçiler arasına atmalarını, yok işçi ya da çiftçi çocuklarından altın veya gümüşle karışmış olarak doğan olursa, onlara değer vermelerini ve kimini bekçiliğe, kimini de yardımcılığa çıkarmalarını söyler. Çünkü demirden ya da tunçtan yapılmış olmasına karşın biri devlete koruyuculuk ettiği gün, kentin yok olacağını haber veren bir tanrı sözü varmış. Şimdi, yurttaşları bu masala inandırmak için bir çare biliyor musun?”

“Bunların kendilerini nasıl inandıracacağız, hiç bilmiyorum” dedi. “Ama oğulları, gelecek kuşaklar ve daha sonraki insanlar için bir çare bulunabilir.”

“Ama bu bile onların devletle ve birbirleriyle daha yakından ilgilenmelerine yarar,” dedim. “Çünkü ne düşündüğünü aşağı yukarı anladım.

Fakat bırakalım masalımızı, talih nereye götürürse, oraya gitsin (120). Biz, topraktan doğmuş bu gençleri silahlandırarak, önderlerinin yönetimi altında ileri sürerim. Gelip kentte ordugâh kurmak için en güzel yeri seçsinler, oradan içerdekileri, yurttaşlardan yasalara uymayanları kolayca önleyebilsinler, dışardakiler yani düşman, sürüye dalan bir kurt gibi saldıracak olursa, karşı koyabilsinler. Orada konakladıktan, gereken tanrılara kurban kestikten sonra, yatacak yerlerini hazırlasınlar, öyle değil mi?”

“Öyle olmalı, dedi.”

“Konakladıkları bu yerlerin, onları kışın soğuktan, yazın sıcağından koruması da gerekir, değil mi?”

“Tabii öyle” dedi, “konutlardan söz ediyorsun herhalde.”

“Evet,” dedim, “ama bunlar askerlere uygun olacak, tüccarlara değil.”

“Aralarında ne fark var, sence?”

“Sana söylemeye çalışacağım,” dedim. “Çobanlar için en feci, en çirkin şey sürüleri beklemekte kendilerine yardımcı olarak yetiştirdikleri köpeklerin küstahlık, açlık veya başka bir kötü huy yüzünden kuzulara kötülük etmeye kalkışmaları ve köpekten çok kurda benzemeleridir.”

“Feci bir şey olurdu.” dedi.

“Yardımcılarımızın yurttaşlara böyle bir şey yapmalarını, onlardan üstündürler diye iyi niyetli dostlara değil de, zalim hükümdarlara benzemelerini önlemek için her çareye başvurmalı değil mi?”

“Başvurmalı” dedi.

“Gerçekten iyi eğitim görmüşlerse, bu duruma düşmemek için en etkili silahı edinmiş olurlar, değil mi?”

“Eğitim gördüler ya” dedi.

Ben de dedim ki: “Bunu ileri sürmek doğru değil, (121) sevgili Glaukon. Ancak, kendi kendilerine ve koruyuculuklarını üstlendikleri kişilere iyi davranmaya en büyük değeri biçmeleri gerekiyorsa, onlara az önce dediğin gibi, hangisi olursa olsun doğru bir eğitim verilmesi gerekir demek yanlış olmaz.”

“Hakkın var” dedi.

“Aklı başında bir adam der ki, bu eğitimin yanı sıra, onların bir de konutları ve olabildiğince iyi bekçilik etmelerine engel olmayacak, onları öbür yurttaşlara kötü davranmaya yöneltmeyecek başka varlıkları da olmalı.”

“Doğru söylemiş olur” dedi.

“Bak bakalım,” dedim, “böyle olmaları için, onlara şu yaşama ve oturma yöntemini benimsetmemeli mi: Önce zorunlu gereksinimlerinden başka, hiç kimsenin tek başına sahiplendiği bir şeyi olmayacak; kimsenin, herkese açık olmayan evi veya kileri olmayacak; yiyecekleri de aklı başında ve gözüpek savaşıtlara yaraşan besinler olacak; miktarı saptandıktan sonra, bekçilik ücreti olarak öbür yurttaşların bir yıllık gelirlerinden ne fazla, ne eksik alacaklar; ortak yemeklere gidip gelerek, savaş sırasındaki askerler gibi hep birlikte yaşayacaklar. Gümüş ve altına gelince, onlara diyeceğiz ki, ruhlarında tanrıların koyduğu tanrısal gümüş, tanrısal altın her zaman vardır, insanlarınkine gereksinimleri olamaz; kendi altın varlıklarını insanların altınıyla karıştırarak

kirletmek haramdır, çünkü herkesin kullandığı para yüzünden cinayetler işlenmiştir, halbuki ruhlarındaki altın tertemizdir; kenttekiler arasında yalnızca onlara altınla gümüşe dokunmak, onları kullanmak, onlarla aynı çatı altında oturmak, süslenmek ve altın veya gümüş bardaktan içmek yasaktır; böylece kendileri korunacak ve kenti koruyacaklar. Ama toprağa, evlere, paraya sahip olurlarsa, bekçiyken ev sahibi ve çiftçiye, öbür yurttaşların dostlarıken düşmanlarına ve zalim efendilere dönüşürler ; bütün yaşamlarını nefret ederek ve nefret edilerek, tuzak kurmak ve tuzağa düşmek, dışardaki düşmanlardan çok içerdeki düşmanlarından korkarak geçirecekler ve kendileri de, devlet de yok olmaya doğru gidecektir. İşte bütün bu nedenlerden,” dedim, “koruyuculara, konutları ve sahip oldukları öbür şeyler hakkında bu ilkeleri koymaları gerektiğini söyleyelim; bunları bir yasayla da saptayalım mı ? (122)”

Glaukon da, “Kesinlikle yasalaştırmalıyız” dedi.

YUNAN SES SİSTEMİ (*)

Systema teleion (ametabolon):

a' g' f' e' d' c' h a g f e d c H II A.

1. e' d' c' h II a g f e dorios

2. a g f e d c H II A hypodorios (aiolios)

3. h' II a' g' f' e' d' c' h hyperdorios (miksolydios)

4. d' c' h a II g f e d phrygios

5. g f e d c H A II G hypophrygios (ionios)

6. a' II g' f' c' d' c' h a hyperphrygios (lokrios) = hypodorios

7. c' h a g II f e d c lydios

8. f e d c H A G II F hypolydios

9. g' II f' e' d' c' h a g hyperlydios (syntonolydios) = hypophrygios.

Yunan ses sistemi dört tetrakorttan (kvart) oluşuyordu. Bunların iki üst ile iki alt tetrakordu aralarında ortak bir sesle (synaphe) bağlıydı, oysa iki orta tetrakort bir tam sesle (diazauksis) birbirinden ayrılmıştı. İki oktavın tamamlanması için en alta A sesi (proslambanomenos) eklenirdi. Asıl tetrakort iki tam, bir yarım ses-ten oluşan ve yukardan aşağı inen dört tetrakortdu. Birbirine bağlı olmaksızın yanyana getirilen bu tetrakortlardan ikisi dorios makamını oluşturur.(1) Üst tetrakordun alt oktava getirilmesiyle hypodorios makamı (2), alt tetrakordun üst oktava getirilmesiyle hyperdorios makamı (3) ortaya çıkar.

(*) Cumhurbaşkanlığı Orkestrası Şefi Dr. Ernst PRAETORIUS tarafından hazırlanmıştır.

Phrygios makamı d' -d-ye (4) kadar uzanır; hypophrygios (5) ile hyperphrygios (6) makamları da hypodorios ve hyperdorios makamları gibi oluşur. Aynı biçimde lydios makamından (7) da hypolydios (8) ile hyperlydios (9) makamları yapılabilir.

Platon'un reddettiği hüzünlü makamlar şunlardır: Miksolydios (3) ile hyperlydios (9) ve bunlara yakın olan 2, 6 ve 8 numaralı makamlar. Ionios (5) ile lydios (7) makamları gevşek oldukları için reddediliyorlar. Yalnızca dorios (1) ve phrygios (4) makamları kabul ediliyor.

Bu iki makam birden yalnız 9 ses (e' - d-ye) üzerine uzandığına göre, bu makamlarla bestelenmiş şarkılara eşlik etmek için 9 telli Lyra (Lir) ya da Kithara (Gitar / mandolin) yeterliydi. Bu nedenle Platon "arp"lara benzer çok telli sazları safdışı bırakabiliyor. Platon aynı biçimde aulos'u da reddeder. Aulos değişik büyüklükte ve değişik akortlarla yapıldığı için Platon'un reddettiği makamları da vermeye elverişliydi. Çobanlar içinse birkaç düdüğün bir araya getirilmesinden oluşan syrinks (çoban flâvtası) yeter sayılıyor.

YUNAN SES SİSTEMİ (*)

Systema teleion (ametabolon):

a' g' f' e' d' c' h a g f e d c H II A.

1. e' d' c' h II a g f e dorios

2. a g f e d c H II A hypodorios (aiolios)

3. h' II a' g' f' e' d' c' h hyperdorios (miksolydios)

4. d' c' h a II g f e d phrygios

5. g f e d c H A II G hypophrygios (ionios)

6. a' II g' f' e' d' c' h a hyperphrygios (lokrios) = hypodorios

7. c' h a g II f e d c lydios

8. f e d c H A G II F hypolydios

9. g' II f' e' d' c' h a g hyperlydios (syntonolydios) = hypophrygios.

Yunan ses sistemi dört tetrakorttan (kvart) oluşuyordu. Bunların iki üst ile iki alt tetrakordu aralarında ortak bir sesle (synaphe) bağlıydı, oysa iki orta tetrakort bir tam sesle (diazauksis) birbirinden ayrılmıştı. İki oktavın tamamlanması için en alta A sesi (proslambanomenos) eklenirdi. Asıl tetrakort iki tam, bir yarım ses-ten oluşan ve yukardan aşağı inen dor tetrakorduydu. Birbirine bağlı olmaksızın yanyana getirilen bu tetrakortlardan ikisi dorios makamını oluşturur.(1) Üst tetrakordun alt oktava getirilmesiyle hypodorios makamı (2), alt tetrakordun üst oktava getirilmesiyle hyperdorios makamı (3) ortaya çıkar.

(*) Cumhurbaşkanlığı Orkestrası Şefi Dr. Ernst PRAETORIUS tarafından hazırlanmıştır.

Phrygios makamı d' -d-ye (4) kadar uzanır; hypophrygios (5) ile hyperphrygios (6) makamları da hypodorios ve hyperdorios makamları gibi oluşur. Aynı biçimde Iydios makamından (7) da hypolydios (8) ile hyperlydios (9) makamları yapılabilir.

Platon'un reddettiği hüzünlü makamlar şunlardır: Miksolydios (3) ile hyperlydios (9) ve bunlara yakın olan 2, 6 ve 8 numaralı makamlar. Ionios (5) ile Iydios (7) makamları gevşek oldukları için reddediliyorlar. Yalnızca dorios (1) ve phrygios (4) makamları kabul ediliyor.

Bu iki makam birden yalnız 9 ses (e' - d-ye) üzerine uzandığına göre, bu makamlarla bestelenmiş şarkılara eşlik etmek için 9 telli Lyra (Lir) ya da Kithara (Gitar / mandolin) yeterliydi. Bu nedenle Platon "arp"lara benzer çok telli sazları safdışı bırakabiliyor. Platon aynı biçimde aulos'u da reddeder. Aulos değişik büyüklükte ve değişik akortlarla yapıldığı için Platon'un reddettiği makamları da vermeye elverişliydi. Çobanlar içinse birkaç düdüğün bir araya getirilmesinden oluşan syrinks (çoban flâvtası) yeter sayılıyor.

SOKRATES (anlatmayı sürdürüyor) :

Sonra Adeimantos söz alarak: “Peki, Sokrates;” dedi. “Ama biri çıkar da senin bu adamları pek de mutlu kılmadığını söylerse (1), kendini nasıl savunacaksın? Hem de kendi yanlışları yüzünden mutlu olmayacaklarmış. Çünkü aslında kente (2) egemen oldukları halde kentten hiçbir nimet elde edemeyecekler (3); başka hükümdarlar gibi toprak sahibi olmayacaklar; güzel, büyük evler kurdurup bu evlere yakışır biçimde dayayıp döşeyemeyecekler; tanrılara kendi adlarına kurban kesemeyecekler, kimseyi evlerinde konuk edemeyecekler; demin saydığın nimetleri, altın ve gümüşü, bahtlı açık sayılanların kullandıkları şeyleri ellerinde bulunduramayacaklarmış. Bu durumda, demek ki koruyucular, kentte oturan ve kenti korumaktan başka hiçbir işi olmayan ücretli askerler gibi olacaklar, denebilir.”

“Evet” dedim. “Üstelik bunlar boğazı tokluğuna çalışan, ötekiler gibi besinden başka ücret bile almayan kimselerdir. Öyle ki, kendi keyifleri için yolculuk etmek, yosmalara para yedirmek veya bahtlı sayılanların harcadıkları gibi, her hangi bir yere para harcamak isterlerse, onlara izin verilmeyecektir. İşte bunları ve bunun gibi birçok şeyleri iddianamenin dışında bıraktın.”

“Peki” dedi, “Bunlar da iddianameye katılsın bakalım.”

“Nasıl savunacağız mı diyorsun?”

“Evet.”

“Benim düşünceme göre” dedim, “neler söylememiz gerektiğini aynı yoldan yürüyerek bulacağız. Onlar

bu durumlarında çok mutlulsalar, bunda şaşılacak bir şey yok, diyeceğiz. Ama biz kentimizi, bütün kente olabildiğince büyük bir mutluluk sağlamak için kuruyoruz (4), bir sınıf diğerlerinden daha mutlu olsun diye değil. Çünkü, höyle kurulmuş bir kentte adaleti (5), en kötü biçimde yönetilen bir kentte ise adaletsizliği kolayca belirleyebileceğimizi ve bunları gördükten sonra, uzun zamandan beri üzerinde durduğumuz konu hakkında bir yargıya varabileceğimizi sandık. Ama şimdi, sanırım, düşlemimizde mutlu bir kent kuruyoruz; istemimiz, birkaç kişiyi ayırıp mutlu etmek değil, tüm kenti mutlu etmektir. Biraz sonra tam karşıt bir durumu gözden geçireceğiz (6). Nasıl ki bir yontuyu boyarken (7), biri gelip vücudun en güzel yerlerine en güzel renkleri koymadığımızı, örneğin yüzün en güzel yeri göz olduğuna göre, gözü erguvan rengine boyayacak yerde siyaha boyadığımızı söyleyerek kusur bulursa, ona: 'Ey garip insan (8), sakın gözleri 'ya da başka bir uzvu, göz biçiminden çıkaracak, kendine benzemeyecek kadar güzel boyamak gerektiğini sanma! Sen asıl, her organa yakışan renkleri koyarak, yontunun bütününü güzel yapıp yapmadığımızı dikkat et' derdik. Bunun gibi, şimdi de koruyuculara (9), onları koruyucudan başka her şey yapacak bir mutluluk sağlamamız için bizi zorlama. Örneğin çiftçilere de bayramlıklar giydirip altınlar takar, toprağı diledikleri kadar işlemelerine; öte yandan çömlekçilerimizin de yan gelip ateş çevresinde kadeh tokuşturarak yiyip içerken, tornalarını yanlarına alıp istedikleri kadar çömlek yapmalarına izin verebilirdik. Yine tüm kent mutlu olsun diye, diğer bütün yurttaşları da bu biçimde

mutlu kılabilirdik. Ama sakın böyle bir şeyi aklımıza koyma. Çünkü seni dinledik mi, ne çiftçi çiftçi olur, ne çömlekçi çömlekçi; ne de devletin varlığı için gereken bu mesleği yapacak bir kimse bulunur. Ama koruyuculardan başkası için bu o kadar önemli değildir; çünkü eskiciler kötü olurlarsa, eskici olmadıkları halde eskici geçinirlerse, bunda kent için korkulacak bir şey yoktur. Ama yasaların ve kentin koruyucuları olan kişiler aslında koruyuculuk yapmadıkları halde koruyucu yerine geçerlerse, kuşkusuz, bütün kenti baştan aşağı mahvederler. Öte yandan kentin iyi durumda ve mutlu olması da yalnızca onların elinde olur(10). Ancak, biz gerçek koruyucular, yani kente hiç kötülüğü dokunmayan koruyucular yaratıyoruz; ama bizi eleştiren kişi, kente her kötülüğü yapabilecek olan (11), sanki bir devlet işinde değil de bir halk eğlencesinde bulunuyormuşcasına şölenler veren mutlu kimseler düşlüyorsa, büyük bir olasılıkla kentten değil de, başka bir şeyden söz etmektedir. Öyleyse şu nokta üzerinde durmalıyız: Acaba kente koruyucular koymaktaki amaç, onları olabileceği kadar mutlu etmek midir? Yoksa kentin tümünü göz önünde tutup, tümünde mutluluk olup olmadığına mı dikkat etmeli; bu yardımcı ve koruyucuları da onlar için koyduğumuz düzeni uygulamaya mı zorlamalı? Hem onları, hem diğerlerini, üstlerine düşen görevleri en iyi biçimde yapmaya ikna ederek, bütün kent gelişip iyi yönetilmeye başlayınca, her sınıfın doğanın nasip ettiği mutluluk payını almasına izin mi vermeli, işte üzerinde durulacak nokta budur.”

“İşte, sanırım iyi konuştun”dedi.

“Peki” dedim, “bakalım, buna benzeyen şu konuda da gereği gibi konuştuğumu kabul edecek misin?”

“Hangi konuda?”

“İki şeyin, tüm çalışanları işlerini yapamaz duruma getirecek kadar bozup bozmadığını gözden geçir.”

“Hangi iki şey?”

“Zenginlik ve yoksulluk.”

“Nasıl?”

“Şöyle: Çömlekçi zengin olunca zanaatıyla uğraşmak ister mi?”

“Hiçbir biçimde.”

“Gittikçe daha tembel ve ahlâksız olmayacak mı?”

“Evet, olacak.”

“Öyleyse çömlekçi kötüleşmez mi?”

“Hem de çok” dedi.

“Öte yandan, yoksulluğu yüzünden değişik araç veya zanaatı için gerekli başka şeyleri sağlayamadığından, hem çıkaracağı iş kötü olacak, hem de, örneğin zanaatını çocuklarına ya da başkalarına öğretirse, onlar da kötü zanaatçı olacak.”

“Başka türlü olabilir mi?”

“Öyleyse her iki durumda da, hem yoksulluk hem zenginlikte, o zanaatın durumu kötüleşecek, bu zanaatlarla uğraşanların durumu da.”

“Apaçık.”

“Demek ki, koruyucuların ne yapıp yapıp kente gizlice sokulmasını kesinlikle önleyecekleri ikinci bir şey bulduk.”

“Hangisi bu?”

“Zenginlik ve yoksulluk” dedim. “Çünkü biri sefahat, tembellik, değişiklik sevdasını doğurur; öteki, de-

gişiklik sevdası doğurduğu gibi insanı küçültür, kötü iş çıkarmasına neden olur.”

“Çok doğru” dedi. “Ama, Sokrates, şu noktayı da düşün: Kentimiz, parası olmazsa nasıl savaştacak? Hele güçlü ve zengin bir kentle savaşmak zorunda kalırsa?”

“Gayet açık ki” dedim “tek bir kente karşı savaş biraz güç olurdu, ama böyle iki kente karşı daha kolaydır.”

“Bu nasıl olur?” dedi.

“Önce” dedim “olur da savaşa tutuşmak gerekirse, savaş için yetişmiş birer atlet olan bu kişiler zengin insanlarla savaşmayacaklar mı?”

“Orası öyle” dedi.

“Öyleyse ne istersin, Adeimantos?” dedim. “Yalnızca bu iş için hazırlanmış bir yumruk dövüşçüsü, yumruk dövüşçüsü olmayan iki kişiyle, hem de zengin ve yağlı iki kişiyle, kolayca başa çıkamaz mı sanırsın?”

“İkisiyle birden, belki güç olur” dedi.

“Kaçar gibi yapıp birden geri dönerek hep kendini en yakından izleyene vuran ve bunu çoğunlukla güneşin altında ve boğucu sıcaklarda yineleyebilen bir sporcu, bunun gibi birkaç adamla başa çıkamaz mı dersin?”

“Kesinlikle başarabilir”, dedi, “bunda şaşılacak bir şey yok.”

“Peki, sence zenginlerin savaş bilgisi, savaş deneyimleri de yumruk dövüşçülüklerinden daha üstün değildir, değil mi?”

“Evet, değildir” dedi.

“O halde bizim atletlerimiz, sayısı iki üç kat fazla olan insanlarla kolayca savaşabilecekler.”

“Bunu teslim ederim” dedi, “bana haklısın gibi geliyor.”

“Ne dersin? Öteki kente bir kurul gönderip gerçeği söyleseler: Biz ne altın, ne de gümüş kullanırız; zaten bunlar bizim için önemli değil, ama sizin için önemli; o halde bizimle birlikte savaşıp karşı tarafın zenginliklerini siz alın” dedirtseler, bu sözleri işitenlerin semiz ve gevşek koyunlara karşı köpeklerle birleşmek yerine, dinç ve kaslı köpeklere karşı savaşmayı yeğleyeceklerini sanır mısın?”

“Sanmam” dedi, “ama bir kent, ötekilerin bütün zenginliklerini kendinde toplarsa, sakın bu zenginlik zengin olmayan için tehlikeli olmasın, dikkat et.”

“Şimdi kurmakta olduğumuz kentten başka türlü-sünün kent denmeye layık olduğunu sandığın için ne mutlu sana” dedim.

“Peki, ama ne diyelim?” dedi.

“Kentimizden başka kentlere daha büyük adlar vermeli” dedim. “Çünkü her biri, oyuncuların dediği gibi (12), bir kent değil, birçok kenttir; hiç değilse birbirine düşman iki kent; yoksulların ve zenginlerin kenti. Bunların her birinde de birçok kent vardır. Şimdi bunlara bir kent diye saldırırsan, belki kaybedersin; ama birçok kent diye saldırırsan, bir bölümünün servetini, gücünü, hatta kendilerini öteki bölüme vermekle, birçok yandaş kazanacaksın, düşmanın da az olacak. Senin kentin de, demin konulan düzene göreı usluca yönetildiği sürece, büyük olacak, hatta binden fazla savaşçısı olmasa bile. Çünkü ne Yunanlılarda, ne barbarlarda bu anlamda büyük olan tek bir kente kolay kolay raslayamayacaksın.

Ama görünüşte büyük, hatta kentimizden çok daha büyük çapta olan kentlere çok sık raslayacaksın. Böyle düşünmüyor musun.yoksa?"

"Zeus hakkı için" dedi, "hiç böyle düşünmez olur muyum?"

"O halde" dedim, "yönetenlerimiz kenti ne büyüklükte tutmalı, başka topraklardan vazgeçmek koşuluyla, kentin büyüklüğüne oranla ne büyüklükte bir toprak ayırmalılar, bu konuda, yöneticiler için en güzel sınır şu sınır olacak, değil mi?"

"Hangi sınır ?" dedi.

"Bence şöyle bir sınır" dedim. "Kent genişlerken bir tek kent olarak kaldıkça, büyüsün; ama daha fazla değil."

"Çok güzel" dedi.

"O halde koruyuculara şu buyruğu da verelim: her çareye başvurarak, kentin ne çok küçük, ne de görünürde büyük bir kent olmamasına, kendine yeter ve tek kalmasına dikkat etsinler."

"Demek ki onlara basit bir ödev vereceğiz" dedi.

"Yukarıda (13) sözünü ettiğimiz buyruk bundan da basitti" dedim. "Koruyucuların işe yaramaz çocukları doğarsa, onları öteki sınıflara; başka sınıflardan yetenekli bir çocuk doğarsa, onu koruyuculara göndermek gerektiğini söylemiştik. Bununla, yurttaşlardan kim, hangi iş için yaratılmışsa yalnızca o işi, herkesin yalnızca kendi işini yapması gerektiği gösterilmek isteniyordu. Öyle ki, herkes kendi göreviyle uğraşıp birçok değil, bir tek insan olur ve böylece kent de birçok kent değil, doğal olarak tek bir bütün olur."

“Gerçekten bu, ilk söylediğimizden de basit bir iş” dedi.

“Benim iyi Adeimantosum” dedim, “gerçi birileri, onlara verdiğimiz görevlerin ağır ve güç olduğunu düşünebilir, ama aslında bu görevler basittir; yeter ki koruyucular Büyük, büyük yerine uygun diyeyim, bir tek şeyi (14) korusunlar.”

“Hangisi bu ?” dedi.

“Öğretim ve eğitim” dedim; “çünkü onlar iyi bir eğitim sayesinde akli başında kimseler olurlarsa, bütün bunları kolayca anlayacaklar. Şimdi bir yana bıraktığımız başka işlerin de, kadın almak, evlenmek, çocuk yapmak işlerinin de olabildiği kadar ‘dostlar arasında ayrı gayrı olmasın’ diyen ata sözüne göre yapılması gerektiğini kavrayacaklar (15).”

“Çok doğru olur” dedi.

“Kuşkusuz,” dedim, “devletin edimi bir kez iyi bir yola yöneldi mi, bir daire gibi genişleye genişleye ilerler. Çünkü yetkin bir öğretim ve eğitim iyi varlıklar yaratır. Bu yetkin varlıklar da o eğitimle yoğrularak hem her bakımdan, hem doğurma yeteneği bakımından birincilerden daha iyi olurlar. Tıpkı diğer yaratıklarda olduğu gibi.”

“Öyle olmalı” dedi.

“Yani iki sözcükle söylersem: Kentle ilgili olanlar, bir ilkeyi her şeyden önce korusunlar, farkına varılmadan bozulmamasına dikkat etsinler, yani idman ve müzik alanında usule aykırı hiçbir yenilik yapılmasın. Olur da ‘İnsanlar en çok şarkıcıların söylediği en yeni şarkılardan hoşlanıyorlar’ (16) denirse, belki biri şairin yeni

bir şarkı söyleme usulünü kastettiğini düşünür ve bunu över korkusuyla, bu ikisi olabildiği kadar iyi korunsun. Bu düşünceyi ne övmeli, ne de şairin bunu söylemek istediğini sanmalı. Çünkü yeni bir müzik yöntemi benimsemekten, her şeyi tehlikeye düşürmek korkusuyla kaçınmalı. Çünkü Damon'un sözüne (17) ve benim kanıma göre, müzik usulü, hiçbir yerde devletin en temel yasalarına dokunmadan değiştirilemez."

"Haydi beni de buna inananların arasına koy."

"Anlaşıldığına göre" dedim, "koruyucuların kalesi burada, müzik alanında kurulmalı."

"Herhalde" dedi, "bu alanda yasalardan sapma, kolayca, sinsi sinsi olur."

"Evet" dedim, "sanki oyun oynanıyormuş ve bu sapmadan hiçbir kötülük gelmezmiş gibi."

• "Gerçekten de" dedi, "müzik yasalarından sapma, azar azar yerleşip sinsi sinsi göreneklerimize ve çalışma biçimlerimize sokulur; buradan, daha da güçlenerek insanlar arasındaki ilişkilere iner. Bu ilişkilerden de büyük bir küstahlıkla, Sokrates, yasalara ve devlet işlerine yayılır, sonunda da özel ve genel yaşamda ne varsa, hepsini alt üst eder (18)."

"Peki" dedim, "gerçekten bu böyle midir?"

"Sanırım" dedi.

"O halde, baştan söylediğimiz gibi, çocuklarımız küçük yaştan yasalara daha uygun (19) oyunlar oynamalılar, değil mi? Çünkü oyunlar ve çocuklar yasalardan ayrılırsa, bu çocuklar, yasalara bağlı, ciddi insanlar olarak yetişebilirler mi?"

"Hiç olabilir mi?" dedi.

“O halde çocuklar daha küçükken güzel oyunlar oynamaya başlayıp yasalara bağlılığı müzik aracılığıyla içlerine yerleştirirlerse, demin sözünü ettiğimiz çocukların aksine, yasalara bağlılık her işte bunlara eşlik eder, güç kazanır, kentte bir yana atılmış bir şey varsa, onu yeniden kalkındırır.”

“Çok doğru” dedi.

“O halde” dedim, “bunlar kendilerinden öncekilerin büsbütün önemsiz sayıp bıraktığı kuralları bulacaklar.”

“Hangilerini?”

“Örneğin şuna benzer kuralları: Gençlerin, yaşlıların yanında yakışık aldığı gibi, susmalarını, onlara yer verip ayağa kalkmalarını, ana babalarına saygı göstermelerini; saç kesmede, giyim kuşamda, tavır ve davranışlarında ve bunun gibi her işteki kuralları. Böyle sanmaz mısın?”

“Sanırım.”

“Ama bunu yasalaştırmak safdillik olur, sanırım; çünkü bu işler hakkında sözle, yazıyla konulan yasalar ne uygulanabilir, ne de uzun ömürlü olabilir.”

“Hiç olabilir mi?”

“Bir insan, Adeimantos” dedim, “gördüğü eğitimin etkisiyle hangi yola götürülürse, büyük olasılıkla bu yolda yürümeyi sürdürür. Yoksa benzer benzerini daima kendine çekmez mi?”

“Tabii çeker.”

“Sonunda da, bence her yönden tam, belirgin damgası olan bir birliğe erişilir diyebiliriz. İyi ya da kötü bir birlik.”

“Gayet tabii” dedi.

“İşte bunun için” dedim, “bu gibi şeyleri yasalaştırmaya girişmek istemezdim.”

“Hakkın da olurdu” dedi.

“Ama tanrıların hakkı için” dedim, “pazarda olup biten işlerle ilgili, örneğin vatandaşların pazarda birbirleriyle yaptıkları sözleşmelerle; hatta istersen, zanaatçıların sözleşmeleriyle, aşağılamalar ve kötü davranışlarla, mahkemeye çağırma, yargıç atama, pazarda, limanda alınması ya da verilmesi gereken vergilerle; pazardaki, kentteki, limandaki birtakım işlerle ya da buna benzer başka işlerle ilgili kurallar varsa, bunlardan birini yasa haline getirmeye kalkışacak mıyız?”

“Yok, hayır” dedi “ruhu soylu olan insanlara emretmek yakışık almaz; çünkü bunlar yasa haline getirilmesi gereken şeylerin birçoğunu zaten kolayca bulacaklar.”

“Evet, dostum” dedim, “eğer tanrı yukarıda gözden geçirdiğimiz yasaların korunmasını onlara verirse.”

“Yoksa” dedi, “onlar en iyisini bulacaklarını sanarak birçok yasa koyup sonra düzeltmekle ömür tüketcekler.”

“Bunların,” dedim, “hasta, ama kendilerini tutamadıkları için kötü bir yaşayışı bırakmak istemeyen hastalar gibi yaşayacaklarını söylüyorsun.”

“Tam öyle.”

“Doğrusu çok hoş bir ömür sürerler; çünkü hekimlere başvururlar, ama türlü türlü dert edinip dertlerini arttırmaktan başka bir şey elde edemezler ve biri kendilerine bir ilaç verirse, hep bu ilaç onları iyi edecek diye umarlar.”

“Evet” dedi, “bu gibi hastaların hali işte budur.”

“Peki, bu da hoş değil mi” dedim, “gerçeği söyleyeni: Sarhoşluktan, tıka basa yemekten, çapkınlıktan, aylaklıktan vazgeçmezlerse, ne ilaç, ne dağlama, ne ameliyat, ne büyü, ne muska ve bunun gibi bir şeyin kâr etmeyeceğini söyleyeni en büyük düşman saymaları da hoş değil mi?”

“Bu o kadar hoş değil” dedi, “çünkü doğruyu söyleyene kızmak hoş olmaz.”

“Anlaşılan” dedim, “bu gibi adamları övmeye hiç gönlün yok.”

“Zeus hakkı için yok” dedi.

“O halde bütün kent demin söylediğimiz gibi yapsa, bunu da övmeyeceksin. Sence, kötü yönetildiği halde yurttaşlarına kentin genel düzenine dokunmayı yasaklayan ve eğer biri böyle bir işe girişirse, öldürüleceğini ilan eden kentler de tıpkı bu hastalar gibi davranmış olmazlar mı? Oysa böyle bir yönetim altında yaşayanların hoşuna gitmek için çalışıp dalkavukluk eden; onların yüzüne gülüp arzularını önceden sezmeye çalışan, bu arzuları yerine getirmekte büyük bir ustalığı olan kişi, iyi, çok bilge bir adam sayılmayacak mı, onlardan çok saygı görmeyecek mi? (20)”

“Evet” dedi, “ben de tam böyle yaptıklarını sanıyorum. Bunu hiç de övmem.”

“Peki, öte yandan bu gibi kentler için çalışmak isteyenlere, bu işe hazır olanlara ne dersin? Bunların gözüpekliğine, yumuşak başlılığına hayran olmaz mısın?”

“Olurum” dedi, “yalnızca bu kentler tarafından aldatılan ve halk övdüğü için kendilerini gerçekten politikacı sananları değil.”

“Ne diyorsun? Bu adamları mazur görmez misin? Yoksa...” dedim. “Ölçmesini bilmeyen bir adama, birçok kimse boyunun dört arşın olduğunu söylese, o kendinin böyle olduğuna inanmayacak mı sence?”

“İnanmaması mümkün değil” dedi.

“Öyleyse kızma, bu gibi kimseler pek hoşturlar: Yukarıda gözden geçirdiğimiz türden yasalar koyarlar ve yeni düzenlemeler yapmaya girişirler. Sözleşmelerdeki, az önce sözünü ettiğim işlerdeki hilelere bir son vereceklerini sanırlar, ama gerçekten Hydranın başlarını keser gibi (21) davrandıklarını bilmezler.”

“Gerçekten” dedi, “tam böyle davranırlar.”

“Öyleyse, benim düşünceme göre” dedim, “gerçek bir yasa koyucu, ne kötü, ne iyi yönetilen bir kentte, bu türden yasaların yazılması ve bu türden devlet yönetimiyle uğraşmamalı. Birinde, hiçbir işe yaramayacağı için; ötekinde, herhangi bir kimse bunların bir kısmını kendiliğinden bulabileceği, geri kalan kısımları da, kendiliğinden, var olan yaşama biçiminden çıkacağı için.”

“O halde” dedi “yasa koyma konusunda bize daha ne kaldı?”

“Bize hiçbir şey kalmadı” dedim “Delphoi'daki Apollon'a yasaların en temel ve en güzellerini yapmak düşer.” (22)

“Hangilerini?” dedi.”

“Tapınakların” kuruluşu, kurbanlar, tanrılara, daimonlara (23), kahramanlara (24) kesilen kurbanlar, törenler, ölülerin mezarları, öteki dünyadakilerin yardımının sağlanması için yapılması gereken işlerle ilgili ya-

salar. Çünkü bu türlü işleri biz bilmeyiz ve bir kent kurarken, eğer aklımız varsa, bunlar hakkında atalarımıza akıl verenden başka hiç kimseye danışmayacağız. Çünkü bu tanrı, kuşkusuz, dünyanın ortasında, göbeğinde (25) oturup bu konularda atalarına akıl verdiği gibi bütün insanlara da akıl verir.”

“Güzel söylüyorsun” dedi “böyle yapmalı.”

“Öyleyse,” dedim “ey Ariston’un oğlu, işte sana kenti kurduk. Bundan sonra bir yerden yeterli bir ışık sağlayıp bu kentte inceleme yap. Kardeşini, Polemarkhos’u ve ötekileri çağır. Nerede adalet, nerede adaletsizlik vardır, hangi noktada bu ikisi birbirinden farklıdır, tanrılardan ve insanlardan gizli olsun veya olmasın (26), mutlu olmak isteyen kimse bunlardan hangisini elde etmeye çalışmalı, bunları görebilir miyiz, bir bakalım.”

Glaukon: “Boşuna konuşuyorsun” dedi., “Çünkü sen elindeki bütün olanakları kullanıp her çareye başvurarak adaletin yardımına koşmamanın, senin için bir günah olduğunu söyleyip (27) bu işi incelemeyi üzerine aldın.”

“Bana anımsattığın doğru” dedim. “Sözümde durmalıyım, ama bana siz de yardım etmelisiniz.”

“Peki” dedi “ederiz.”

“Şimdi” dedim “aradığımızı şöyle bulacağımı umuyorum: Bence, eğer iyi kurulduysa, kent her yönden iyidir.”

“ Böyle olması zorunlu” dedi.

“O halde, kentin bilge, gözüpek, ölçülü ve adaletli olduğu apaçık.” (28).

“Apaçık.”

“O halde, kentte bu dördünden hangisini bulursak, geri kalanlar bulamadıklarımız olmayacak mı?” (29)

“Şüphesiz.”

“Bu, bir yerde bulunan dört şeye benziyor. Bu dört şeyden bir tanesini arasak, önce aradığımızı bulunca onunla yetiniriz; ama öteki üçünü önce bulursak, böylelikle aradığımızı da bulmuş oluruz. Gayet açıktır ki o, geri kalandan başka bir şey değildir.”

“Sözlerin doğru” dedi.

“O halde, madem ki bunlarda dört tane, aynı şekilde araştırmalıyız, değil mi?”

“Gayet tabii.”

“Sanırım ilk görünen bilgeliktir; onun da göze çarpan bir garipliği var.”

“Ne gibi bir gariplik?” dedi.

“Gözden geçirdiğimiz kentin gerçekten bilge olduğunu sanıyorum; çünkü doğru kararlar veren (30) bir kenttir.”

“Evet.”

“Peki, doğru kararlar vermek de başlı başına bir tür bilgi değil midir? Çünkü insanlar bilgisizlikleriyle değil bilgileriyle doğru kararlar verirler.”

“Apaçık.”

“Ama kentte her türden birçok bilgi var.”

“Elbette.”

“Öyleyse kente, örneğin dülgerlerin bilgisi yüzünden mi bilge, doğru kararlar veren demeli?”

“Hiçbir şekilde” dedi. “Bu bilgi yüzünden kente olsa olsa dülgerlikte usta denebilir.”

“Demek ki, tahtadan yapılmış işlerdeki bilgisi yüzünden ve bu işlerin en iyi biçimde nasıl yapılacağına karar verdiği için kente bilge denemez.”

“Denemez.”

“Peki, tunçtan ya da bunun gibi bir madenden yapılmış eşyalar konusundaki bilgisi yüzünden mi kente bilge demeli?”

“Hayır, bunların hiçbiri yüzünden değil” dedi.

“Ürünün topraktan yetişmesi hakkındaki bilgi yüzünden de değil; bununla tarımda usta adını alırdı.”

“Sanırım.”

“Peki” dedim “kurduğumuz kentteki bir kısım yurttaşın bildiği, kentteki işlerin bir kısmını değil, kentin bütününü düşünen, yani nasıl olup da kent kendisiyle ve başka kentlerle en iyi ilişkileri kurabilir, bunu sağlayan bir bilgi var mıdır?”

“Kesinlikle vardır.”

“Hangi bilgi?” dedim “ve kimlerdedir bu bilgi?”

“Bu bilgi koruyuculuk bilgisidir” dedi. “Demin tam anlamıyla koruyucular adını verdiğimiz (31) önderlerdeki bilgidir.”

“O halde, bu bilgiye göre kenti nasıl adlandırıyor-sun?”

“Doğru kararlar veren ve gerçekten bilge olarak.”

“Peki” dedim “kentte bu gerçek koruyucular mı çok olacak, yoksa demirciler mi?”

“Demirciler daha çok” dedi.

“O halde” dedim, “edindikleri bilgiye göre adlar alan başkalarının yanında, koruyucular azınlıkta kalmazlar mı?”

“Hem de çok azınlıkta kalırlar.”

“O halde, doğaya uyarak kurulan kent, bir bütün olarak, bilge adını, kendinin en küçük kısmına, başında bulunan ve onu yöneten en dar sınıfına ve bu kısımdaki bilgiye borçludur. Bu da, anlaşıldığına göre, doğa gereği sayısı en az olan sınıftır. Bütün öteki bilgiler arasında, bilgelik adına hak kazanan tek bilgiden pay almak küçük bir sınıfa düşer.” (32)

“Çok doğru söylüyorsun” dedi.

“İşte, dört taneden birini-bilmem nasıl oldu? - bulduk: Kendisini ve kentte bulunduğu yeri.”

“Bence” dedi, “bulduğumuz sonuç doyurucu.”

“Gözüpekliğe gelince, kendisini ve kentin neresinde (kente, bu yere göre, gözüpek de denir) bulunduğunu görmek o kadar güç değildir.”

“Nasıl?”

“Kente korkak ya da gözüpek diyen kimse” dedim, “kent uğrunda çarpışan, savaşıyor kısmı mı, yoksa başka bir kısmı mı göz önüne alır?”

“Kimse” dedi “başka bir kısmı göz önüne almaz.”

“Çünkü” dedim “bence kentte başkaları korkak ya da gözüpek olsalar da, kente gözüpek ya da korkak dedirtemezler.”

“Evet, dedirtemezler.”

“Demek ki kent, bir bölümü yüzünden gözüpek de oluyor. Çünkü o bölümünde öyle bir güç vardır ki, bu güç korkulacak şeyler hakkındaki yargısını her zaman korur; yani korkulacak şeylerin yasa koyucunun eğitim sisteminde gösterdiği şeyler olduğu yargısını. Yoksa sen buna gözüpeklik demez misin?”

“Dediğini çok iyi anlamadım, bir daha söyle” dedi.

“Ben” dedim “gözüpekliğin bir koruma olduğunu söylüyorum.”

“Ne gibi bir koruma?”

“Korkulacak şeyler nelerdir, ne gibi şeylerdir, bu hususta yasanın eğitim yoluyla aşıldığı kanısının korunması. Gözüpeklik bu kanıyı her zaman korur demekle, onu keder, sevinç, arzu ve korku içinde daima koruduğunu ve bir yana atmadığını söylemek istedim. İster sen, bunu benzediğini sandığım bir şeyle karşılaştırayım.”

“İsterim tabii.”

“Kuşkusuz biliyorsun” dedim. “Boyacılar yünü erguvan rengine boyamak istedikleri zaman, önce o kadar rengin içinden yalnızca birini seçerler: Beyazı. Yün, boyanın bütün parlaklığını alabilsin diye, hazırlarken çok özen gösterirler, ancak bundan sonra boyaya batırırlar. Bu biçimde boyanırsa, kumaşın boyası hiç çıkmaz. İster sabunla yıkansın, parlaklık akıp geçmez. Beyazdan başka bir renkteki kumaş boyanırsa ya da beyaz kumaşa bu ilk özen gösterilmezse, ne olur bilirsin.”

“Bilirim” dedi “ağırp gülünç bir şey olur.”

“Öyleyse,” dedim “bizim de, askerleri seçip müzik ve idmanla eğittimiz zaman, elimizden geldiği kadar buna benzer bir şey yaptığımızı varsay; inan, tek amacımız, kumaşın boyayı çekişi gibi, askerlerin de yasaları derin bir inançla benimsemelerini sağlamaktan başka bir şey değildir, ta ki korkulacak şeyler ve başka şeyler hakkındaki kanıları iyi tutmuş olsun; renkleri bozacak

nitelikte olan çamaşır tozu (33), küllü sularından daha soldurucu olan zevk ve her temizleyici maddeden daha güçlü olan acı, korku, tutku, renklerini almasın. İşte böyle bir güce: Korkulacak ve korkulmayacak şeyler hakkındaki yasaya uygun kanının her zaman korunmasına gözüpeklik diyorum ve böyle nitelendiriyorum. Eğer buna eklenecek bir sözün yoksa?"

"Hiçbir sözüm yok" dedi. "Çünkü sanırım, bu sorunlar hakkındaki kanı eğitimden gelmiyorsa, örneğin bir hayvanın ya da bir kölenin kanısı gibiye, sen ona yasaya uygun (34) demezsin, hem de gözüpeklikten başka bir ad verirsin." (35)

"Çok doğru söylüyorsun" dedim.

"Öyleyse bunun gözüpeklik olduğunu teslim ederim."

"Teslim et" dedim "hiç olmazsa, uygarca gözüpeklığın (36) bu olduğunu teslim et, yanılmış olmazsın. Bu sorunu, istersen, başka zaman daha iyi gözden geçiririz (37). Çünkü şimdilik gözüpekliliği değil, adaleti arıyoruz. O halde gözüpeklik için araştırmalarımız, sanırım yeter."

"Doğru" dedi.

"O halde kentte keşfedilecek iki şey daha kaldı" dedim: "Ölçülülük (38) ve bütün araştırmalarımızın amacı, adalet."

"Evet, öyle."

"Artık ölçülülükle uğraşıp durmayalım, adaleti nasıl bulacağız, onu düşünelim."

"Ben" dedi "ne bunu bilirim, ne de, artık ölçülülüğü araştırmayacaksak, adaletin ölçülülükten daha önce

görünmesini dilerim. Ama gönlümü hoş etmek istersen, adaletten önce ölçülülüğü gözden geçir.”

“Kuşkusuz gönlünü hoş etmek isterim” dedim, “yoksa haksızlık etmiş olurum.”

“Haydi bak bakalım” dedi.

“Bakmalıyım” dedim. “Ölçülülük, ilk bakışta, baştakilerden çok, bir uyuma, bir ses birliğine benzer.” (39).

“Nasıl?”

“O garip ‘kendine egemen olmak’ deyimini (40) kullanıp dediklerine bakılırsa, ölçülülük bir tür düzen, zevk ve tutkuya egemen olmakmış; bundan başka bu kavramın dilde bıraktığı başka izler de vardır. Yoksa öyle değil mi?”

“Tamamen öyledir” dedi.

“Kendi kendine egemen olmak da gülünç bir şey değil mi? Kendine egemen olan, aynı zamanda, kendi başına buyruk olacak, değil mi? Kendi başına buyruk olan da aynı zamanda kendine egemen. Çünkü bütün bu sözlerle aynı adam kastedilir.”

“Tabii.”

“Fakat” dedim “sanırım bu sözle şu denmek isteniyor: Bir insanın ruhunda iyi olan bir yanla kötü olan bir yan var. Doğası gereği iyi olan yan, kötü olana egemen olduğu zaman, buna ‘kendi kendine egemen olmak’ diyorlar. Bu da bir övmedir; ama kötü bir eğitim ya da kötü bir çevre yüzünden iyi olan yan azınlıkta kalarak, çoğunluktaki kötü yana yenilirse, bu bir ayıp gibi, eksiklik gibi görülür. Buna ‘kendi başına buyruk olmak’, bu durumdaki insana da gemsiz denir.”

“Böyle olduğu açık” dedi.

“Öyleyse” dedim “gözlerini yeni kentimize çevir, orada da bu iki şeyden birini göreceksin. Çünkü iyi kötüye nerede egemense, oraya ölçülü ve kendine egemen denmesi gerektiğine göre, ona haklı olarak kendine egemen dendiğini kabul edeceksin.”

“Kentimize bakıyorum” dedi “doğru söylüyorsun.”

“Gerçekten de birçok ve türlü türlü arzu, zevk, acı, özellikle çocuklarda, kadınlarda, hizmetçilerde ve özgür denen kitlede, değersiz kimselerde bulunur.”

“Doğru” dedi.

“Buna karşılık, aklın, akıl yürütme ve doğru bir yargıyla yönettiği basit ve ölçülü arzulara gelince, bu arzuları az kişide bulacaksın. Bunlar da çok iyi yaradılışı olan, çok iyi eğitim görmüş kimselerdir.”

“Doğru” dedi.

“O halde, görüyor musun? Senin kentinde bunlar da var; öte yandan kentteki kitlenin, değersiz insanların arzularına, soylu azınlıktaki arzular ve akıl egemendir.”

“Görüyorum” dedi.

“Eğer bir kente, ‘zevk ve arzularına, kendine egemen’ denebilirse, bu bizim kentimizdir.”

“Kuşkusuz” dedi.

“Bütün bunlara göre, ona ölçülü de demeli, değil mi?”

“Kesinlikle demeli” dedi.

“Bir kentte, yönetenlerle yönetilenler, kenti kimlerin yönetmesi gerektiği konusunda aynı düşüncede olabilirlerse, bu durum bizim kentte de vardır. Yoksa böyle sanmaz mısın?”

“Tamamiyle o düşüncedeyim” dedi.

“Bu konuda anlaşan yurttaşların hangi bölümünde ölçülülük vardır dersin, ynetenlerde mi, ynetilenlerde mi?”

“Olasılıkla her ikisinde de” dedi.

“O halde,” dedim “görmüyor musun, lllgn br uyuma benzediğini söylerken iyi sezmişiz.”

“Nasıl?”

“lllk, gözüpeklik ve bilgelik gibi değildir; bu ikisi kentin yalnızca bir kısmında bulunduğu halde, kenti, biri bilge, öteki gözüpek yapar. Ölçülülük böyle değildir, bütün kente tümüyle yayılır. İster bilgelik, ister g, ister okluk, zenginlik bakımından ya da bunun gibi başka bir bakımdan zayıf, güçlü ve orta durumda yurttaşların aynı besteyi tam bir uyum içinde söylemelerini sağlar. Öyle ki, bu uyuma; doğası gereği iyi olanla kötü olandan hangisinin egemen olması gerektiği konusundaki iyiyle kötünün bu uyuşmasına pek haklı olarak ölçülülük diyebiliriz.”

“Tamamıyla senin dşncendeyim” dedi.

“Peki” dedim “İşte kentteki  nitelik ortaya çıktı, eğer yanılmıyorsam. Geri kalan nitelik, yaņi kentin erdemini tamamlayan nitelik, hangisi olabilir? Gayet açık ki bu, adalettir.”

“Apaçık.”

“O halde, Glaukon, şimdi de avcılar gibi, adaletin kaçıp gözden kaybolmamasına dikkat ederek, alıılığın çevresini sarmalıyız; çünkü besbelli, adalet, burada bir yerdedir. Öyleyse, bak ve bulmaya alış, belki benden önce görüp bana gösterirsin.”

“Keşke gsterebilsem” dedi “ama ben yalnızca pe-

şinden gelip gösterdiklerini görebilirim; yapabileceğim bir bu var.”

“Benimle birlikte, hayır dile de peşimden gel.” dedim.

“Peki, öyle yapalım” dedi “ama sen önden yürü.”

“Gerçekten,” dedim “burası sapa, karanlık görünüyor, herhalde gölgeli, geçilmesi güç bir yer. Ama ne olursa olsun yürümeli.”

“Evet, yürümeli” dedi.

Ben de bir şey görerek: “Aa! Glaukon,” dedim “Galiba bir iz bulduk: bana kalırsa, adalet hiç elimizden kurtulamayacak.”

“Müjde” dedi.

“Gerçekten” dedim “pek aptalca davrandık.”

“Niçin?”

“Apaçık ki, sevgili dostum, çoktan, daha başlangıçtan beri, adalet ayağımızın altında dolaşıyormuş da, biz görmüyormuşuz. Pek gülünç olduk. Tıpkı, bazen avuçlarında bulunan şeyi arayan insanlar gibi, biz de ona bakmamışız da uzaklara bakmışız; olasılıkla, bunun için gözümüzden kaçtı.”

“Ne demek istiyorsun?” dedi.

“Şunu demek istiyorum” dedim. “Bence çoktan beri onu söyleyip onu dinlediğimiz halde bir bakıma ondan söz ettiğimizi anlamamışız.”

“Dinlemek isteyen insan için uzun bir başlangıç” dedi.

“Peki,” dedim “dinle bakalım, doğru mu söylüyorum. Başlangıçta, kenti kurduğumuz zaman ilke olarak koyduğumuz, her zaman yapılması gereken şey ya da

bunun bir türü... Yanılmıyorsam, işte adalet budur. Anımsarsan, bir insanın kentteki işlerden yalnızca biriyle; hangi iş için elverişli yaratılmışsa o işle uğraşması gerektiği ilkesini koymuştuk, bunu sık sık da yinelemiştik.” (41).

“Evet, yineledikti”

“Bir de herkesin kendi işini kendi görmesine, başka işlere karışmamasına da adalet demiştik. Bunu başka birçoklarından duyduk, kendimiz de birçok kez söyledik.”

“Evet, söyledik.”

“Sanırım” dedim “herkesin kendi işiyle uğraşması, süreklilik kazanırsa, işte adalet budur. Bunu nereden kestiriyorum, biliyor musun?”

“Bilmem, ama söyle” dedi.

“Sanırım” dedim “kentte gözden geçirdiklerimizden, yani ölçülülük, gözüpeklik ve bilgelikten geri kalan şeydir ki, bütün diğerlerine kentte var olabilme gücünü verir. Bir kez var olduktan sonra da, kentte bulunduğu sürece onların sürekliliğini sağlar. Üçünü bulursak, geri kalan adalettir, demiştik.”

“Evet, zorunlu olarak böyle” dedi.

“Ama kuşkusuz” dedim, “bunlardan hangisinin var olmasının kent için en büyük nimet olacağı hakkında karar vermek gerekseydi, bunu kestirmek çok güç olurdu. Bu, acaba, yönetenlerle yönetilenler arasındaki düşünce birliği mi yada askerlerde bulunan korkulacak ve korkulmayacak şeylerin hangileri olduğuna ilişkin yasalarla uyumlu inancın korunması mı? Yoksa yönetenlerdeki akıl, uyanıklık ya da çocuk, kadın, köle, özgür insan.

zanaatçı, yöneten ve yönetilende var olan şey, yani her birey bir tek insan olduğuna göre, her kişinin kendi işini yaparak başka işe karışmaması mı kent için en büyük nimet”tir?”

“Bu konuda bir karar vermek gerçekten güç olur” dedi.

“Demek, kentte herkesi kendi işiyle uğraştıran güç, kentin erdemi uğrunda, kentin bilgeliği, ölçülülüğü ve gözüpekliğiyle yarışır.”

“Kesinlikle” dedi.

“O halde kentin erdemi için diğer niteliklerle yarışan niteliğin adalet olduğunu kabul etmez misin?”

“Kesinlikle ederim.”

“Bunu şu noktadan da incele, bakalım aynı düşüncede olacak mısın? Kentte davalara bakma işini, yönetenlere vermeyecek misin?”

“Hiç kuşkusuz.”

“Bunlar karar verirken, yalnızca, her yurttaşın başkasının malını ele geçirmemesi ve kendininkinden yoksun olmaması için çalışmayacaklar mı?”

“Evet, yalnızca bunun için çalışacaklar.”

“Bu adalete uygundur diye, değil mi?”

“Evet.”

“Öyleyse, bununla da adaletin, mallarına sahip olmak, kendine düşen işi görmek olduğu teslim edilebilir.”

“Doğru.”

“Bak bakalım, benimle aynı düşüncede misin? Örneğin dülgerle kunduracı, araçlarını, işlerinin adını değiştirip birbirlerinin işini ya da biri her iki işi birden yap-

maya kalkışırsa, bütün bu değişmelerden kente büyük zarar geleceğini sanır mısın?”

“Hiç zarar gelmez” dedi.

“Buna karşılık, doğuştan zanaatçı olan ya da başka bir işle para kazanan kimse, sonradan zenginliği, yandaşlarının çokluğu, gücü veya bunun gibi başka bir şeyle gururlanarak askerlik rütbesine yükselmeye kalkışırsa ya da askerin biri, kentte öğütücü ve koruyucu rütbesine, layık olmadığı halde çıkmak isterse, bunlar da araçlarını, işlerini değiştirirlerse veya bir adam bütün bunları bir arada yapmaya kalkışırsa, o zaman bu değişimin ve başka başka işlerle uğraşmanın kent için yıkıcı olduğunu, sanırım, benim gibi sen de düşünürsün.”

“Tümüyle.”

“O halde kent için en büyük yıkım, bu üç sınıfın birbirinin işine karışması, işlerini değiştirmesidir. Buna da gayet haklı olarak en büyük suç denilebilir.”

“Kesinlikle.”

“Kendi kentine karşı en büyük suçu işlemeye de adaletsizlik demez misin?”

“Nasıl denmez?”

“Demek, adaletsizlik işte budur.”

“Şimdi düşüncemizi tersine çevirip şunu söyleyelim: Para kazanan yardımcı, koruyucu sınıflarının, deminkinin aksine, meslekte kalışına, yani her sınıfın kente yalnızca kendi işiyle uğraşmasına adalet denilebilir. Kenti adaletli yapan da budur.”

“Sanırım” dedi “bundan başka türlü olamaz.”

“Bunu henüz kesin olarak söylemeyelim” dedim.

“Bu düşünce, ayrı ayrı herkese uygulanıp da, her insan-

da bunun adalet olduğu kabul edilirse, ancak o zaman bunun adalet olduğunu teslim edebiliriz; çünkü artık diyecek söz kalmaz. Aksi halde düşüncemizi başka yöne çevireceğiz. Şimdilik, başladığımız incelemeyi sonuna kadar getirelim. Önce (42), adaleti, adaletin büyük oranlarda bulunduğu daha geniş bir alanda incelemeye girişsek, birey ölçüsünde adaletin nasıl olduğunu görmek daha kolay olur sanmıştık. Bu alan bizce kentti ve böylece adaletin iyi kurulmuş bir kentte bulunacağını gayet iyi bildiğimiz için, kentimizi olabildiğı kadar iyi kurduk. Kentte bulduğumuz şeyi bireye uygulayalım, ona da uyarsa, ne âlâ! Ama bireyde başka türlü görülürse, yine kente dönüp deneme yapalım. Belki bu ikisini yan yana koyarak gözden geçirirken, birbirine sürterek, sürtülen iki odun parçasından çıkar gibi adalet kıvılcımını çıkartabiliriz. Adalet ortaya çıkınca, onu sağlamca kendimize mal edeceğiz.”

“İşte” dedi “yerinde konuşmak buna denir, böyle de yapmalı.”

“Peki” dedim “biri küçük, biri büyük olan iki şeyin benzer olduğu söylense, onları benzer kılan nokta bakımından ikisi birbirine benzemez mi? Yoksa benzer mi?”

“Benzer” dedi.

“O halde adaletli insanda, adaletin niteliğı bakımından, adaletli bir kentten farklı olmayacak, ona benzer olacak.”

“Evet” dedi “benzer olacak.”

“İmdi, bizce şehirdeki üç ayrı yaradılıştan her biri kendi işini gördüğü için, kent adaletliydi. Aynı yapıda-

ki bazı durum ve nitelikler yüzünden de kente ölçülü, gözüpek ve bilge demiştik.”

“Doğru “ dedi.

“O halde, sevgili dostum, birey için de aynı biçimde yargıya varacağız: Onun ruhunda da aynı kısımlar varsa, aynı haller yüzünden birey de kente verdiğimiz adlara hak kazanacak.”

“Zorunlu” dedi.

“İşte, “ dedim “değerli dostum, şimdi sıra yine, ruh hakkındaki basit bir soruya geldi: acaba ruhta bu üç kısım var mı, yok mu?”

“Bence bu soru hiç de basit değil” dedi. “Çünkü kim bilir, Sokrates, güzel iş güctür diyen atasözü belki doğrudur.”

“Besbelli” dedim “ama iyi bilmelisin ki, Glaukon, benim düşünceme göre konuşmalarımız için kullandığımız yöntemle kesin bir sonuca erişemeyeceğiz; çünkü bizi oraya götürecek yol, daha uzun ve dolambaçlıdır (43). Ama yöntemimiz belki de baştaki sözlerimize ve araştırmalarımıza uygundu.”

“O halde, bu kadar yetmez mi?” dedi. “Bana şimdilik bu kadarı yeter.”

“Bana kalırsa da,” dedim “bol bol yeter.”

“Sakın yorulayım deme” dedi “araştır bakalım.”

“Peki” dedim “her birimizde, kentte bulunan aynı kısımların, aynı ruh durumlarının olduğunu kabul etmek zorunda değil miyiz? Bunlar kente başka bir yerden gelmiş olamazlar. Taşkın yapının (44) kentlere, taşkın yapılarıyla tanınmış bireylerden, örneğin Trak, İskit ve kuzeyde yaşayan halklardan geçmediğini ileri sürmek gü-

lünç olur. Öte yandan en çok bizim bölgemizde bulunduğunu söyleyebileceğimiz öğrenme tutkusu için ve Finkelilerle Mısırlılarda görülen hiç de az sayılmayacak para tutkusu için de aynı şey söylenebilir.” (45).

“Çok doğru” dedi.

“Bu iş böyledir,” dedim “bunu anlamak da güç değildir.”

“Hiç de güç değil.”

“Ama anlaşılması güç olan şudur: Acaba bu üç eylemden her birini aynı yeti sayesinde mi yaparız, yoksa her birinin ayrı eylem alanı olan üç yetiyle mi? Yani, ya biriyle öğrenip, ötekiyle taşar, öfkelenir; ruhumuzda bulunan üçüncüsüyle yemek, içmek, kadınla birleşmek ve buna benzer birçok zevkleri yaşarız ya da giriştiğimiz eylemlerin her birini bütün ruhumuzla yaparız. İşte bunu hakkıyla belirleyebilmek güç olacak.”

“Ben de öyle sanıyorum” dedi.

“Bu üç yeti birbirinin aynı mıdır, yoksa farklı mıdır? Bunu şu biçimde sınırlandırmaya çalışalım.”

“Ne biçimde?”

“Gayet açık ki, aynı varlık, aynı yönde ve aynı cisme oranla, birbirine karşıt iki harekette aynı zamanda etkin ya da edilgin olmaz. Öyle ki, eğer böyle bir duruma raslarsak, bu varlığın tek bir şey değil, birkaç şeyden oluştuğunu anlayacağız.”(46)

“Öyle.”

“O halde sözüme dikkat et.”

“Söyle” dedi.

“Aynı varlığın” dedim “aynı zamanda, aynı yönde, hem hareketsiz kalıp hem hareket etmesi olanaklı mıdır?”

“Hiçbir biçimde.”

“Daha ileride kışkuya düşmemek için şimdiden iyice anlaşılm: Ayakta duran, ellerini, başını kımıldatan bir adamın hem devinimsiz durduğu, hem devindiği söylene, sanıyorum, bunu doğru bulmayız; bir kısmı devinimsiz kalır, bir kısmı devinir, deriz, öyle değil mi?”

“Öyle.”

“O halde, bunu söyleyen adam şaka ederek, bir ze-kâ oyunu yapmak için, topaçların, uçları bir yerde sabit kaldığı halde, kendi çevrelerinde döndükleri zaman, bir bütün olarak, aynı zamanda hem devinimsiz, hem devingen olduklarını ya da kendi çevresinde daire hareketi yapan başka cisimlerin aynı yerde dönerek topaç gibi devindiklerini söylerse, bunu kabul etmezdik; tersine, derdik ki, onlarda düz ve yuvarlak iki kısım vardır; topaç dik kısmıyla devinimsizdir, çünkü hiçbir yana eğilmez, halbuki yuvarlak kısım bir daire devinimi yapar; ama bu daire devinimiyle birlikte dik kısım sağa, sola, öne, arkaya eğilirse, o zaman hiçbir yerde duraklanlık yoktur.”

“Gayet tabii” dedi.

“O halde bu gibi sözler bizi şaşırtmayacak. Bir varlığın aynı yöne, aynı cisme oranla birbirine karşıt iki şeye, aynı zamanda edilgin ve etkin olacağına kimse bizi inandıramayacak.”(47)

“Benim inanmayacağım kesin” dedi.

“Bununla birlikte”, dedim “bütün bu tartışmalara yeniden dönüp, doğru olmadıklarını uzun uzun belirlemek zorunda kalmamak için, bunun böyle olduğunu

varsayıp araştırmalarımızda ilerleyelim. Ama baştan kabul edelim ki, bunun varsaydığımızdan başka türlü olduğu ortaya çıkarsa, bundan çıkacak hiçbir sonucun değeri olmayacak.”

“Evet” dedi “böyle yapmalı.”

“Peki” dedim “evet demek, hayır demenin; bir şeyi elde etmeyi istemek, bir şeyi reddetmenin; bir şeyi kendine çekmek, bir şeyi kendinden uzaklaştırmanın; bunun gibi her şey, etkin olmak ya da edilgin olmak, birinin karşıtı değil midir. Bu konuda, etkin ya da edilgin olma sorunu o kadar önemli değildir.”

“Evet” dedi “bunlar birbirinin karşıtıdır.”

“Peki”, dedim “içmek ve yemek arzusunu, her türlü arzuyu, öte yandan azmetmek ve istemeyi, biraz önce sözünü ettiğimiz türe koymaz mısın? Örneğin bir şey isteyen kimsenin ruhu, her zaman istediği şeye uzanıyor ya da kendini kendisinin olmasını istediği şeye yöneliyor ya da sonunda, bir şeyin kendisine sağlanması istedikçe, arzusunun gerçekleşmesi için sabırsızlanarak bir soruya yanıt verir gibi, kendi kendine evet diyor, demez misin?”

“Derim.”

“Peki, istememeyi, azmetmemeyi, arzu etmemeyi; kendinden uzaklaştırmak, geri itmek ve yukarda söylediklerimize karşıt olan bir türe koymaz mısın?”

“Nasıl konmaz?”

“Durum böyle olunca, bir arzular türünün var olduğunu ve bu türün en göze batanlarının içmek arzusu ve yemek arzusu denilen arzular olduğunu söylemeyecek miyiz?”

“Evet, söyleyeceğiz” dedi.

“Biri içmeye duyulan arzu, öteki yemeye duyulan arzu değil midir?”(48)

“Evet.”

“O halde içmek arzusu, salt içmek arzusu olma niteliğiyle, ruhtaki sözünü ettiğimiz şeyden başka bir şeyin arzusu mudur? Şunu demek istiyorum: içmek arzusu, sıcak veya soğuk, az veya çok ya da tek sözcükle, belli niteliği olan bir içkiyi içmek arzusu mudur? Yoksa içmek arzusuna sıcaklık eklense, ayrıca soğuk içki arzusunu mu yaratır, soğuk da sıcak içki arzusunu? Bunun gibi, çokluk kavramının içmek arzusuna eklenmesi yüzünden bu arzu şiddetliyse, çok içmek; az ise, az içmek arzusunu mu doğurur? Oysa içmek arzusunun kendisi (49), başka bir şeye duyulan arzu değil de, salt niteliği gereği yöneldiği şeyin arzusu, yani içkiye duyulan arzudur, aynı biçimde yemek arzusu, yalnızca yemeğin kendisine duyulan arzudur, değil mi?”

“Doğru” dedi, “her arzu, niteliği gereği yalnızca yöneldiği şeyin arzusudur. Şu ya da bu nitelikte bir şeye arzu duyulması geçici nedenlerden ileri gelir.”

“Biri” dedim “hiç kimsenin içki değil, iyi bir içki; yiyecek değil, iyi bir yiyecek arzu ettiğini söyleyerek bizi gafil avlamasın: Çünkü güya, herkes iyi şeyler arzu edermiş; öyleyse içmek arzusu bir arzuysa, ya iyi bir içki arzusuymuş ya da ilişkili olduğu başka bir şeyin arzusu. Öteki arzular için de durum böyleymiş.”

“Bunu söyleyen belki tamamen haksız değildir” dedi.

“Herhalde” dedim “nitelikleri gereği, herhangi bir

şeyle ilişkisi olan şeyler arasında belli niteliği olanlar, benim düşünceme göre, belli niteliği olan bir şeyle ilişkilidirler, ama o şeylerin kendisi, yöneldikleri o şeylerle ilişkilidir.”

“Anlamadım” dedi.

“Anlamadın mı?” dedim, “Daha büyük olan bir şey, niteliği gereği, herhangi bir şeye oranla daha büyüktür.”

“Tabii.”

“Yani, daha küçük bir şeye oranla büyüktür, değil mi?”

“Evet.”

“Çok büyük olan da çok küçük olana oranla, değil mi?”

“Evet”.

“Geçmişte daha büyük olan geçmişte daha küçük olana, daha büyük olacak da daha küçük olacağı oranla da böyle midir?”

“Hiç kuşkusuz” dedi.

“Bunun gibi, daha çok daha aza oranla, iki katı yanya oranla büyüktür, bu gibi her şey böyle değil midir? Yine daha ağır daha hafife, daha hızlı daha yavaş, nihayet sıcak soğuğa oranla ve buna benzer her şey için böyle değil midir?”

“Tümüyle böyledir” dedi.

“Peki, ya bilgiler için de durum aynı değil mi? Bilginin kendisi, öğrenilebilen şeylerin bilgisi ya da bilginin oranlanacağı alanın bilgisidir, ama belirli ve belli bir niteliği olan bir bilgi, belirli ve belli bir niteliği olan öğrenilebilen şeylerin bilgisidir. Demek istediğim şu: Ev kurma bilgisi ortaya çıktığı zaman, bu bilgi, öteki bilimlerden mimarlık adını alacak kadar ayrılmadı mı?”

“Tabii, öyle”.

“Ötekilerin hiçbirinde olmayan belli bir niteliği olduğu için, değil mi?”

“Evet”.

“Belli bir niteliği olan bir şeyle ilişkisi olduğu için, kendi de belli bir niteliği olan bir bilgi olmadı mı? Öteki sanatlar ve bilimler için de böyle değil midir?”

“Böyledir.”

“Şimdi söylediğimi anladınsa” dedim “demin şunu söylemek istediğimi kabul et: Nitelikleri gereği başka bir şeyle ilişkili olan her şey, başlı başına, başlı başına olan şeylerle ilişkilidir; ama niteliği olan şeyler niteliği olan şeylerle ilişkilidir, demiştim. İlişkilidir diye, ilişkili olduğu şeylerle aynı niteliktedir demek istemiyorum: Örneğin sağlık bilimi sağlıklı, hastalık bilimi hastalıklı; bunun gibi iyi şeylerin bilimi iyi, kötü şeylerin bilimi kötüdür demek istemiyorum. Ama madem ki ilişkili olduğu alanın kendisinin bilimi değildir de, belli bir niteliği olan bir şeyin bilimidir (sağlık bilimi ve hastalık gibi), bu yüzden o da belli niteliği olan bir bilim olmak zorunda kalmıştır; bu durum, ona yalnızca bilim değil, belli bir niteliği olan bir şeyin bir üyesi eklenmesi yüzünden, tıp bilimi denmesine neden olmuştur.”

“Anladım” dedi “sanırım, böyledir.”

“Peki, ya içmek arzusu?” dedim “onu da bir şeyle ilişkili olan şeyler arasına koymaz mısınız? Yani içmek arzusu.”

“Ha, ha, anladım” dedi, “içkiyle ilişkilidir.”

“O halde, içkinin belli niteliği varsa, onunla ilişkili olan içme arzusunun da belli niteliği vardır, ama iç-

me arzusunun kendisi, ne çok, ne az, ne iyi, ne kötü, ne de tek sözcükle belli niteliği olan bir içkiyle ilişkilidir. Ama içmek arzusu, niteliği gereği, başlı başına içkiyle ilişkilidir.”

‘Kesinlikle.’

“O halde susayan bir insanın ruhu, susamış olmak niteliğiyle, içkiden başka bir şey istemez, uzandığı budur, erişmek istediği budur.”

“Apaçık”.

“Ama içmek arzusundaki ruhu bir şey engellerse, ruhta, bir hayvanı suya götürür gibi ruhu içmeye götüren içmek arzusundan başka bir güç yok mudur? Çünkü kabul ettiğimize göre, aynı varlık aynı kısmında, hem aynı yönde, hem de karşıt devinimleri yapamaz.”

“Evet, yapamaz.”

“Aynı biçimde, bence, bir okçu için de, ‘elleri yayı hem uzaklaştırır, hem kendine yaklaştırır’ demek doğru olmaz. ‘Uzaklaştıran bir eldir, yaklaştıran öteki eldir’ demeli.”

“Tabii böyledir” dedi.

“Öyleyse, bazen, susadığı halde içmek istemeyen kimseler vardır, diyelim mi?”

‘Böyle birçok insana, hem de sık raslanır” dedi.

“Peki, bunlar için ne denebilir? Ruhlarında bir yandan içmeyi buyuran bir kısım, öte yandan engelleyen bir kısım vardır. İçmeye engel olan kısım, içmeyi buyuran kısımdan ayrıdır, ona egemendir denemez mi?”

“Sanırım, öyle demeli” dedi.

“O halde bu gibi arzulara engel olan devinimin ruhta belirmesi, akıldan ileri gelmez mi? Buna karşılık ru-

hu sürükleyip götüren devinimler tutku ve hastalıklardan ileri gelmez mi?”

“Besbelli.”

“O halde, bunları birbirinden ayrı iki kısım olarak kabul etmek yerinde olur. Birine akıl kısmı diyoruz (ruh bununla akıl yürütür), ötekine akla uygun olmayan, arzulayan kısım, bazı zevklerin, doyumların arkadaşı diyoruz: Ruh bununla sever, acıkır, susar, başka arzulara kapılır.”

“Evet” dedi “bunu kabul etmek çok yerinde olacak.”

“O halde bunları ruhumuzun iki belirli kısmı olarak ayıralım: ama taşkınlık, bizi taşıyıp öfkeliendiren kısım ruhun bir üçüncü kısmı mıdır? Öyle değilse bunlardan hangisiyle aynı doğadadır?”

“İhtimal ikincisiyle, arzulayan kısımla” dedi.

“Ama ben” dedim, “bir zamanlar işittiğim şu öykünün doğruluğuna inanıyorum. Aglaigon’un oğlu Leontios, Pire’den kente doğru çıkarken, kuzey surunun dışında yürüdüğü sırada, bakmış, celladın yanında ölümler yatıyor. Ölümleri hem görmek istiyormuş, hem de kendi kendine kızarak gözlerini çeviriyormuş. Bir zaman kendisiyle savaşmış, yüzünü kapamış, ama sonunda arzularına yenilerek, gözlerini dört açıp ölümlere doğru gitmiş; ‘Haydi, alın bakalım, aç gözlerim, bu görünümü doya doya seyredin’ demiş.”

“Bu öyküyü ben de dinlemiştim” dedi.

“Bu öykü gösteriyor ki”, dedim “bazen öfke arzularla, iki ayrı kısım birbiriyle mücadele eder gibi mücadele ediyor.”

“Evet, öykü bunu gösteriyor” dedi.

“Başka birçok kez de,” dedim “akla karşın arzularının baskısı altında kalan insanın kendi kendini azarlayıp kendindeki zorlayan kısma karşı öfkelenildiğini, sanki iki yan varmış gibi mücadele edilirken, böyle bir adamın öfkesinin aklın bağdaşığı olduğunu fark etmedik mi? Ama akıl yasak ettiği halde, öfke arzularla birleşip akla karşı korsa. Sanırım, bu durumu sen ne kendinde gördün. ne de bir başkasında.”

“Zeus hakkı için, hayır” dedi.

“Peki”, dedim “ya insan haksız olduğunu sanırsa? Ne derece soyluysa, o derece az kızmaz mı? Sana göre, kendini haklı olarak cezaya çarptıran kimse kendini susuz, soğukta bıraksa veya bunun gibi acılar çektirse bile, söylediğim gibi kendine karşı öfkeye kapılmak istemez, değil mi?”

“Doğru” dedi.

“Peki, ya haksızlık gördüğünü sanırsa? Bu duruma köpürüp kızmaz mı? Adaletli sandığı şeye bağlanıp uğurda mücadele etmez mi? Açlık çekse, soğukta bırakılsa ya da bu türden başka işlemler karşısında bırakılsa, dirençle göğüs gerip kazanmaz mı? Ya istediğini elde edinceye ya da ölünceye kadar veya çobanın köpeğini çağırdığı gibi, kendinden akıl tarafından çağrılıp sakinleştirilinceye kadar, soyluluğunu elden bırakır mı?”

“Evet” dedi “tümüyle dediğin gibidir, nitekim kendimize de, köpeklerin çobanlara baş eğmesi gibi, yöneticilere baş eğen yardımcıları koyduk.”

“Ne demek istediğimi çok iyi anlıyorsun” dedim.
“Ama bir de fark ettin mi?”

“Neyi?”

“Şunu: Öfkelenen kısım hakkındaki görüşümüz tam tersi çıktı. Çünkü demin onu bir çeşit arzulayan kısım sanmıştık, ama şimdi öyle olmak şöyle dursun, ruhtaki bir anlaşmazlıkta aklın yanında bizzat silaha sarılır diyoruz.”

“Çok doğru” dedi.

“Peki, akıl kısmından ayrı mıdır, yoksa onun bir türü müdür? Bu şekilde ruhta üç değil, iki kısım olacak, akıl ve arzulayan kısım. Ya da kentte. kenti oluşturan üç sınıf: Para kazanan, yardımcı olan ve öğüt veren sınıflar olduğu gibi, ruhta da bu üçüncü kısım, yani, kötü bir eğitimle bozulmazsa, yaratılışı gereği akla yardımcı olan, öfkelenen bir kısım var mıdır?”

“Mutlaka üçüncü bir kısım olmalı” dedi.

“Evet”, dedim “ama öfkelenen kısmın, arzulayan kısımdan ayrı olduğu gibi, akıl kısmından da ayrı olduğu ortaya çıkmalı.”

“Bunu ortaya çıkarmak güç değildir” dedi. “Çocuklarda bile görülebilir; daha doğar doğmaz öfkeyle dolup taşarlar; ama hiç olmazsa benim düşünceme göre. bazılarının akıldan hiçbir zaman nasipleri olmaz, halk kitlesinin de pek geç olur.”

“Evet” dedim “Zeus hakkı için güzel söyledin. Dedğin gibi olduğu hayvanlarda bile görülebilir; üstelik yukarda bir yerde söylediğim (50) Homeros’un bir dizesi de buna tanıktır: ‘Gögsünü döğerek, kalbini şu sözlerle azarladı.’ Çünkü burada Homeros, ruhun bir kısmının başka bir kısmını; yani iyiyi kötüyü ayırtan kısmın, hiç düşünmeden öfkelenen kısmı azarladığını açık betimlemiştir.” (51)

“Kesinlikle doğru söylüyorsun” dedi.

“kıyıya güçlükle erişebildik” dedim “her bireyin ruhunda, kentteki kısımların aynının bulunduğunda ve bunların aynı miktarda olduğunda, haklı olarak anlaştık.”

“Evet, öyle.”

“O halde, kent nasıl ve hangi kısmı yüzünden bilgeyse, her bireyin de aynı biçimde ve aynı kısmı yüzünden bilge olması zorunlu değil midir?”

.”Kuşkusuz.”

“Birey, hangi kısmı yüzünden ve ne biçimde gözüpekse, kentin de. aynı kısmı yüzünden ve aynı biçimde gözüpek olması gerekmez mi? Erdeme ilişkin başka her konuda da kent ve birey için durum böyle değil midir?”

“Zorunlu.”

“O halde bir insanın da, kentin adaletli olduğu biçimde adaletli olduğunu söyleyebiliriz, sanırım.”

“Bu da zorunlu.”

“Ama şu nokta da hep aklımızda: Kenti oluşturan her üç sınıf kendi işini gördüğü için kent adaletliydi.”(52)

“Evet, hep aklımızda, sanırım” dedi.

“O halde, belleğimizde olsun, her birimizdeki her kısım kendi işini gördüğü zaman, biz de adaletli ve kendi işini gören insanlar oluruz.”

“Evet, bunu unutmamalıyız.”

“Bilge olduğu ve tüm ruha özen göstermeyi üzerine aldığı için, akıllı kısma egemen olmak düşmez mi? Öfkelenen kısma da, söz dinlemek ve ötekinin bağdaştırılması olmak?”

“Kesinlikle.”

“Peki, konuştuğumuz gibi (53) müzik ve idmanın birleşmesi bu iki kısmı uyumlulaştırmaz mı? Akıllı kısmı gerginleştirip güzel sözler, bilgilerle besler; öfkelenen kısmı gevşetip yatıştırır, uyum ve ölçü aracılığıyla yumuşatır.”

“Kesinlikle,” dedi.

“Böyle büyütülen ve gerçekten kendi işini öğrenip eğitim gören iki kısım, her insanın ruhunda en büyük kısmı oluşturan ve doğası gereği hiç doymak bilmeden arzulayan kısmı yönetecekler. Bu ikisi, arzulayan kısmın, beden zevkleri dediğimiz zevklere gereğinden fazla dalıp güç kazanmasına; kendi işini görmeyip başkasını kul ederek doğasına uymadığı halde egemen olmaya kalkışmamasına ve böylece kamu yaşamını baştan aşağı altüst etmemesine dikkat etsinler.”

“Çok doğru” dedi.

“Peki” dedim “dışardaki düşmanlara karşı bu ikisi tüm ruhu ve vücudu çok iyi korumazlar mı? Biri öğüt vererek, öteki savaşarak, egemen olanın sözünü dinleyip, gözüpekliğiyle verilen öğütleri yerine getirerek?”

“Evet, öyledir.”

“Öfkelenen kısım, korkulacak ve korkulmayacak şeyler hakkında aklın öğütlerini, acı ve zevk durumlarında tutarsa, bu kısmına göre, insana gözüpek denir, öyle değil mi?”

“Doğru” dedi.

“İnsanda egemen olan ve bu öğütleri bildiren küçük kısmına göre de insana bilge denir; yine bu kısımda, her kısma ve bu üç kısmın oluşturduğu birliğe yararlı olan şeylerin bilgisi vardır.”

“Çok doğru.”

“Peki, yöneten ve yönetilen iki kısım, akıllı kısmın yönetmesi gerektiğinde anlaşır ve ona karşı ayaklanmazlarsa, bu kısımlar arasındaki dostluk ve uyum yüzünden. insana ölçülü denmez mi?”

“Zaten ölçülülük bundan başka bir şey değildir” dedi, “İster kentin, ister bireyin ölçülülüğü olsun.”

“Nihayet sık sık sözünü ettiğimiz kısım yüzünden de adaletli, hem de aynı biçimde adaletli olacak.”

“Zorunlu.”

“Ohalde?” dedim “Adaletin kentte ortaya çıktığından başka türlü olduğunu sanacak kadar gözümüz kör mü oldu?”

“Sanmam,” dedi.

“İçimizde hâlâ bir kuşku varsa, adaletli insanı her gün olup biten olaylarla karşı karşıya getirerek yargımızın doğruluğunu araştırabiliriz.”

“Hangi olaylarla?”

“Örneğin kentimiz hakkında ve doğuşu, gördüğü eğitim bakımından ona benzeyen bir insan hakkında bir yargıya varmamız gerektiğini varsayalım: Acaba bu insan, kendisine emanet edilen altın ya da gümüşleri aldıktan sonra iç eder mi? Böyle bir davranışı o insana benzemeyenlere yükleyeceği yerde, o insana yükleyecek bir insan bulunur mu dersin?”

“Hayır, bulunmaz” dedi.

“Tapınak soygunculuğundan, hırsızlıktan, özel yaşamda arkadaşlarına, siyasal yaşamda devlete ihanetten uzak olmayacak mı?”

“Evet, uzak olacak.”

“Ne yeminlerinde, ne de verdiği başka sözlerde hiçbir biçimde sadakatsız olmayacak.”

“Nasıl olabilir?”

“Zamparalık etmek, ana babaya bakmamak, tanrı-lara saygısızlık etmek, bütün bunlar, ondan başka her-kese yaraşır.”

“Kuşkusuz ona yaraşmaz” dedi.

“Bütün bunların nedcni, ondaki her kısmın kendi işini yapması değil midir? İster yönetici, ister yönetilen olsun...”

“Evet, neden budur.”

“Adalet, senin düşüncene göre, böyle insanlar ve kentler oluşturan güçten başka bir şey midir?”

“Zeus hakkı için” dedi “bence bu güçtür.”

“İşte düşümüz tümüyle çıktı. Daha kenti kurmaya başlarken, belki de bir tanrının bizi adaletin bir temel il-kesine, bir örneğine götüreceğini hayal ettiren düşü-müz.”

“Çok doğru”.

“Demek, Glaukon, ayakkabıcı olarak doğan insa-nın yalnızca ayakkabı yapıp başka bir şey yapmaması-nın, dülger doğanın yalnızca ev kurmasının doğru oldu-ğunu düşünmek bize adaletin bir düşlemini verdi ve bu yüzden bize yararlı oldu.”

“Apaçık.”

“Gerçekten adaletin bunun gibi bir şey olduğu an-laşıldı; ama bu, insanın dış edimlerine değil, iç edimle-rine, yani gerçek benliğine ve kendinin olan şeylere uy-gulanır. Adaletli insan kendindeki her kısmın kendine yabancı işler görmesine, ruhundaki kısımların birbiri-

nin işini yüklenmesine izin vermez; tersine, sözcüğün gerçek anlamıyla kendi evini pek güzel düzene kor, kendi kendine egemen olur, bir düzen kurar, kendi kendine dost olur, tıpkı müzikteki pes, tiz, orta ve aradaki bütün öteki perdelerin uyumu gibi, kendindeki üç kısmı uyumlaştırır. Bunları birbirine bağlar, birçok öğeden oluşmuşken bir birlik haline gelir, ölçülü, uyumlu olur. Ancak bu duruma geldikten sonra, ister para kazanmakta, ister vücut bakımında, ister bir devlet işinde ya da özel işlerinde eyleme geçer. Bütün bu işlerde bu durumu koruyan, bu durumun sağlanmasına yardım eden eylemleri adaletli ve iyi eylemler sayar, bunları bu biçimde niteler, bu eylemleri yöneten bilgiye bilgelik, bu durumu çözüp bozan eyleme de adaletsizlik, bu eylemi yöneten yargıya bilgisizlik der.”

“Sözlerin, Sokrates, baştan aşağı doğrudur” dedi.

“Güzel” dedim. “Adaletli insanı, adaletli kenti ve bunlardaki adaletin ne olduğunu bulduğumuzu ileri sürersek, sanırım tümüyle yalan söylemiş sayılmayız.”

“Zeus hakkı için, kesinlikle sayılmayız” dedi.

“O halde, bulduk diyelim mi?”

“Diyelim.”

“Peki, öyle olsun” dedim “bundan sonra da, sanırım, artık adaletsizliği gözden geçirmeliyiz.”(54)

“Tabii.”

“Adaletsizlik, bu üç kısmın arasındaki bir anlaşmazlık, birçok işi üzerine alma, başkasının işine karışma; ruha egemen olabilmek için, hiç yakışık almadığı, tersine, ruhun bir kısmının, egemen olan kısma yaradılış gereği baş eğmesi gerektiği halde, ruhun bütününe

karşı çıkması değil midir? Bu gibi eylemler, yani ruh-taki kısımların kargaşası ve karışıklığı adaletsizliktir, gemsizlik, korkaklık, bilgisizlik, nihayet bir sözcükle her türlü kötülüktür diyeceğiz, sanırım.”

“Evet, bu o demek” dedi.

“Mademki” dedim “adaletsizlik ve adalet belli ve apaçık ortadadır, adaletsizce davranmak ve haksızlık etmek ya da bunun gibi, adaletli hareket etmek de belli ve apaçık olmaz mı?”

“Ne biçimde?”

“Çünkü” dedim “adalet ve adaletsizlik, sağlıklı ve hastalıklı şeylere benzer; yalnızca biri vücuttadır, öteki ruhta.”

“Ne gibi?” dedi.

“Herhalde, sağlıklı olan sağlığı yaratır, hastalıklı olan da hastalığı.”

“Evet.”

“Aynı biçimde adaletli davranmak adaleti, adaletsizce davranmak adaletsizliği yaratır, değil mi?”

“Zorunlu.”

“Sağlığı yaratmak da, vücuttaki kısımlar arasında, yaratılışlarına göre yönetmek ve yönetilmeyi sağlayacak bir düzen kurmak demektir. Hastalık yaratmaksa, bu kısımlar arasında yaratılışlarına aykırı yönetmeyi ve yönetilmeyi sağlayacak bir düzen kurmaktır.”(55)

“Öyledir.”

“Peki, adaleti yaratmak da, bu ruhta, ruhun kısımları arasında, yaratılışlarına göre yönetmek ve yönetilmeyi sağlayacak bir düzen kurmak değil midir? Adaletsizlik de bu kısımlar arasında, yaratılışlarına aykırı ola-

rak yönetmeyi ve yönetilmeyi sağlayacak bir düzen kurmak?”

“Tümüyle öyle” dedi.

“Erdeme gelince, anlaşılıyor ki, erdem ruhun bir çeşit sağlığı, güzelliği, sağlam bir durumudur. Kötülükse, ruhun hastalığı, çirkinliği, zayıflığıdır.”

“Öyledir.”

“Öyleyse, iyi çabalar insanı erdem sahibi, kötü çabalar ise kötülük sahibi eder, değil mi?”

“Zorunlu.”

“Artık, anlaşılan, gözden geçirilecek bir şu kaldı: Adaletli olduğu kabul edilsin ya da edilmesin, adaletli davranmak, iyi çabalarda bulunmak, adaletli olmak mı yararlıdır; yoksa hiç ceza görmeden ve gördüğü cezayla düzelmeksizin, haksızlık edip adaletsiz olmak mı?”

“Ama Sokrates” dedi “bana öyle geliyor ki, artık bunu incelemek gülünç bir şey olacak: çünkü vücudun sağlığı bozulduğu zaman, her türlü yemeği yiyip içkiyi içmek, her türlü zenginlikten, erkten yararlanmak mümkün olsa bile yaşanmadığına göre, bizi yaşatan şeyin yapısı bozulup alt üst olunca, yaşanabilir mi? Hatta insanı haksızlık ve kötülükten kurtaracak adalet ve adaletsizliğin yukarıda incelediğimiz gibi olduğu ortaya çıktığına göre, insan, adalet ve erdeme kavuşturacak şeyden başka, her istediğini yapabilecek olsa bile!”

“Evet, bu gülünç bir şey olacak” dedim “ama madem ki bunların gerçekten böyle olduğunu gayet açık görebilecek duruma geldik, artık yorulmamalıyız.”

“Hiçbir zaman, Zeus hakkı için, hiç yorulmamalıyız.”

“Gel bakalım” dedim “bence kötülüğün görülme-ye değer kaç biçimi var, bak.”

“Peşinden geliyorum” dedi “yalnızca sen söyle.”

“Gerçekten” dedim “bir gözetleme kulesinden bakar gibi, sözlerimizin öyle bir noktasına geldik ki, buradan erdemin bir biçimi, kötülüğün ise binlercesi görülebilir, ama bunların içinden yalnızca dört biçimin anımsanmaya değdiğini görebiliriz.”

“Ne demek istiyorsun?” dedi.

“Kaç türlü devlet varsa, herhalde o kadar da ayrı ruh biçimi vardır.”

“Ne kadar?”

“Beş devlet biçimi” dedim “beş de ruh biçimi.”

“Söyle” dedi “hangileri bunlar?”

“Bunlardan biri, bence gözden geçirdiğimiz devlet biçimidir” dedim “ama ona iki ad verilebilir: Yönetenler arasından bir tek adam sivrilirse, buna krallık; birçokları sivrilirse, soyluluk yönetimi, yani en iyilerin yönetimi, denir.”

“Doğru” dedi.

“Bence bu ikisi bir türdür,” dedim “çünkü ister birçok kimse, ister bir tek kimse olsun, gözden geçirdiğimiz eğitim ve öğretimle yetiştirilmişlerse, kentin temel yasalarında bir şey değiştirmezler.”

“Değiştirmeleri olasılığı yok” dedi.

AÇIKLAMALAR

DEVLET III

(1) Bu sözlerle Sokrates, II. kitapta konuşulan sorunları özetler. Konu gene şiir çevresinde dönüyor. Görülüyor ki II. ile III. kitaplar arasında önemli bir konu değişikliği yoktur.

(2) Homeros, Odysseia 489-491. Bu sözleri Akhilleus, yeraltında Odysseus'a söyler. Platon burada, gerçekten de eleştirilecek bir noktaya değinir. Şüphesiz bu sözler İlyada'daki yiğit Akhilleus'un ağzına hiç uymamaktadır. Bunlar ancak, İlyada dünyasının yiğitlik ülkesüne çok yabancı olan bir şairin düşündüğü sözler olabilir.

(3) Homeros, İlyada XX 64-65. Bu sözleri İlyada'nın XX. kitabında anlatılan tanrılar savaşında, yeraltı dünyasının hakanı Aidoneus söyler.

(4) Homeros, İlyada XXIII 103-104. Akhilleus bu sözleri, Patroklos'un ruhu ona görünüp, Hades'in kapılarından geçebilmesi için sonunda gömülmesini istedikten sonra söyler.

(5) Homeros, Odysseia X 495. Kirke Odysseus'a yeraltına inışı için öğüt verirken bu sözleri söyler. Bili-ci Teiresias kastedilmektedir.

(6) Homeros, İlyada XVI 856-857. Hektor tarafından öldürülen Patroklos kastedilmektedir.

(7) Homeros, İlyada XXIII 100-101. Akhilleus'a düşünde görünen Patroklos'un ruhu kastedilmektedir. (Bak not 4).

(8) Homeros, Odysseia XXIV 6-9. Burada, Hermes'in, Odysseus ve adamları tarafından öldürülenleri yeraltı dünyasına götürmesi anlatılır.

(9) Kokytos ile Styks yeraltı ırmaklarıdır.

(10) Fena adamları korkutmak için.

(11) Homeros, İlyada XXIV 10-12. XVIII 23-24 dizeleri eklenmiştir. Her iki parçada da Patroklos'un ölümüne ağlayan Akhilleus'un yası anlatılır.

(12) Homeros, İlyada XXII 414-415. Akhilleus tarafından öldürülen Hektor'a ağlayan Priamos'un yası anlatılır.

(13) Homeros, İlyada XVIII 54. Thetis denizin dibinde, Patroklos öldüğü için Akhilleus'un ağladığını duyunca bu sözleri söyler. Ölümü artık yakın olan Akhilleus'a ağlar.

(14) Homeros, İlyada XXII 168-169. Zeus, Akhilleus'un Troia surları çevresinde kovaladığı Hektor'a acır.

(15) Homeros, İlyada XVI 433-434. Zeus, Sarpedon'u yazgının belirlediği sondan kurtarmayı düşünür, ama Hera'nın öğütlerini dinleyerek vazgeçer.

(16) Homeros, İlyada I, 599-600. Bu dizeler İlyada'nın birinci kitabının sonundan alınmıştır. Burada tanrıların mutluluğuyla, insanların, kitabın başlangıcında gösterilen acıları ve hırsları arasındaki çelişki büyük bir ustalıkla canlandırılmıştır.

• (17) Platon burada II. kitabın sonunda yer alan yalan konusundaki konuşmalara işaret etmektedir.

(18) Önderlerin, yalanı bir ilaç gibi kullanmaları hakkında V. kitap'a bak.

(19) Devlet yöneticiliğiyle beden eğitimi ve hekimlik arasındaki benzerlik Gorgias'da da söz konusudur.

(20) Homeros, Odysseia XVII 383 - 384.

(21) Platon burada "sophrosyne" kavramı üzerine halk görüşlerini aktarır. Hellenlerin dünya görüşlerinde çok büyük bir yer tutan bu kavram, IV. kitap'da felsefe yoluyla açıklanmaktadır.

(22) Homeros, İlyada IV 412. Karşı çıkmadan baş eğmeye bir örnek: Diomedes bu sözlerle Sthenelos'un, Agamemnon'un eleştiren, kışkırtıcı sözlerine karşılık vermesini yasaklar.

(23) Gene İlyada'dan alınma (III 8 ve IV 43) ses çıkarmadan baş eğme üzerine örnekler.

(24) Homeros, İlyada I 225. Bu sözlerle Akhilleus Agamemnon'a çıkışmaktadır.

(25) Homeros, Odysseia IX 8-10. Odysseus'un, Phaiakların kralı Alkinoos'a söylediği sözler. Alkinoos Odysseus'tan adını ve acıklı maceralarını anlatmasını ister. Odysseus da öyküsüne başlamadan bu sözleri söyler. Bu dizeleri olayın nasıl geliştiğini düşünerek anlamak gerekir. Odysseus, ozan Demodokos'un anlattığı öyküyü dinlerken ağlayarak şöenin keyfini kaçırdığı için özür diler. Bu sözlerinden, anlatacağı öykünün o neli havaya ters düşeceği anlaşılır.

(26) Homeros, Odysseia XII 342. Eurylokhos, bu sözlerle arkadaşlarını, Odysseus yokken açlıklarını dindirmek için Helios'un kutsal sığırlarını yakalamaya ve kesmeye kandırır.

(27) Homeros, İlyada XIV 294 v. d. Akhalar büyük bir tehlike içindedirler: Troialılar Akhaların donanma

ordugâhına girmeyi başarmışlardır. Poseidon Akhala-
rın yardımına koşar, bizzat savaşa katılmaya hazırdır. Fa-
kat Troialıları destekleyen Zeus'un bunun farkına var-
maması gerekmektedir. Bu nedenle, Hera Zeus'un dik-
katini Troia savaşından çekmek işini üzerine alır. Aph-
rodite'nin aşk duyguları uyandıran sihirli kuşağını be-
line takarak İda dağında Zeus'u bulmaya gider. Bu par-
ça İlyada'nın harikulade güzel sahnelerinden biridir.
İlyada'nın şairi, çok eski bir dini motif olan gök tanrısı
çiftinin evlenmesine destanında burada yer ayırmıştır,

(28) Homeros, Odyseia VIII 266 v. d. Ozan De-
modokos'un Phaiakların kralı Alkinoos'un sarayında
söylediği şarkı. Bu öykü yukarıda aktardığımız İlyada
parçasına karşıt olarak tanrılar hakkındaki eski inançla-
rı hafif bir mizah gibi kullanan görece yeni bir şiir par-
çasıdır. Bu şarkı, Odyseia'da olayın akışını bozan son-
radan eklenmiş bir parça olmalıdır.

(29) Homeros, Odyseia XX 17-18. Odysseus, ken-
di evinin avlusunda kötü bir yatakta yatıp da kendi hiz-
metçilerinin rezilce davranışlarını seyretmek zorunday-
ken, bu sözlerle kendini yatıştırmaya çalışır.

(30) Bizans döneminden kalma Sada adlı sözlüğe
göre, birçok kimse bu dizeyi Hesiodos'un sayar. Fakat
Hesiodos'un elimize kadar gelen yapıtında yoktur.

(31) Homeros, İlyada IX 515 v. d.

(32) Homeros, İlyada XIX 278 v. d.

(33) Homeros, İlyada XXIV 139. Platon'un eleşti-
risi haksızdır. Akhilleus Hektor'un ölüsünü Priamos'a
teslim ederken para hırsına kapılmış değildir, Zeus'un
buyruğuna uymaktadır. Kurtulmalık olarak bir arma-

ğan almak da âdetti. Üstelik Patroklos'a, Hektor'un ölüsünü köpeklere atmaya söz verdiği halde bu sözü yerine getiremediğinden, Patroklos'un ruhunu yatıştırmak için de almak zorundadır.

(34) Homeros, İlyada XXII 15 ile 20. Apollon Akhilleus'u aldatmıştır: Troialıların kente dönebilmesi için Tanrı Agenor'un kılığına girmiş ve Akhilleus'u kendisini izlemeye kışkırtmıştır.

(35) Troia ovasında akan Skamandros ırmağı. Homeros, İlyada XXI 130-132, 233 v. d.

(36) Homeros, İlyada XXIII 151. Sperkheios Akhilleus'un yurdunda akan en büyük ırmaktır. Peleus Sperkheios'a Akhilleus Troia savaşından geri dönerse, Akhilleus'un saçlarını adamaya söz vermişti. Fakat Akhilleus öleceğini artık biliyordu. Bu yüzden Peleus'un adağı boşa çıkmıştır ve saçını ölen arkadaşına armağan olarak adayabilir. Platon'un burada neyi eleştirdiği pek anlaşılmıyor. Homeros'u ezberinden alıntıladığı için, bazen yanılıyor.

(37) Homeros, İlyada XXIV 14 v. d.

(38) Homeros, İlyada XXIII 175.

(39) Akhilleus Peleus'un oğludur. Peleus'un babası Aiakos ise Zeus'un oğullarındandır.

(40) Peirithoos Theseus'a Helena'yı kaçırmak için, buna karşılık olarak da Theseus dostuna Persephone'yi yeraltından kaçırma girişiminde yardım etmiştir.

(41) II. kitap.

(42) Yukarıda adı geçen Aiskhylos'un Niobe adlı kaybolmuş tragedyasından. Tantalos ile ailesi kastediliyor.

(43) Platon burada Thrasymakhos'un I. kitap'ta kullandığı deyme işaret etmektedir.

(44) Doğruluğun özü ve yararlı olup olmadığı sorunu, IV. kitapta işlenir. Fakat IV. kitapta şiir konusuna dokunulmaz. Platon zaten burada ele alacağını söylediği soruna Devlet'te bir daha dönmez, X. kitabın başında, yeni devlette şiir konusunu, idealer kuramı orada incelediği ve şiire de uygulanabileceği için daha yüksek bir düzeyde ele aldığı halde, gene dönmez. Platon burada verdiği sözü yerine getirmeyi unuttu mu? Bunu kabul etmek zordur. Aksine, Platon Devlet'in sonunda anlattığı Mavera efsanesinde "insanlardan nasıl söz etmek gerektiğine" dair kendisi bir örnek vermiştir.

(45) Sokrates'in burada değişik şiir türleri arasındaki farkları -lirik şiirde yalın anlatma, dramada yalın öykünme, destanda anlatma ve öykünme karışık,- belirtmek istediği anlaşılır.

(46) Homeros, Ilyada I 12 v. d.

(47) Bu parçanın özünü oluşturan öykünme (mimesis) kavramı ilkçağ sanat anlayışında çok büyük bir yer tutmaktadır: Güzel sanatlarla ilgili olsun, şiir olsun her yapıt, ilkçağın anlayışına göre, bir mimesis, yani doğaya bir öykünmedir. Fakat yapıtın konusunu göz önünde tutan ve estetiğe dayanan bu mimesisi yukardaki sözlerde aramak yanlış olur. Platon mimesisten, örneğin ilkçağ okullarında söz konusu edilen şiirin kuruluş biçimini kastetmektedir. Khryses'in sözlerini okuyacak öğrenciye, yalnızca sözlerin içeriğini canlandırmak görevi düşmezdi, sözlerin duygu içeriğini, ethos ve pathosunu bütün benliğiyle canlandırmak zorundaydı; fakat bu işi ba-

şarabilmek için kendini unutması, Khryses'in ruhuna, kişiliğine girmesi gerekliydi. Platon da mimesis derken estetik değil, ahlaki ve pedagojik bir kavram anlar. X. kitabın başında, şiir hakkındaki sözün yeniden ele alınmasında bu kavram varlıkbilimsel bir anlam kazanır.

(48) s. 22.

(49) Dithyrambos, koronun aulos katılımıyla söylediği bir şarkıdır. Konusu mythostan alınmadır. Dithyrambos tanrıların şerefine, Atina'da da Dionysos'un şerefine söylenirdi. Önceleri yalnızca bir anlatmadan ibaretti, sonra tragedyanın etkisiyle dithyrambosa dramatik öğeler de katılmıştır.

(50) s. 22.

(51) Bak: II. Kitap.

(52) Platon burada genç Hellen görüşünü temsil eder. Sokrates'in Symposion'un sonunda tragedya şairi Agathon'la komedyas şairi Aristophanes'i, bir şairin hem tragedya, hem de komedyas yazabilmesi gerektiğine kandırmaya çalışmasıyla yukardaki sözler arasında yalnızca görünüşte bir çelişki var: Symposion'da amacı, bu iki şiir türünü incelemek değil; Sokrates'i, trajik ile komik unsurları daha yüksek bir bütün halinde ruhunda birleştiren Sokrates'i canlandırmaktır. Aynı biçimde Platon kendisi de, diyaloglarında Sokrates'in yaşamının mimesisini yapmakla, tragedya ile komedyayı daha yüksek bir düzeyde birleştiren bu iki türü içine alan bir tür yaratmış olmak savındadır.

(53) Plutarkhos'un Solon'da anlattığı öykü, Attika anlayışının ciddiliğine örnek olan bu görüşün yalnızca Platon'a has olmadığını kanıtlar: Thespis oyunlarından

birini temsil ettikten sonra, Solon ona dönerek, herkesin önünde yalancı oyunlar oynamaktan utanmıyor mu diye sormuş. Thespis de, şaka olsun diye böyle şeyler söylemekte, temsil etmekte bir kötülük olmadığı yanıtını verince, Solon öfkeyle sôpasını yere vurarak demiş ki: "Bu şakayı översek, ona değer verirse, onu yakında ekonomik yaşamımızda da göreceğiz."

(54) Platon, ihtimal, önceden de bir kaç kez dizelelerini alıntıladığı Aiskylos'un Niobe adlı tragedyasını düşünmektedir.

(55) Kuşkusuz Platon burada Euripides'in kadın kişiliklerini düşünüyor. Euripides'in kaybolan Aiolos adlı dramında kardeşi Makareus'tan gebe kalan Kana-ke sahnede doğum sancıları çekmektedir; bu durumda söylediği arya herhalde ünlenmiş olsa gerek ki İmparator Neron onu temsil etmekten pek hoşlanırmış.

(56) Köleler özellikle de komedyada önemli rol oynarlar. Fakat Euripides hukukun, toplumun baskısına, haksızlığına uğramış insan tiplerinden hepsine tragedyada yer vermiştir.

(57) Tragedyada sarhoşluğa örnek olarak yalnızca Euripides'in Alkestis dramındaki Herakles vardır. Fakat şunu da unutmamalı ki Alkestis tragedyaya değil de bir satyr oyununun yerini tutmaktadır.

(58) Tragedyada insanların çıldırdığı bazan görülür. Fakat Aiskhylos ile Sophokles çıldıranları sahneye çıkarmaz, ancak çıldırdıklarını başkalarına anlattırırlar (Orestes, Aias). Tek istisna Aiskhylos'un Prometheus'unda Io'dur. Yalnızca Euripides, Herakles ile Bakchalar adlı tragedyaalarında çıldırmış kişileri sahneye çı-

kanır (Herakles'te Herakles'in kendisi, Bakkhalar'da Pentheus ile Agaue).

(59) İlkçağ boyunca el işçiliğinin özgür adama yakışmadığı düşüncesi vardı. Platon da VI. kitapta el işlerinin insanda düşünce edimini körleştirdiğine işaret eder. Düzenli, günlük bir işe bağlı olan adam felsefe için uygun değildir. Çünkü felsefeyle uğraşabilmesi için insanın boş vakti olmalıdır.

(60) Daha eski zamanlarda, örneğin Aiskhylos'un döneminde, müzik şairin sözlerine uyduğu, sözlerin yanında ikincil bir öge olarak kaldığı halde, Euripides'in dramlarında ve çağdaşı olan dithyrambosta bağımsız gelişmiş, bu kez de sözler ona uymuştur. İlkçağ müziği hemen hemen büsbütün kaybolduğundan, bu gelişmeyi izlemek bizim için zordur. Fakat Euripides'in korolarında sözlerin müziğe uydurulduğunu hâlâ sezebiliriz. Bu esaslı yenilikle birlikte müzikte virtüozluk da önem kazanmış, Platon'un burada sözünü ettiği doğa seslerine müzikle öykünmeye girişilmiş, aynı zamanda da sazlarla müzik Platon'un abartılı bulduğu bir biçimde ön plana geçmiştir. Platon müziğin sözden ayrılmasını eleştirir, hele insan sesinden uzaklaşarak doğa seslerine öykünmeye girişilmesini ahlak düşüklüğünün bir kanıtı sayar. Yasalar adlı yapıtında da bu konuyu birçok kez ele alır (mes. II. kitap 669 c'de).

(61) Davranışlarda ve konuşmada sakinliği ve ağırbaşlılığı Aristo da (Eth. Nic. IV 8, 1125 a 12 v.d.) yüksek ruhluluğa (megalopsykhia) işaret olarak kabul eder.

(62) Başa merhem sürme, yün şeritlerden çelenk takma, tapınmada görülen davranışlardır. Platon bunun-

la şairin tanrı etkisi altında hulunan tanrısal bir varlık olduğunu göstermek ister. Platon'u, devletinden çıkardığı şiirden ve müzikten zevk duymayan bir insan sanmamalıyız. Şairi reddetmek zorunda kalıyorsa da, onu, tanrı gibi tapınılmaya değer, yüksek bir varlık sayar. Diogenes Laertios'un anlattığına bakılırsa, Herakleitos şairlere karşı çok daha sert davranmış, demiş ki: Homeros yangınlardan atılmaya, bastonla dövülmeye layıktır, Arkhilokhos da. (63) Şiir hakkındaki konuşmada Sokrates'i Adeimantos yanıtladığı halde, söz müziğe gelince, müzik bilgisi olduğundan Glaukon söze karışır.

(64) Belli ki Platon sözden ayrılmış bir müziği tanımıyor bile.

(65) Yunan ses sistemi için kitabın sonunda bulunan eke bak.

((66) Yunanlıların aulos dedikleri saz, flâvtaya yakın olduğundan aulos sözcüğünü flâvta diye çevirdik.

Aristo da (Politika VIII 6, 1341 a 17 v.d.) eğitim alanında aulosa bir yer verilmesini iki nedenden kabul etmez: Birincisi, aulos ahlaki (ethikon) değildir, dini cümbüslere yakışır; ikincisi, aulos çalarken insan şarkı söyleyemez.

(67) Lyra ile kithara ilke bakımından birdir. Yalnız lyranın telleri eğri, kitharaninkiler ise düz bir göğüs taktası üzerine gerilmişti. Lyra evde ve gençlerin müzik eğitiminde kullanılan küçük bir sazdı; halbuki kithara daha büyük ve daha sanatlı bir biçimde yapılmış olduğundan sanatçıların konserlerde, yangınlarda kullandıkları sazdı.

(68) Aulos müziği, kamışı bol olan Phrygia'da meydana gelmiş ve aulos bestecisi Olypos'la 8'inci yüzyılda en yüksek gelişme noktasına varmıştır. Phrygia'dan Yunanistan'a gelmiş ve Dionysos ile Phrygialı Ana Tanrı'nın kültünde sağlam bir yer edinmiştir. Aulos'un Yunanistan'da büyük bir direnişle karşılaştığı Marsyas mythosundan anlaşılır: Athene aulosu icat etmiş, fakat aulos çalarken yüzünün buruştuğunu, çirkinleştiğini görünce, onu atmış. Phrygia çobanı Marsyas aulosu bulmuş ve bu yeni sazına güvenerek kithara çalan Apollon ile bir müzik yarışmasına girişmiş. Yarışma Phrygia'da Kelainai yakınlarında olmuş. Marsyas kaybetmiş, tanrı da küstahlığının cezası olarak Marsyas'ın diri diri derisini yüzmüş. Bu efsanede Platon'da da görülen bir anlayış yansımaktadır: Pedagoji ve ahlaka önem veren akla dayanan Apolloncu eğilimlerin cümbüşlü dionysosçu eğilimlere direnci.

(69) Sokrates, tanrıların adını kirletmemek için köpek üzerine yemin ediyor. Söylendiğine göre Rhadamanthys bile insanlara, yeminlerinde sıradan eşya ve hayvan adları kullanmayı öğütlemişti: Örneğin "kaz hakkı için" gibi. (Bu deyim Yunanca'da "Zeus hakkı için" deyimine benzer).

(70) II. kitap.

(71) Ritimlerin üçe ayrılması kısa heceleri bir, uzun heceleri de iki saymak ilkesine dayanır. Böylece şu ritim türleri ortaya çıkar: 1) Genos ison, 2:2 oranına dayanır. Daktylos (—)- spondeios (??) ve anapaistos(-) bu genostandır. 2) Genos hemiolion, 3:2 veya 2:3 oranına dayanır. Paion (—), kretikos (—), bakkheios (—) bu tür-

dendir. 3) Genos diplosion, 2:1 oranına dayanır. Bu türde trokhaios ile iambos'tan başka bir de ionikos vezinleri vardır (— veya —).

(72) Platon'un bu dört türden ne amaçladığı belli değildir.

(73) Perikles döneminde yaşamış, Perikles'in dostu ünlü müzikçi. Damon ritim ve melodinin akışının insanın ruhsal durumuyla ilintili olduğuna inanırdı. Yani o da Platon gibi müziğin ahlak üzerindeki etkisine önem verirdi. Platon ondan büyük bir saygıyla sözeder. Az önce sona eren değişik müzik makamlarının insan ruhu üstündeki etkisine ilişkin bölüm büyük olasılıkla Damon'dan esinlenmiştir.

(74) Platon bu sözleri kasten bir az karışık söyler. Platon'un yapıtlarındaki Sokrates çok kez teknik sorunları ele almaktan çekinir. (Örneğin, ileride beden eğitimi ele alan bölümünde olduğu gibi.) Platon, müzik kuramına ilgi duymakla yetinmemiş bu alanda derin bilgiye sahip olmuştu. Atinalı Drakon, Akragaslı Megylas gibi dönemin en ünlü müzikçilerinin derslerini dinlemişti (ayrıca Platon'un, Pitagorasçılarla ilişki içinde olduğu da anlaşıyor).

Platon'un bu bölümde Damon'dan aktardığı bilgilerden şunu anlamak gerekiyor. Enhoplios'un şeması eşit olmayan müzik öğelerinden oluşuyor (Damon ona katışık synthetos diyor). Damon, Daktylostan büyük olasılıkla 71 numaralı açıklamada değindiğimiz "genos ison" denen vezinleri anlıyor. Bu türde heroos denilen vezin, bizim "daktylos" veya "sponde os" dediğimiz± vezindir; heroos, geniş isonda en görkemli, en soylu sayılan

vezindir; Platon bu nedenle salt ondan sözediyor. Daktylos ile spondeios vezinleri iki eşit ve ölçü bakımından katışık vezinlerdir. Yani “arsis” ile “thesis”te eşit zaman ölçüleri vardır. Arsis ile thesis, ritim tutulurken elin veya ayağın kalkıp inmesine denir. Yunan metriğinde kullanılan bu deyimlere çevirimizde biz de yer verdik; çünkü Platon’un burada kullandığı “yukarı” ve “aşağı” terimlerinin olduğu gibi aktarılması anlamsız olacaktı.

(75) Türkçeye tam olarak çevrilmesi olanaksız, Yunanca euskhemosyne ve askhemosyne sözcüklerini, “uygunluk” ve “uygunsuzluk” sözcükleri ile karşılamaya çalıştık..

(76) Bu tümceyi iyi anlamak için Platon’un kullandığı eueltheiu sözcüğünün Yunanca hem “iyi huyluluk” hem de “safılık” anlamına geldiğini bilmek gerekiyor.

(77) Platon burada heykeltıraş Polykleitos’un oranlardan söz eden “Kanon” adlı yapıtını düşünmektedir.

(78) Arkaik ve klasik çağın sanatı, Platon’un burada söz ettiği eğitici etkiyi gerçekten göstermiştir. Olympia’ya gelip te zafer kazanmış Yunanlıların heykellerini gören her gençte Hellen insanlığına örnek olan bu kahramanlara benzemek arzusu her halde uyanırdı. Sanatın bu eğitici etkisini yurdunun her köşesinde örnek olacak değerde sanat yapıtlarına raslayan Atinalı herkesten çok duymuştur. Thukydides bile Perikles’e Atina’nın paideusis tes Hellados, yani “Hellas’ın eğitildiği yer” dedirtiyor; bu deyişe sanatla eğitim de dahildir. Platon’da çok rasladığımız bir düşünce, güzelin iyiyle ak-raba olduğu düşüncesi burada da görülüyor. Büyük Hip-pias’ta güzele “iyinin babası” deniyor.

(79) Anlam zenginliği ve yalınliğı bakımından dünyanın hiçbir dilinde tam karşılığı olmayan logos sözünü “akıl yürütme” diye çevirdik. “Logos gelince” sözleriyle Platon belli bir düşünceyi anlatır; VI. ve VII. kitaplardaki, matematik yoluyla olanın tanınmasıyla, ideaların seyredilmesiyle sonuçlanan felsefe eğitimi kasteder. II. ve III. kitaplarda söz konusu edilen müzik eğitimi daha logos sayılamaz, ancak felsefe eğitimi için gerekli bir basamaktır.

(80) II. kitapta olduğu gibi burada da Platon karışık bir düşünce yürütmeyi bir benzetmeyle açıklıyor, harflerin öğrenilmesine benzetiyor.

(81) şimdiye kadar hep yaptığımız gibi burada da Yunanca tekhnē kelimesini “sanat” diye çeviriyoruz.

(82) Yalnızca ruh güzelliğiyle vücut güzelliğinin birleşmesi doyurucu olabilir. Bu görüş yalnızca Platon’a değil, bütün Hellen dünyasına hastır. Gerçi Platon birkaç satır sonra bu iki güzellik arasında seçmek zorunda kalınırsa vücut güzelliğinden vazgeilebileceğine karar verir. Fakat bu seçmeyi nasıl anlattığına dikkat etmeli: vücut güzelliğinden yoksun olmak herhalde bir eksikliktir, zor bağışlanabilir. Sokrates’in çirkin oluşu herhalde Platon’u düşündüren ve zen bir sorundu; fakat Symposion’da Alkibiades’in söylediği sözlerle bu sorunu dahice çözümlemiştir.

(83) Platon Yasalar’da oğlancılık üzerine görüşlerini daha açık bir biçimde belirtmiştir. Kadın-erkek arasında aşk doğa yasalarına uygundur; çünkü soyu sürdürmek amacını güder. Fakat erkeklerin veya kadınların aralarında sevişmeleri doğa yasalarına aykırıdır. İnsanı

bu doğa dışı aşka sürükleyen etken şehvet düşkünlüğü olmuştur. Demek Platon oğlancılığı kati bir anlatımla reddetmiştir. Fakat öte yandan erkeklerin aralarında sevişmesi Hellen yaşamında önemli bir etken olmuştur, hatta bazı devletlerde ona izin vermekle kalınmaz, askerlik ve devlet işleri için ondan yararlanılır, ahlak ve eğitimde önemli bir etken sayılırdı; yaşça büyük olan, küçüğün eğitiminden, yetişmesinden sorumluydu. Platon bu bakımdan yani felsefeye dayanan, güzeli ve iyiyi amaçlayan bir ilişki olarak, şehveti ve duyumculuğu dışta bırakmak koşuluyla, erkekler arasında sevgiye izin verir. İçtenliklerinin bir anlatımı olarak öpüşmelerine izin verir. Eros'un felsefi önemi Symposion'da Diotima'nın sözleriyle açıklanmıştır.

(84) Sonradan ayrıntılı biçimde ele alınan bir soruna yani genellikle düşünüldüğü gibi sporun bedene değil, ruha yaradığı düşüncesine burada da değinilir. Platon bu konuda Demokritos ile aynı düşüncededir. Demokritos der ki: "İnsanlara bedenden çok ruha önem vermek yakışır. Çünkü ruhun üstünlüğü bedenin zayıflıklarını etkisiz kılar, oysa us gücü olmaksızın bedenin güçlü olması ruha hiçbir bakımdan üstünlük vermez."

(85) 398 e.

(86) Siracusa en iyi yemek yenen kent sayılırdı, Platon bunu 7'inci mektubunda şöyle anlatır: "İtalya ve Sicilya'ya (geldiğim zaman) bu ülkelerde "bahtlı" denen yaşamı -İtalya ve Siracusa usullerine göre ardı arkası kesilmeyen şöenlerle dolu o yaşamı- hiç beğenmedim. Herkes karnını günde iki kez tıka basa dolduruyordu; gece kimse yalnız yatmıyor; herkes böyle bir yaşayışın açmış olduğu yolda yürüyüp gidiyordu."

(87) Korinthos kentinde Aphrodite Melainis Tapınağı vardı. Bu tanrıçanın hizmetçileri ilk çağ dünyasında hetaira olarak ün kazanmışlardı.

(88) Tapındıkları tanrı, Apollon'un oğlu, hekimliğin yaratıcısı Asklepios olduğu için hekimlere Asklepiad, yani Asklepios oğulları denirdi.

(89) Platon burada ya bizim metinlerimizden ayrılan bir İlyada metni kullanmış veya daha büyük bir olasılıkla İlyada'nın bu parçasını yanlış anımsıyor. Homeros'un metnine göre İlyada XI 624 ve 638'de Nestor'un hizmetçisi Hekamede bu güçlü içkiyi Eurypylos için değil, Makhaon için hazırlar. Platon'un burada yanlış olması mümkündü, çünkü az önce (575 v.d.) Eurypylos'un bir okla yaralandığı anlatılır.

(90) Asklepios'un oğulları Makhaon ve Podaleirios kardeşler Troia'da Yunanlıların hekimleridir; her ikisinin adı İlyada XI 833'te geçer.

(91) Homeros, İlyada XI 844 v.d'da hekimlikten anlayan iki kahramanın biri, Makhaon yaralı olduğu, öteki de savaştan daha geri dönmediği için, Patroklos'un, Eurypylos'un baldırından oku çıkardığı anlatılır.

(92) Platon'un I. kitapta da sözünü ettiği Selymbria'lı Herodikos 420 yıllarında, insanın sağlıklı olsa da ilaç kullanmadan yaşayabilmesini sağlayan bir tedavi yöntemi bulmuştur. Herodikos gezmeleri, güreşmeleri, hamamda terlemeyi ve vücudunu ovdurmayı özellikle öğütlerdi. Fakat bu tedaviye uymak için o kadar kendine bakmak gerekiyordu ki hasta bütün vaktini buna ayırmalı, başka her işten elini eteğini çekmeliydi. Platon başka birçok kimse gibi tedaviyi bu yüzden eleştirir..

(93) Miletli Phokylides İ.Ö. 6. yüzyılın ortalarında yaşamıştır. Platon'un burada andığı dizeler gibi vezinli biçimlere bürünmüş ve halka seslenen daha birçok özdeyiş, yaşama kuralı yazmıştır. İnsanın, ahlâkını, huy-larını düzeltmeye koyulmadan önce geçimini sağlama-sı gerektiği düşüncesi filozofların daima savaştıkları bir düşüncedir. Horatius'un ünlü bir dizesinde de bu düşün-ce yer alır. (Mektuplar I, I, 53): o cives, cives, quaeren-da pecunia primum, virtus post nummos, "ey yurttaşlar, önce parayı sağlamalı, erdem paradan sonra gelir" (bu sözleri Roma Forumundaki sarraflara söyletir). Platon bu sorun üzerinde tartışmaya girişmekten kaçındığını kendi söyler, çünkü tümcenin olumlu yanını, yani erde-me ulaşmak gerektiği düşüncesini ön planda görür. Bu parçadaki alayı sezmemek mümkün değildir; Platon fel-sefe düşmanlarının elinden silahlarını alıp kendilerine karşı kullanıyor. Az önce eleştirilen Homeros'un şimdi doğru dürüst hekimliğe tanık olarak gösterilmesi de alaycıdır.

(94) Homeros, İlyada IV 218. Makhaon'un Mene-laos'un yarasını nasıl tedavi ettiğini anlatır.

(95) Yani Hekamede'nin Makhaon'a içirdiği güç-lü içki, Yunanca kykeôn. Bak. not 89.

(96) Phrygia kralı Midas'ın zenginliği dillere des-tan olmuştu.

(97) Aiskhylos, Agamemnon 1022. Euripides, Al-kestis 3 v, d.

(98) Pythia 3, 55 v.d.

(99) s. 21-22.

(100) Hekimlerle yargıçlar arasında Sokrates'in

ilerde göstereceği temel bir fark vardır. Fark şurada da görölür ki ideal devlette yargıçlara bekçilerin gereksinimi yoktur, oysa hekimler bir bakımdan gereklidir. - Platon yargıçlık mesleğine değer vermemekle özellikle Atina'daki mahkemelerin durumunu eleştirir. Atina'da kurayla yargıç seğıilmek yurttaşların hem siyasal, hem de parasal durumlarında önemli bir etkendi.

(101) Soylu adamın neden böyle göröndüğünü Platon VII. kitapta idealar kuramıyla açıklar.

(102) Platon şüphesiz burada Sokrates'in dâvasını hatırlıyor. Sokrates'i yargılayan yargıçların soylu bir adamı anlamakta ne kadar becerisiz olduklarını o zaman ortaya çıkarmıştı.

(103) Platon'un kurduğu ideal devletin bir çok bakımından Sparta devletini anımsattığı bilinir. Burada da benzerlik vardır. Sparta'da bir çocuk doğduğu zaman devlet görevlileri vücudunu, sağlığını inceler, büyütölmesine ya da atılmasına karar verirlerdi. Pausanieas'ın bir sözü Platon'un buradaki düşüncelerini anımsatır: "En iyi hekimler hastaların çürümesine olanak vermeyen, onları olabildiğı kadar çabuk gömen hekimlerdir."

(104) Bu görüş Platon'un II. kitaptaki sözleriyle çelişkilidir: Yıllardan heri hulunmuş olan yetiştirmeden daha iyisini bulmak zordur, değil mi? Bu da, tabii, beden için spor, ruh için müziktir. Fakat çelişki yalnızca görünüştedir. Eğitim üzerine tüm akıl yürütmenin temelinde geleneğe uygun görüş vardır. Ama sorun felsefe yoluyla akıl yürütölürken çok kez olduğu gibi burada da halk görüşlerinin düzeltilmeye gereksinimi olduğu anlaşılır. Halk görüşlerine ve geleneğe uygun olarak oluş-

turulmuş olan kurum, yani müzikle spora dayanan eğitim iyidir ve duraksamaksızın kabul olunabilir; yalnızca doğru ve iyi olduğunun yeniden kanıtlanması gerekir. Bazı bilginlerin kabul ettiği gibi, Platon'un burada Sokrates'le bir tartışmaya girdiğini düşünmek hoştur.

(105) İki karşıt eğilim, yani haşinlikle yumuşaklık arasında denge kurmak, Platon'a göre eğitimin ana görevidir. Bu iki niteliğin doğal bir biçimde bir canlıda nasıl bir araya gelebildiği II. kitapta köpek örneğiyle gösterilmiştir. Platon eğitimin bu amacından çok söz eder. Hatta Platon'a göre devlet adamının görevi de bu iki karşıt doğa eğilimlerinin uyumlu bir biçimde birleşmesini sağlamaktır. Bu iş için devlet adamı eğitimden, bir de bu amacı güden evlenme yasalarından yararlanabilir. Politikos'da Platon devlet adamının bu etkinliğini bir dokumacı ustasının işine benzetir: doğanın iki karşıt eğilimini, gözüpeklikle usu birleştirerek ikisini de kapsayan sağlam bir kumaş gibi birbirine dokur.

(106) II. kitap.

(107) Homeros, İlyada XVIII 588, Apollon, Hektor'u Menelaos'tan kaçıdığı için ayıplarken Menelaos için yumuşak bir asker der.

(108) Önceleri şiir ve şarkı tanrıları sayılan Musalar sonradan bütün düşünce etkinliklerinin koruyucuları olarak tanınmıştır. Bu yüzden şiirle uğraşmak kadar felsefe ve bilimle uğraşmak da Musa ile ilişkide olmak sayılır.

(109) Platon'un bu sözcükle ne demek istediği kolayca anlaşılamaz. Yasalar'da sözü geçen genç kız ve erkeklerin eğitimini gözeten yüksek bir devlet orunu oluş-

turmak istediğini düşünenler olmuştur. Fakat kurduğumuz devletin korunması gerekiyorsa sözlerinden, devletin iyiliği için çok önemli bir rol oynayan yüksek bir orun oluşturulması gerektiği anlaşılır. Gerçekten de Politikos 308 v. d'de türlü doğa eğilimleri arasında dengeyi sağlamak görevi krallık ya da siyaset sanatına düşen bir görev olarak gösterilir. Üstelik Platon VI. kitapta da buradaki sözlerine gönderme yapar; fakat VI. kitapta görevi anayasayı gözetmek, anayasayı yasacıların (yani Sokrates ile konuştuklarının) kararlaştırdığı biçimde korumak olan bir orundan söz edilir. Bütün bunlardan çıkarılacak sonuç şudur: burada Platon asıl devlet yöneticisi olan filozofu kastetmektedir. Fakat bu ilk kitaplar ancak bir giriş niteliğinde olduğu için burada onun görevlerini, konumunu ve niteliğini incelemesine olanak yoktur. Bu sorunları ancak bütün devlet yapısını kurduktan sonra ele alabilir.

(110) Platon asıl konu için ikincil önemde tektük sorunların sözünü etmeye girişmiyor. Not. 74'e de bak.

(111) Bu düşünce Thukydides'in Perikles'e söyletiği düşünceye benzer.

(112) Hiç kimsenin gerçek yalana yani gerçek üzerinde yanılmaya razı olmayacağı düşüncesi Platon'a özgü bir görüştür. II. kitabın sonundaki gerçekten ayrılma hakkındaki sözlere bak.

(113) Bekçilere uygulanan denemeler de üçe ayrılmıştır. Bunlar besbelli ki bekçilerin yalnızca askerlik ve devlet işlerinde yararlık gösterip göstermemelerini değil, başka niteliklerini de sınavan denemelerdir. Belki

Platon burada da bazı Sparta göreneklerini göz önüne getirmektedir. Yasalar'da da bu gibi denemelerin sözü geçer, örneğin insanın şarap içtiği zaman nasıl davranacağına dikkat edilmesi.

(114) Yani görkemli, karanlık, zor anlaşılır bir dille.

(115) Bu denemeleri kim yapacak, başaranları kim seçecek, söylenmiyor; söylenemez de; çünkü asıl devlet henüz kurulmuş değildir. Ancak yeni kuruluşunda ilke olan düşünce, yani önderlerin filozof ya da filozofların önder olması gerektiği ilkesi açığa vurulduktan sonradır ki bu sorun ele alınabilir. VI. kitaba bak.

(116) Bundan sonra Platon asker sınıfından olan kimselere yardımcılar (epikuroi ve boethoi) diyor. Fakat bekçi (phylaks) deyiimi önderlerle (arkhontes) yardımcılarının topluluğu için kullandığı gencl bir addır.

(117) s. 17.

(118) Platon burada Kadmos efsanesine ilişkin, ekilen ejder dişlerinden doğan insanlar motifini ele alıp kendi hedefleri için kullanmaktadır. Yunanlılar Kadmos'u Fenikeli saydıkları için, Platon bu masala Feni-ke masalı diyor.

(119) Örneğin Atinalıların efsanevi ataları Erekhtheus da toprağın bir oğlu sayılırdı.

(120) Platon, bu efsane de ötekiler gibi belki bir gün insanların inandığı bir efsane olacak demek istiyor.

(121) Glaukon bekçilerin eğitimi bitti sanıyor, oysa, Sokrates müzikle idmanın gerçek eğitime, yani felsefe eğitimine, ancak bir hazırlık olduğunu, bu zor işin, anla-

tilması da en güç olan sorunun daha ele alınmadığını bilir. Platon bu sözlerle, VI. ve VII. kitaptaki önder-filozofların eğitimi konusuna göndermede bulunmaktadır.

(122) Devletin iyiliğini sağlayan bu mal mülk ortaklığı sorunu da ancak bir giriş niteliğindedir. Ancak V. kitapta kadın ve çocuk ortaklığı söz konusu olduğunda, gerçek anlamı ortaya çıkar.

DEVLET IV

(1) III. kitabın sonunda, koruyucuların hiçbir özel malı olmaması gerektiğinden söz açıldığını anımsayalım.

(2) Yunanca polis (devlet-kent, medine) sözcüğünü, Türkçe bir tek karşılığı olmadığı için, çok kez “kent”, bazan da “devlet” sözcüğüyle karşıladık.

(3) Adeimantos’un karşı çıkışı, Thrasyimakhos’un I. kitapta ileri sürdüğü “bir hükümdar kendi çıkarını göz önünde tutarak hüküm sürer” düşüncesine dayanıyor.

(4) Aristoteles, Platon’un devletine karşı yaptığı sert eleştiride, bu yer için şunları söyler: “Bundan başka, koruyucuları mutluluktan yoksun bırakır, ama yasa yazar bütün kenti mutlu etmeli der. Fakat, büyük çoğunluk ya da bütün yurttaşlar, hatta birkaçı mutlu değilse, şehrin mutlu olması mümkün değildir. Çünkü mutlu olmak çift sayılarla aynı türe girmez; bir bütün, onu oluşturan kısımları çift olmasa bile, çift olabilir, ama mutlu olmakta durum böyle değildir. Ama koruyucular mutlu olmaz da kim olur? Kesinlikle, zanaatçılarla işçi kitlesi

değil.” Bu eleştirisi, Aristoteles’in Platon’dan temelde ayrılan ahlaki ve siyasi görüşlerine dayanır. Platon sonradan koruyucuların iktisadi mutlulukları sorununu ele alır ve yalnızca kendi yarattığı kentin her yönden eksiksiz bir mutluluk sayılacağı sonucuna varır. Burada bu konuya girişmekten çekiniyor. Bir tek sınıfı değil, bütün kentin mutluluğunu göz önünde tuttuğunu VII. kitapta da yineler. - Bu tünce, Perikles’in Thukydides tarafından bildirilen düşüncesine şaşılacak derecede yakındır: “Ama, kent bir bütün olarak sağlam bir durumda bulunursa, ayrı ayrı her bir bireyiyle mutlu olduğu, ama bir bütün olarak mahvolduğu zamankinden daha çok bireylere yararlı olur.”

(5) İlk üç kitapta Yunanca dikaiosyne karşılığı olarak kullanılan “doğruluk, hakseverlik” yerine bu kitapta her zaman “adalet” sözcüğünü kullandık.

(6) Bu derhal yapılmaz, ancak VIII. kitapta yapılacaktır. Çünkü konuşmaya katılanlar, V. kitabın başında Sokrates’i başladığı düşünce dizisini bırakmaya ve eğitim, ortak mülkiyet sorunlarına dönmeye zorlayacaklardır. V., VI., VII. kitaplardaki konudan görünüşte sapış aslında bütün yapının en yüksek noktasına, yani filozofların eğitimleri üzerine düşüncelere götürür. IV. kitabın sonunda yarıda bırakılan sorunlar ancak VIII. kitabın başında ele alınır.

(7) Yunanlılarda, heykellerin saçlarını, gözlerini, dudaklarını, giysilerini boyamak âdeti vardı.

(8) Bu seslenişle başlayan sözlerin sonu “onların elinde olur”dur. Demek, heykelin boyanmasını eleştiren kişi devlet düzenini eleştiren kişiyle aynı oluyor.

(9) İlk üç kitapta Yunanca Phylaks sözcüğünü “bekçi” ile karşılamıştık. Bundan böyle bu sözcük için “koruyucu” karşılığını daha uygun bulduk.

(10) Yunanca metinde biraz belirsiz kalan bu tümceyi hemen hemen mütercimler gibi çevirmeyi uygun bulduk. Fakat bu tümceye başka bir anlam da verilebilir: “öte yandan kendi başlarına iyi durumda olmak ve mutlu olmak fırsatı da onların elinde olur” ya da: “Öte yandan kent iyi bir durumda ve mutlu olursa, bundan yalnızca onlar yararlanacaklar.”

(11) Metinde bulunan georgus sözcüğünde, metne uygun bir anlam bulamadık, bunun için Platon’la derinden uğraşan olan bazı bilginlerin önerisine uyarak, bu sözcüğü leorgus kabul edip çeviriyi ona göre yaptık.

(12) Platon, kent ya da kentler oyunu denen bir tür tavlâ oyununu söylemek istiyor. Bu oyun hakkında kesin bir şey bilmediğimiz için Platon’un deyişinden çok bir şey anlamıyoruz.

(13) III. kitap s. 55.

(14) Platon burada çok kez kullanılan bir deyme işaret ediyor.

(15) (16) Odysseia I 351/2, elimizdeki Odysseia metninden biraz ayrıdır.

(17) Damon için III. kitap s. 35, açıklama 73’e bak.

(18) Platon burada hiç kuşkusuz Atina’daki ahlaki, sosyal ve siyasal durumun gelişmesini kastediyor.

(19) Yani şimdi oynadıkları oyunlardan yasaya daha uygun.

(20) Platon burada ve bütün bu parçada çok nefret ettiği ve zamanında tamamiyle gerileme durumunda

olan Atina demokrasisini kastediyor. Gerçekten Atina'da devletin genel düzenini değiştirmek isteyenlere karşı yasalar vardı. Öte yandan özel kişileri yüceltmek için yasalar yapıldı. Demagoglar bu alanda halka dalkavukluk etmek fırsatını bulurlardı.

(21) Platon burada Herakles'in on iki başarısını söylemek istiyor. Hydra, büyük bir bataklık canavarıymış. Argos'un güneyinde bulunan Lerna bataklığında yaşarmış, sayısız başı varmış, bu başlardan biri ölümsüzmüş. Herakles bütün başları kesiyor, ama kesilen bir başın yerine iki baş çıkıyor. Canavarın yeniden baş oluşturan gövdelerini kızgın ağaçlarla yakıyor, ölümsüz başın üzerine de büyük bir kaya parçası atıyor. Hydra'nın zehirine oklarını daldırıyor; bu yüzden oklarıyla açtığı yaralar iyileşmemiş.

(22) Delphoi, Yunanistan'ın dini merkezi idi. Apollonsa, dinle ilgili her işte yol gösterirdi.

(23) Bütün Avrupa dillerine girmiş olan Yunanca daimon sözcüğünü, Türkçe karşılığı olmadığı için aynen aldık. Bu sözcük, tanrı (Yunanca theos) sözcüğünün yanında bulunduğu zaman, ikinci derecede gelen tanrısal varlık anlamındadır.

(24) Yunanca heros. Yararlıkları yüzünden ölümden sonra tanrılaştırılmış ve tanrı gibi saygı gören kimselere denir.

(25) Burada Delphoi'daki Apollon'un kutsal konik taşı (omphalos) kastediliyor. Omphalos beyaz mermerden ya da taştan bir koniydi ve dünyanın merkezi sayılırdı. İki yanına konmuş olan iki altın kartal, efsaneye göre, Zeus tarafından dünyanın doğu ve batı uçlarından

atılıp bu yerde birleşen iki kartalı hatırlatırdı. Omphalos genellikle sikkeler üzerinde ve özellikle Apollon'un oturduğu yer olarak gösterilirdi.

(26) Thrasyrnakhos'un, Glaukon'un ve Adeimantos'un adaletli ve adaletsiz insan hakkındaki tartışmalarda oynadıkları rolleri anımsayalım.

(27) II. kitap.

(28) Bunlar Ana erdemler denilen dört erdemdir, yani bütün öteki erdemler bu dört erdemden çıkar. Bundan sonraki tartışmalar, bu dörtlü erdem dizgesinin, Platon'un devlet düzeniyle çok sıkı ilişkide olduğunu gösterecektir.

(29) Burada kullanılan yöntem, matematikte kullanılan kanıtlama yöntemine benzer.

(30) "Doğru kararlar veren" deyişiiyle Yunanca eubulos sözcüğünü çevirmekten çok tanımladık. Eubulia özellikle siyasal bir erdemdir. Bu yüzden Thrasyrnakhos da, tam anlamıyla adaletsizliğin ne olduğunu anlatırken bu sözcüğü kullanıyor. Oradaki çeviri (işini bilen) metnin çevirdiğimiz kısma uymadığı için baştaki çevirimizden ayrıldık.

(31) III. kitap, 414 b.

(32) Burada, Sokrates'in yukarıda "gariplik" sözüyle neyi kastettiği sonunda anlaşılıyor. "Gariplik" şundan ileri geliyor: Kentin yalnızca en küçük parçası bilge olduğu halde, bütün kente bilge deniyor. Bilgelik (sophia), Platon'un burada anlattığı biçimde, phronesis ile aynı anlamdadır. Bilgelik terimi burada metafizikle (yani idea kuramıyla) değil, sırf siyasetle ilgilidir, ken-

tin bütününün iyiliği için düşünce yürüten erdemden başka bir şey değildir.

(33) Yunanca khalestraioin Makedonya’da Khalast-ra gölünün kıyısında bulunan ve sabun yerine kullanılan doğal bir sodadan söz ediliyor.

(34) Biz, “sürekli” anlamına gelen, Stobaios’un kabul ettiği momimon sözcüğünü kabul edip ona göre çevirdik.

(35) Buna benzer bir düşünce gözüpeklik hakkındaki Lakhes dialoğunda vardır (196 vcl). Lakhes’e göre “gözüpeklikten başka ad” “atılganlık” (Yunanca thrasytes) olurdu.

(36) Yani bireysel gözüpekliğeve filozofun, eğitimle aşılarmış kanıya değil, bilgiye (epistemeye) dayanan gözüpekliğine karşıt gözüpeklik.

(37) Bu sözlerle ne kastedildiği belli olmuyor. Belki VI. kitapta gözüpeklik üzerine konuşmalara göndermede bulunuyor. Herhalde burada Lakhes diyalogu kastedilmiyor olmalı; çünkü bu diyalog hem “devlet”ten çok önce yazılmıştır, hem de orada gözüpeklik üzerine konuşmalar “devlet”in düzeyinde değildir.

(38) Sophrosyne: Yunancaya has olan bu kavram başka hiçbir dile çevrilemez “İtidal” (çeviri dili günümüz Türkçesine uyarlanırken “itidal”ın yerine aşağı yukarı tam karşılığı olan “ölçülülük” sözcüğü kullanıldı) biçimindeki çeviri, kavramın bütün zenginliğini vermemekle birlikte, ilk üç kitapta kullandığımız “temkin” sözcüğünden sophrosyne kavramına daha yakındır.

(39) Yalnızca bu sözler bile gösteriyor ki, “dev-

let"teki sophrosyne üzerine inceleme, Kharmides di-
aloğundaki bu kavramı tanımlama denemesinden daha
ileri bir adımdır.

(40) Yunanca kreiton heautu gerçekten garip bir de-
yiştir. Sözcüğü sözcüğüne çevirirsek: "kendi kendini
yenen" demektir.

(41) İlk olarak II. kitap ve daha sonra birçok yer-
lerde.

(42) II. kitap.

(43) Bu sözler, VI. kitaptaki incelemeleri hazırlı-
yor.

(44) Burada "taşkın doğa" biçiminde çevirdiğimiz
Yunanca "thymoeides"e, ilerde üç ayrı kısımdan söz
edilirken, "öfkelenen kısım" diyeceğiz. Öteki iki kıs-
maysa, "akla uygun kısım" (logistikon) ve "arzulayan
kısım" (epithymetikon) diyeceğiz.

(45) Platon burada iklimin insanlar üzerindeki et-
kilerine ilişkin bir kurama göndermede bulunuyor. Bu
kuram özellikle Hippokrates'in yapıtları arasındaki "Ha-
valar, sular, yerler üzerine" adlı önemli kitapta anlatıl-
ır.

(46) Yunan edebiyatında çelişki ilkesini anlatmak
için ilk girişim.

(47) Buradaki güç metin sorununu çözümlediğimi-
zi ileri sürmemekle birlikte, bazı filologların önerisine
uyarak e kai eie sözcüklerini göz önünde tutmadık.

(48) Yunanca dipsa ve peina sözcüklerini "susuz-
luk" ve "açlık"la karşılamak mümkün değildir; çünkü
susuzluk ve açlık, Yunanca sözcükler gibi bir arzuyu de-
ğil, bir durumu gösterir. Bunun için bu sözcükleri "iç-
mek arzusu" ve "yemek arzusu" ile karşıladık. Bu yüz-

den bu tümcenin Türkçe çevirisinde bir yineleme kaçınılmaz oluyor.

(49) Yunanca *autos* sözcüğünün karşılığı olarak “bizatihi” (çevirinin günümüz Türkçesine uyarlanması sırasında bu sözcüğün yerine “kendisi” sözcüğü kullanıldı) sözcüğünü kullanmak zorunda kaldık. Çünkü “tek başına” ya da “başlı başına” biçimindeki çeviriyi ileride *monos* sözcüğünün karşılığı olarak kullanacağız.

(50) III. kitap, s. 20'deki dize *Odyseia*'dan (XX 7) alınmıştır.

(51) Burada “öfkelenen kısım” (*thymoeides*) deyişindeki belirsizlik ortaya çıkıyor. Yukarıda, Platon'a göre öfkelenen kısım gözüpekliğin ilkesi ve akla uygun kısmın bağdaşığıydı. Buradaysa birdenbire akılsız bir öfke olarak ortaya çıkıyor. Bu ikilik Yunanca *thymos* sözcüğünün geniş anlamından ileri geliyor: *thymos* yüreğin her hareketi ve özellikle öfke demektir.

(52) Bu ilkeye Sokrates s. 94'te değinmiştir.

(53) III. kitap, s. 54.

(54) Adaletsizlik asıl sonradan VIII. ve IX. kitaplarda incelenecektir. Platon burada ancak ruhtaki adaletsizliğin kısa bir taslağını veriyor.

(55) Platon burada Hippokrates'in bir kuramından esinleniyor. Hippokrates'e göre vücudun sağlığı, vücudu oluşturan dört ögenin (kan, safra, balgam, lenfa) uyumuna dayanır. Bu uyum bozulursa, vücut hastalanır.